

Fra Gardermoen til Afrikas hjerte

Den norske FN-styrken i Kongo, 1960-1964

Lars Andreas Arnesen

Masteroppgave i historie

UNIVERSITETET I OSLO

Institutt for arkeologi, konservering og historie

Høst 2015

Fra Gardermoen til Afrikas hjerte

Den norske FN-styrken i Kongo, 1960-1964

© Lars Andreas Arnesen

2015

Fra Gardermoen til Afrikas hjerte

Den norske FN-styrken i Kongo, 1960-1964

Lars Andreas Arnesen

<http://www.duo.uio.no/>

Trykk: Reprosentralen, Universitetet i Oslo

IV

Forord

Målet med denne oppgaven har vært å kaste lyst over et tema det er skrevet lite i norsk forsvarshistorie. Veien til et ferdig produkt har vært lang og til tider mørk, men med støtte fra gode venner, familie og veileder har jeg kommet meg i mål. Stor takk til min veileder Magnus Petersson for god støtte, gode tips og oppmuntrende ord fra start til slutt. Takk til min søster Camilla for gjennomlesing av oppgaven og takk til min bestefar som gjennom min oppvekst fortalte levende historier fra sine opplevelser i Tysklandsbrigaden og i FN tjeneste i Gaza, som vekke min interesse for militærhistorie og historie generelt.

Lars Andreas Arnesen

Høsten 2015

Innholdsfortegnelse

1	Innledning.....	1
1.1	Problemstilling.....	2
1.2	Metode: Avgrensning, kilder og tidligere forskning	3
1.2.1	Avgrensning	3
1.2.2	Kapitalstruktur.....	3
1.2.3	Sekundærlitteratur og tidligere forskning	4
1.2.4	Primærkilder.....	7
2	Bakgrunn	9
2.1	Opprettelsen av FN og Norges engasjement	9
2.2	Norges forhold til Afrika	10
2.3	Kong Leopolds Kongo, Frihetskamp, Krise og FN trekkes inn	11
2.3.1	Kamp for selvstendighet.....	13
2.3.2	Selvstendighet og borgerkrig	14
2.3.3	Opération des Nations Unies au Congo	15
2.4	Kongokrisen i et kald krigs perspektiv	16
2.4.1	Henrettelsen av Patrice Lumumba	16
2.4.2	USA og Sovjetunionen.....	17
3	En hurtig norsk reaksjon	19
3.1	Norge blir kontaktet av FN.....	19
3.2	Luftforsvaret blir kontaktet.....	21
3.3	Kongelig Resolusjon.....	23
3.4	Operasjonen begynner	25
3.5	En rask prosess	27
3.6	Oppsummering	29
4	Operativ effektivitet?.....	31
4.1	Den første fasen.	32
4.1.1	Etablering av flystyrkene	33
4.2	Den norske styrkenes arbeidsoppgaver	35
4.2.1	HQ ONUC og HQ Katanga.....	35
4.2.2	Movement Control	36
4.2.3	Sanitet.....	37

4.2.4	Militærpoliti	39
4.2.5	Verkstedspersonell	39
4.3	Forespørsel fra FN om mer personell fra Norge.....	40
4.4	Omorganisering av C-47 skvadronen.....	44
4.5	Tjenestens varighet.....	48
4.5.1	Forlengelse av kontrakter og rullering.....	50
4.5.2	Bruk av vervede mannskaper i Kongo	53
4.6	Oppsummering	54
5	Kontakt- og interaksjonsproblem	57
5.1	Behov for egen forbindelsesoffiser.....	57
5.2	En manglende rapportering og den svake kontakten med de pårørende	59
5.3	En vanskelig postforsendelse.....	61
5.3.1	En raskere og billigere postgang	63
5.3.2	Lik vektgrense som Sverige og Danmark	64
5.3.3	Felles postsparebank med Sverige	65
5.4	Usikkerhet rundt kontingentsjefens stilling.....	67
5.4.1	Endring av liaisonoffiserens stilling.....	69
5.4.2	Avløsning av den norske forbindelsesoffiseren (NORCO).....	72
5.5	Oppsummering	73
6	Lessons learned?	75
6.1	Norge blir kontaktet av FN og Luftforsvaret iverksetter	75
6.2	Rekognoseringsreise og uttalelser fra erfarent personell.....	77
6.2.1	Rekognoseringsreise til Kongo	77
6.2.2	Andre uttalelser om forholdene i Kongo.....	79
6.3	Innkalling og ankomst Kongo	81
6.4	Tiden i Kongo og repatriering	82
6.4.1	Personellproblemer.....	84
6.5	Oppsummering	87
7	Konklusjon	89
	Bibliografi	99

1 Innledning

I 1960 fikk Belgisk Kongo sin selvstendighet. Belgia hadde gjort lite i tiden før for at denne overgangen skulle gå rolig og gradvis. Kongo var et splittet land med flere forskjellige etniske og politiske grupperinger hvor svært få hadde høyere utdanning. Selvstendigheten førte til et opprør i landet med hæren i spissen hvor Katangaprovinsen i sør brøt ut og erklærte seg selvstendig.¹ Urolighetene utartet seg på to områder; overgrep mot de 100 000 fastboende belgierne og kamper mellom forskjellige stammer som ønsket herredømme over nye selvstendige Kongo.²

Etter å ha blitt nektet av den nye regjeringen å gå militært inn for å skape ro i landet, gikk belgiske styrker inn den 10. juli.³ Samme dag sendte den kongolesiske statsministeren Patrice Lumumba FNs generalsekretær Dag Hammarskjöld en forespørsel om hjelp til å opprette ro og orden igjen, da den belgiske hæren var i kamp med kongolesiske styrker i store deler av landet. Dette førte med seg lovløshet og kollaps i økonomien da det var fastboende belgiere som stort sett hadde hatt ansvaret innenfor disse områdene. Dette resulterte videre i at den kongolesiske statsministeren Lumumba og presidenten Joseph Kasavubu den 12. juli sendte et nytt telegram til Hammarskjöld hvor de ba om FN-styrker. Samme dag kom også Belgia med en forespørsel til FN om hjelp til å skape ro og orden i Kongo.⁴

Den 14. juli 1960 opprettet FNs sikkerhetsråd Opèration des Nations Unies au Congo (ONUC), som skulle påse på at belgiske styrker forlot Kongo og samtidig skape ro og orden i landet.⁵ Den 16. juli 1960 fikk Norge forespørsel av Dag Hammarskjöld om bidrag til operasjonen, og allerede fire dager senere, 20. juli, ble det norske bidraget godkjent i statsråd. Da forespørselen om norsk deltagelse kom, ble det fra Luftforsvarets overkommando bestemt å sende 16 mann og to fly. Ved årsskiftet befant det seg 130 befal og menige i Kongo. I 1962

¹ Ola K. Christensen et al., *Med Fn I Fredens Tjeneste* (Oslo: Gazette bok, 1995).s.22.

² Ibid.s.22.

³ Gunnar Fermann, *Internasjonal Fredsbevaring 1956-1990: En Sammenliknende Undersøkelse*, vol. 5/1992 (Oslo: Institutt for forsvarsstudier, 1992).s.49.

⁴ Trevor Findlay, *The Blue Helmets' First War?: Use of Force by the Un in the Congo 1960-64* (Clementsport: Canadian peacekeeping press, 1999).s.1-3.

⁵ Fermann, *Internasjonal Fredsbevaring 1956-1990: En Sammenliknende Undersøkelse*, 5/1992.s.50.

fikk Norge en ny forespørsel om å stille med flere tropper da man på grunn av Katangas flyvåpen hadde behov for luftvern. Norske myndigheter stilte seg positive til denne forespørselen, og stryken var ment til å bestå av 333 mann. Disse skulle helst være vervede, men da det ikke gikk ble 44 menige fra beredskapsbatteriene på Rygge og Sola tilbeordret. Den endelige stryken ble redusert med åtte mann. Disse møtte på Gardermoen 2. januar 1963 og skulle i løpet av 10-12 dager danne en avdeling. Da avdelingen ankom Kongo utgjorde ikke Katangas flyvåpen lengere noen trussel, så avdelingen gikk over til andre gjøremål, deriblant sikring av ro og orden i området rundt Kamina-basen hvor de var plassert. Den norske FN-kontingenten tok aldri del i striden og fungerte under hele sitt oppdrag som en fredsbevarende enhet, i motsetning til flere av de andre deltakerlandene.⁶ Totalt tjenestegjorde 790 personer fra Luftforsvaret og 383 fra Hæren og Sjøforsvaret i Kongo i perioden 1960 til 1964. Soldatene fra Sjøforsvaret var underlagt Hæren og Luftforsvaret, og var på totalt 14 mann.⁷ En styrke på 1173 nordmenn av 20 000 fra over 20 forskjellige nasjoner.⁸

1.1 Problemstilling

Hensikten med oppgaven er å belyse, drøfte og diskutere flere sider av det norske bidraget til Kongo 1960-1964, et bidrag hvor det kun tok 11 dager fra FN anmodet Norge om å stille styrker i Kongo, til de første norske styrkene landet i Kongo. I 1963 sendte Norge også en Luftvernavdeling til Kongo etter ny forespørsel fra FN. Problemstillingen er firedelt. Dette fordi det er forsket lite på temaet fra før og forskningsspørsmålene jeg har valgt å fokusere på vil sammen gjøre at man kan få et helhetlig inntrykk av deltakelsen i Kongo. De temaene jeg tar for meg i oppgaven er:

1. Hvordan kunne denne prosessen gå så fort og hvorfor gikk den så fort?
2. Hvilket utslag fikk dette for de norske styrkenes muligheter til å operere på en effektiv måte?

⁶ Sven-Erik Grieg Smith, *Borger Og Soldat: Historien Om Det Norske Reservebefalet Og Det Forsvaret De Tjente* (Oslo: Grøndahl Dreyer, 1996).s.130-132.

⁷ Ibid.s.132.

⁸ Christensen et al., *Med Fn I Fredens Tjeneste*.s.93.

3. Hvor godt fungerte kommunikasjonen og interaksjonen mellom de norske styrkene i Kongo og norske myndigheter hjemme?
4. I hvilken grad tok Luftforsvaret til seg tidligere lærdommer senere i operasjonen?

1.2 Metode: Avgrensning, kilder og tidligere forskning

1.2.1 Avgrensning

Avgrensningen på mitt prosjekt vil bli lagt til tidsperioden 1960-1964 da det var i denne perioden norske soldater var stasjonert i Kongo. Prosjektet har som formål å omhandle den militære aksjonen og hvordan Regjeringen, Forsvarsdepartementet og de militære instansene forholdt seg til bidraget før og under operasjon. Jeg har valgt å fokusere på Luftforsvaret sitt bidrag da det var de som stod for brotparten av styrkene Norge sendte og de ledet det norske bidraget. Da det fra før er skrevet en hovedoppgave av Aase Larssen Nordtorps hvor hun tar for seg *Norges holdning til FN under Kongo-krisen 1960-1964*, gjør dette at jeg kan avgrense oppgaven til kun den militære operasjonen. Jeg skulle gjerne ha tatt for meg hele det norske engasjementet da det er skrevet lite om det fra før, men med tanke på oppgavens størrelse har jeg valgt å fokusere på temaene nevnt i problemstillingen.

1.2.2 Kapitalstruktur

Jeg har valgt å ta for meg de fire forskningsspørsmålene i hvert sitt kapittel. Etter kapittel som er et bakgrunnskapittel vil jeg i kapittel tre svare på hvorfor prosessen gikk så fort, i kapittel fire hvilket utslag dette fikk for de norske styrkenes muligheter til å operere på en effektiv måte, i kapittel fem hvor godt kommunikasjonen og interaksjonen fungerte mellom de norske styrkene i Kongo og myndighetene hjemme, og jeg tar da i kapittel seks for meg i hvilken grad Luftforsvaret tok til seg tidligere lærdommer senere i operasjonen. Siden jeg har valgt denne kapitalstrukturen vil oppgaven i det store og det hele følge den norske deltagelsen i Kongo kronologisk fra start til slutt, samtidig som et funn fra for eksempel operasjonens første fase kan være med å belyse et annet forskningsspørsmål senere i oppgaven. I

oppgavens siste kapittel ser jeg på funnene fra de fire kapitlene samlet og nøster de sammen til en konklusjon.

1.2.3 Sekundærlitteratur og tidligere forskning

Litteratur som finnes fra før som tar for seg Norges rolle i Kongo er mangelfull. Det meste av litteratur som nevner Norges innsats er bøker som ofte dekker flere aksjoner Norge har deltatt i, og det gjengående er at ONUC blir nevnt på en til to sider. Eksempler på dette er *Borger og soldat: Historien om det norske reservebefalet og det forsvaret de tjente* fra 1996 av Sven-Erik Grieg Smith, som over to sider oppsummerer hvor de norske styrkene var utplassert, hva deres oppdrag var, litt om forberedelser før avreise og liknende. Den har også med en god oversikt over hvilke avdelinger og antall soldater som deltok.⁹ *Fra Spitfire til F-16: Luftforsvaret 50 år 1944-1994* fra 1994 av Tom Arheim, Bjørn Hafsten, Bjørn Olsen og Sverre Thuve er også et eksempel på litteratur som nevner ONUC, men ikke over mange linjene.¹⁰ Et unntak som bør nevnes er boken *Norsk militær innsats for de forente nasjoner (1949-1970)* fra 1972 av Rolf Kristiansen. Her tar han for seg samtlige FN-oppdrag Norge har deltatt i frem til 1970 og han har gitt FN-styrkene i Kongo god plass. Her oppsummerer han deltagelsen i Kongo i grove trekk og er mer utfyllende enn de andre som har nevnt aksjonen.¹¹

Det er også skrevet en rekke bøker, da spesielt engelskspråklige, som tar for seg konflikten generelt både politisk og militært. Det er generelt lite å finne om Norges innsats i disse bøkene. I *Kongo: historien om Afrikas hjerte*¹² fra 2012 av David Van Reybrouck tar han for seg Kongos historie fra 1870 og frem til vår tid og i *The Blue helmets' First War? Use of Force by the UN in the Congo 1960-1964*¹³ fra 1999 av Trevor Findlay, tar han for seg den militære FN-aksjonen. Norges bidrag nevnes så å si ikke i noen av dem, men gir et godt inntrykk av konflikten og Kongos historie generelt. Hvorfor ikke Norge nevnes har mest sannsynlig med det å gjøre at antallet deltagende nordmenn «kun» var på ca. 1200, sett opp

⁹ Smith, *Borger Og Soldat: Historien Om Det Norske Reservebefalet Og Det Forsvaret De Tjente*.s.130-132.

¹⁰ Tom Arheim, *Fra Spitfire Til F-16 : Luftforsvaret 50 År 1944-1994* (Oslo: Sem & Stenersen, 1994).s.65.

¹¹ Rolf Kristiansen, *Norsk Militær Innsats for De Forente Nasjoner (1949-1970)* (Oslo: Forsvarets krigshistoriske avdeling, 1972).s.147-193.

¹² David Van Reybrouck, *Kongo : Historien Om Afrikas Hjerte*, 2. utg. ed. (Oslo: Font forlag, 2012).

¹³ Findlay, *The Blue Helmets' First War?: Use of Force by the Un in the Congo 1960-64*.

mot for eksempel Sverige som hadde omtrent totalt 5000 soldater i Kongo. Den svenske styrken blir også oftere nevnt da Dag Hammarskjöld selv var svensk.

Det finnes tidligere skrevne oppgaver om emnet, blant annet Aase Larssen Nordtorps hovedoppgave *Norges holdning til FN under Kongo-krisen 1960-1964* fra 1997. Nordtorp ser lite på den norske militære aksjonen i Kongo og har ikke brukt arkivmaterialet til Luftforsvarets overkommando.¹⁴ I 2004/2005 ble det også iverksatt et prosjekt ved Luftkrigsskolen hvor fire krigsskolekadetter tok for seg hvert sitt tema som gikk på Luftforsvarets innsats i Kongo 1960-1964. Disse ble til volum 14 i Luftkrigsskolens skriftserie. I denne utgaven tar Kenneth Vika tar for seg i *Luftforsvarets helikopteroperasjoner i Kongo* hvorvidt Luftforsvaret var Mission Capable, altså om de var klare på det tidspunktet Luftforsvaret sendte styrker i 1960. Han mener de ikke var det, da med tanke på elementer som kontrakter, mental støtte og trening i forkant av oppdraget.¹⁵ Rune M. Jarwson tar i *Luftvernartilleriets deltagelse i ONUC* for seg behovet for Luftvernartilleri i Kongo, hvorfor de ble sendt selv om trusselbildet hadde endret seg og hvilke planer de hadde om en ny lufttrussel dukket opp. Han mener det var flere grunner til å sende avdelingen selv etter endringen i Kongo. Man hadde ikke beredskapsstyrker stående og ingen av de norske styrkene i Kongo var trent for denne type situasjon. Deltagelsen flagget også norsk politisk vilje og man var klar om det skulle dukke opp en ny trussel.¹⁶ I *Fleksibilitet og innsatsvilje, norsk luftverndeltagelse i ONUC, Kongo 1963* tar Lina Kongshavn for seg Luftvernartilleriet i Kongo. Hennes betraktninger er den imponerende grad av fleksibilitet og omstillingsevne som ble utvist av Luftforsvaret når det kom til henvendelser om økt bidrag fra FN. Det andre er historieløsheten til Luftforsvaret når det kom til den norske luftverninnsatsen i 1963, spesielt sett i forhold til Sverige.¹⁷ I *Norsk transportflystøtte til ONUC fra 1960 til 1964* tar Espen K. Gundersen for seg i hvilket omfang Norge ga støtte til transportelementet i ONUC fra 1960 til 1964, samt hvilke utfordringer personellet som ble sendt til Kongo møtte på. Han mener de hadde et dårlig utgangspunkt da de visste lite om hva som ventet dem. Her fikk de også liten hjelp av norske myndigheter. Utfordringene de møtte var språkproblemer og liknende, men nordmennene gjorde en god

¹⁴ Aase Larssen Nordtorp Houge, "Norges Holdninger Til Fn under Kongo-Krisen 1960-1964," (Oslo: A.L.N. Houge, 1997).

¹⁵ Ståle Schirmer-Mikalsen, Luftforsvaret I Kongo 1960-64, (Trondheim: Luftkrigsskolen, 2005).s.29.

¹⁶ Ibid.s.51,52.

¹⁷ Ibid.s.68.

jobb. Gundersen skriver også at han håper at historien til det norske transportflypersonalet i Kongo i fremtiden vil bli bedre belyst da det er et manglende kapittel i Luftforsvarets historie.¹⁸ Alle fire krigsskolekadettene er inne på elementer av det jeg skal besvare i min oppgave, men hver oppgave bærer preg av å være semesteroppgaver og er på omtrent 20 sider hver. Ei heller har disse forfatterne brukt Luftforsvarets overkommandos arkiv, men bygger på intervjuer de har gjort med veteraner fra operasjonen og standard sekundærlitteratur.

Det er også skrevet bøker av norske ONUC-veteraner; *Slik eg hugsar det*¹⁹ av Arne Hole i 2010 og *Hvit slave blant svarte: En norsk FN-pilot om erfaringer i Kongo*²⁰ av Jens Erik Nordmann i 1972. Bjørn Egge har også skrevet en bok med et kapittel om sin tid som etterretningssjef i Kongo og om Hammarskjölds mystiske død; *En kriger for fred*²¹ fra 2004. Dette er bøker som handler om deres personlige historier og opplevelser fra Kongo. Sommeren 2010 ble det i Oslo markert at det var 50 år siden Norge deltok i Kongo, og i den kontekst ble en rekke artikler fra perioden 2007-2010 skrevet av Lars Reiermark gjort til bokform: *Den vanskelige friheten: Congo/Katanga 1960-64 Nigeria/Biafra 1968*²². Han er også veteran fra Kongo og boken bærer preg av å være farget av dette. Med mangel på blant annet kildehenvisninger er ikke dette et oppslagsverk, men heller en bok man kan bruke for å få innsikt i hvordan han opplevde ONUC. I årene Norge var i Kongo og like etter ble det også trykket en rekke artikler skrevet av personer som hadde tjenestegjort der i *Norsk Luftmilitært tidsskrift*. Det samme gjelder artikler fra bladet *Sanitetsnytt*.

Denne oppgaven handler om de norske FN-styrkene i Kongo. Dette er et felt hvor det er blitt gjort lite dypere historisk forskning. Ser man på for eksempel Sverige, som også var en deltagende nasjon i ONUC med rundt 5000 mann, har historikere der i motsetning til Norge gått mer i marginen på det svenske bidraget. Jeg har også derfor benyttet meg av svensk

¹⁸ Ibid.s.103,104.

¹⁹ Arne Hole, *Slik Eg Hugsar Det: Kongo 1960-1964 - Operations Des Nations Unies Au Congo - Onuc* (Oslo: Kolofon, 2010).

²⁰ Jens Erik Normann, *Hvit Slave Blant Svarte* (Oslo: Gyldendal, 1972).

²¹ Bjørn Egge, *En Kriger for Fred: Et Liv for Forsvar, Frihet Og Fred* (Oslo: H. Aschehoug & Co (W. Nygaard), 2004).

²² Lars Reiermark, *Den Vanskelige Friheten: Congo/Katanga 1960-1964 Nigeria/Biafra 1968* (Oslo: Forsvarsmuseet, 2011).

litteratur; *Med FN i Kongo*²³ fra 1994 av Nils Sköld og *Fredsflygarna*²⁴ fra 2003 av Leif Hellström. Dette er bøker som også til tider trekker frem det norske bidraget da samarbeidet mellom Norge og Sverige ofte var tett i Kongo.

1.2.4 Primærkilder

Da sekundærlitteraturen og den tidligere forskningen er såpass mangelfull når det kommer til det norske bidraget i Kongo er dette en oppgave som jeg har basert på primærkilder. For å kunne besvare problemstillingene har jeg benyttet meg av Luftforsvarets overkommandos Kongo-arkiv som nå tilhører Riksarkivet. Dette arkivmaterialet består av 17 esker med rapporter, notater, brev, skriv, ordrer, brev mellom de forskjellige instansene hjemme i Norge og liknende fra de fire årene Luftforsvaret hadde styrker i Kongo. Arkivmaterialet bærer preg av å ha vært urørt siden det ble arkivert, og det er liten orden i eskene. Innholdet er imidlertid meget rikt, noe som har gjort at oppgaven baserer seg på dette materialet. I fotnotene vil det variere om det står kun RA for Riksarkivet eller RA LOA foran hvilken eske kildene er funnet i. LOA har jeg lagt ved når kildene har vært stemplet med Luftforsvarets overkommando hovedarkiv, når det mangler står det kun RA.

²³ Nils Sköld, *Med FN I Kongo: Sveriges Medverkan I Den Fredsbevarande Operationen 1960-1964* (Stockholm: Probus, 1994).

²⁴ Leif Hellström, *Fredsflygarna: Fn-Flyget I Kongo 1960-1964* (Stockholm: Freddy Stenboms Förlag, 2003).

2 Bakgrunn

I dette kapitlet tar jeg for meg de historiske linjene: Opprettelsen av FN og Norges engasjement, Norges forhold til Afrika, Kong Leopolds Kongo og hvordan den belgiske Kongen annekterte landet og misbrukte ressursene på det groveste, samt hvordan den belgiske staten kom inn og tok over og frihetskampen, noe som var med på å danne grunnlaget for løsrivelsen i 1960. Videre tar jeg for meg behovet for en FN styrke og opprettelsen av Opération des Nations Unies au Congo. Til slutt i kapitlet tar jeg for meg den kalde krigen i Kongo; hvordan USA og Sovjetunionen forholdt seg til kongokrisen. Alle disse temaene tas opp her for å sette Norges deltagelse i Kongo i ett større perspektiv. Dette for at man skal få et inntrykk av hvorfor Kongokrisen oppstod og hvor vanskelig situasjonen egentlig var for FN.

2.1 Opprettelsen av FN og Norges engasjement

I juni 1945 var Norge blant de 50 første statene som undertegnet FN-pakten i San Francisco som blir sett på som en av de viktigste grunnpilarene innenfor norsk utenrikspolitikk. Norges medlemskap i FN brøt med synet man hadde hatt til Folkeforbundet i mellomkrigstiden, hvor man hadde hatt en heller nøytral holdning.²⁵

Årsaken til og motivet bak Norges deltagelse hevder Jonathan W. Moses og Bent Sofus Tranøy i boken *Norges Utenrikspolitikk* at må sees i sammenheng med generell utvikling internasjonalt og Norges historiske erfaringer. For Norge var andre verdenskrig en katalysator som endret landets utenrikspolitikk. Man hadde fra 1905 og frem til 1940 satset på en nøytralitetspolitikk, men nå hadde krigen vist at Norge var blitt en del av internasjonal politikk.²⁶

Norge ønsket et internasjonalt sikkerhetssystem som skulle basere seg på internasjonale lover. Dette systemet skulle være med på å beskytte rettighetene til mindre nasjoner. Norge hadde

²⁵ Gunnar M. Sørbo et al., *Norges Utenrikspolitikk* (Bergen: Chr. Michelsens institutt, 1997).s.207.

²⁶ Ibid.s.208.

under krigen vært med på å utarbeide grunnlaget for FN, og da FN ble opprettet i 1945 hadde Norge en realpolitisk holdning til deres posisjon innenfor organisasjonen. Man aksepterte at det var de største nasjonene som hadde hovedansvaret for å bevare internasjonal fred og sikkerhet.²⁷

Flere mindre stater, ledet av Australia, hadde forsøkt å fjerne de fem mektigste statenes veto-rett i sikkerhetsrådet. Dette støttet ikke Norge. Norge så på veto-retten som noe positivt da dette ville være med på å skape samarbeid mellom stormaktene og selv ved uenighet ville veto-retten føre til at man på demokratisk vis ville komme frem til en fredelig løsning, noe som også ville være med på å styrke de mindre statenes sikkerhet. En annen årsak til medlemskap var det tradisjonelle ønske om en styrket internasjonal domstol som FN skulle benytte seg av for å løse nasjoners tvistemål.²⁸

2.2 Norges forhold til Afrika

Det var ikke før etter andre verdenskrig at Norge fikk en aktiv utenrikspolitikk ovenfor Afrika. De norske relasjonene til kontinentet går så langt tilbake som til 1600- 1700-tallet med slavehandel og frakt fra danske festningsfort i Vest-Afrika. I mer moderne tid har kontakten basert seg på hvalfangst, skipsfart, norske sjøfolk og misjonering.²⁹

Med medlemskap i FN ble Norge forpliktet til å ta del i diskusjoner som gikk på afrikansk tilhørighet og internasjonale konfliktspørsmål. Som Elling N. Tjønneland hevder i boken *Norges utenrikspolitikk* så stod norske verdier som humanisme, frihet og selvstendighet sentralt, men man ønsket samtidig ikke å komme i konflikt med allierte nasjoner og politiske venner. Dette førte til at Norge internasjonalt ofte stilte seg nøytrale.³⁰

²⁷ Olav Riste, *Norway's Foreign Relations: A History* (Oslo: Universitetsforlaget, 2004).s.184.

²⁸Ibid.s.184.

²⁹ Sørbo et al., *Norges Utenrikspolitikk*.s.390.

³⁰ Ibid.s.390.

Norge hadde en positiv holdning til avkolonisering, men samtidig forsøkte man å holde seg inne med de forskjellige partene ved ikke å støtte oppunder krav som de europeiske kolonimaktene ikke kunne akseptere. Dette førte til at Norge stemte sammen med kolonimaktene innad i FN de første årene etter opprettelsen av FN. Utover 50-tallet skjerpet Norge sin avkoloniseringspolitikk og argumenterte nå for en gradvis avkolonisering, og på 1960-tallet var Norge blant de som fordømte apartheid og raseskillepolitikken i Sør-Afrika sterkest. Norges holdning til Afrika kom klarest til syne på 1960-tallet med en u-hjelpspolitikk som i følge Elling N. Tjønneland baserte seg på humanisme, nestekjærlighet og solidaritet.³¹

2.3 Kong Leopolds Kongo, Frihetskamp, Krise og FN trekkes inn

For Kong Leopold av Belgia startet det Afrikanske eventyret i september 1876. Dette etter å ha skaffet seg Henry Morton Stanley som sin agent til å kolonisere Kongo. Stanley hadde fra 1874 til 1877 reist over kontinentet fra Zansibar til munningen av Kongofloden. Dette for å kreve rettighetene til området for Storbritannia, som det skulle vise seg ikke ønsket området. Stanley gikk dermed i Leopolds tjeneste.³²

I 1879 returnerte Stanley tilbake til sentral Afrika hvor han begynte å annektere land for den Belgiske kongen. Dette ved å lure eller tvinge stammeledere til å overdrive landområdene deres til Association Internationale du Congo (AIC). AIC var blitt opprettet slik at Leopold selv kunne bli eeneier av de nyannektede landområdene.³³ Innen 1884 hadde Stanley annektert nok land til at Leopold kunne kreve rettighetene til Kongo. USA var det første landet til å anerkjenne hans krav, og etter en konferanse fra 15. november 1884 til 26. februar 1885 hvor 14 av de mektigste landene i Europa deltok, samt Russland og USA, fikk AIC, med andre ord Leopold, rettighetene til å kolonisere Kongo.³⁴

³¹ Ibid.s.391,392.

³² Georges Nzongola-Ntalaja, *The Congo from Leopold to Kabila: A People's History* (London: Zed Books, 2002).s.15.

³³ Ibid.s.16.

³⁴ Ibid.s.16,17.

Kongo ble fra 1885 i Leopolds personlige eie, og ved hjelp av noen enkle pennestrøk gjorde han landet større ved å flytte grensene. Med dette annekterte han også Katanga regionen.³⁵

De påfølgende årene ønsket Leopold å tjene inn igjen de utgiftene koloniseringsprosessen hadde kostet han. Dette ved å utnytte naturressursene i Kongo, et land som var 80 ganger større en Belgia. Da det var vanskelig å oppdrive arbeidskraft i kolonien måtte Leopolds agenter ty til inhumane metoder som tortur og mord for å få befolkningen til å produsere det som trengtes.³⁶

Med utviklingen av gummi i 1887-88 og Michelins patent på hjulet i 1891, åpnet det seg nye store muligheter for Leopold. Kongo skulle vise seg å være et av landene i verden med flest gummi-trær. Måten han valgte å gå frem på var å variere mellom å gjøre store landområder om til egen privateid landegjord, eller privat landegjord eid av staten Belgia. Dette uten å vise hensyn til at områdene var brukt av stammer som ofte flyttet rundt, og som i all tid hadde jaktet der. Fra 1891 ble det også lovpålagt for befolkningen å stille med arbeidskraft, gummi og elfenben. Innsamlingen av gummi førte til at hele landsbyer forsvant. Landsbyer som ikke oppfylte kvoten ble straffet med voldtekt, brannstiftelse, avkapping av kroppsdeler og mord. Man regner med at så mange som 10 millioner mennesker døde av enten mord, utslutning eller sykdommer. Det bodde ca. 20-30 millioner i landet i begynnelsen av koloniseringen og man regner med at det var igjen 8.5 millioner i 1911 og 10 millioner i 1924.³⁷

Ryktene om Leopolds og hans agents overgrep i Kongo begynte etter hvert å spre seg til Europa. Først gjennom journalister og hjemvendte misjonærer. Da den irske nasjonalisten Roger Casement og den britiske konsulen leverte sine vitnesbyrd var dette med på å danne den første menneskerettsorganisasjonen Congo Reform Association. Denne gruppen klarte å få verdens øyne rettet mot hva som foregikk der. De fikk sin suksess i 1908 da Kongo gikk fra å være privateid av Leopold til å bli en belgisk koloni. Men det skulle vise seg at forholdene

³⁵ Ibid.s.20.

³⁶ Ibid.s.20.

³⁷ Ibid.s.21,22.

ikke endret seg særlig for befolkningen i Kongo med skiftet. Leopold-systemet fortsatte, bare mindre brutalt.³⁸

2.3.1 Kamp for selvstendighet

I løpet av årene under Belgisk styre vokste det frem en antikolonial holdning i Kongo. Dette med opprør ført av profesjonelle kongolesiske krigere fra 1892 til 1894 og desertører fra kolonihæren fra 1885 til 1908. Desertøropprøret tok til seg etter hvert også vanlige innbyggere og ”småherskere” som ikke ønsket å bli styrt av et annet land.³⁹

I perioden 1900 til 1945 oppstod det også et bonde- og arbeideropprør. Denne motstanden skulle vise seg å være med på å danne et grunnlag for senere frihets- og demokratikamp. Årsaken til dette opprøret var at de så seg lei kolonistyresettet og de sosiale og økonomiske følgene dette hadde for befolkningen. De tidligste opptøyene hadde vært rettet mot innsamlingen av elfenben og gummi, de senere mot kolonistyret helhetlig. Måten opptøyene tok form i de urbane områdene var desertering fra hæren og streiker innenfor gruve, industri og transportnæringen. Disse streikene ble det slått hardt ned på, og en av de viktigste, hvor gruvearbeidere streiket i Katanga i 1941, endte med en massakre hvor over hundre steikere ble drept. Her var Afrikanske soldater med på massakren, noe som fungerte som en katalysator for et nytt opprør i Katanga i 1944.⁴⁰

Opprørene mellom 1940 og 1945 kom som en følge av afrikansk deltagelse i krigen, men mest av alt mot kolonialismen som system. Belgia så seg nødt til å bedre forholdene, spesielt i byene, med bedre økonomisk støtte og velferdsstøtte. Dette i håp om å hindre nye opptøyer. Dette skulle vise deg ikke å være nok. Ønsket om et bedre liv med frihet og materiell overflod stod sterk og de urbane områdene hadde også fått med seg mange unge kongolesere fra utkanten og fra mindre landsbyer. Filleproletariat sammen med arbeiderklassen skapte opprøret den 4. januar 1959 i Kinshasa, som var den utløsende faktoren for at Belgia gav

³⁸ Ibid.s.23-26.

³⁹ Ibid.s.42.

⁴⁰ Ibid.s.51-53.

Kongo selvstendigheten i 1960.⁴¹

2.3.2 Selvstendighet og borgerkrig

I 1960 fikk Kongo sin selvstendighet. Kolonimakten Belgia hadde gjort lite i tiden før for at overgangen skulle gå rolig og gradvis. Kongo var et splittet land med flere forskjellige etniske og politiske grupperinger. Svært få hadde høyere utdanning, og det var utfordrende å bygge en selvstendig statsadministrasjon. I 1960 brøt det ut et opprør i landet med regjeringens hær i spissen, hvor Katangaprovinsen i sør brøt ut og erklærte seg selvstendig.⁴² Opprøret førte også til overgrep mot de 100 000 fastboende belgierne i landet. Maktkamp mellom flere forskjellige stammer som ønsket herredømme over nye selvstendige Kongo fulgte.⁴³

Etter å ha blitt nektet av den nye regjeringen å gå militært inn for å skape ro i landet, trosset Belgia dette og rykket inn 10. juli.⁴⁴ Samme dag sendte den kongolesiske statsministeren Patrice Lumumba en forespørsel til FNs generalsekretær Dag Hammarskjöld med spørsmål om hjelp til å gjenopprette ro og orden. Lumumba ville stoppe kampene som foregikk i store deler av landet mellom den belgiske hæren og kongolesiske styrker. Konflikten førte med seg lovløshet og kollaps i økonomien fordi de fastboende belgierne som stort sett hadde hatt ansvaret innenfor disse områdene ble fordrevet. Dette førte til at den kongolesiske statsministeren Lumumba og president Joseph Kasavubu sendte et nytt telegram til Hammarskjöld 12. juli hvor de ba om FN-styrker til beskyttelse mot de belgiske styrkene. Slik de så det kunne dette true verdensfreden. Samme dag kom også en belgisk forespørsel til FN om hjelp til å skape fred i Kongo.⁴⁵

Den 14. juli 1960 ble Opération des Nations Unies au Congo (ONUC) opprettet av FNs sikkerhetsråd. Denne styrken skulle påse at belgiske styrker forlot Kongo og samtidig skape

⁴¹ Ibid.s.53,54.

⁴² Christensen et al., *Med Fn I Fredens Tjeneste*.s.22.

⁴³ Ibid.s.22.

⁴⁴ Fermann, *Internasjonal Fredsbevaring 1956-1990: En Sammenliknende Undersøkelse*, 5/1992.s.49.

⁴⁵ Findlay, *The Blue Helmets' First War?: Use of Force by the Un in the Congo 1960-64*.s.1-3.

ro og orden i landet inntil regjeringen selv var klare til å ta over.⁴⁶

2.3.3 Opération des Nations Unies au Congo

Frem til Bosnia og Somalia på 1990-tallet var operasjonen i Kongo den mest voldeligste fredsoperasjonen i FNs historie. Våpen og slagkraften styrken inneholdt var enestående til å være en fredsoperasjon og inkluderte jagerfly, artilleri, pansrede kjøretøy og stridsvogner. Inntil da var ONUC den største militære operasjonen igangsatt av en internasjonal organisasjon, og inneholdt på det meste nesten 20 000 soldater, offiserer og spesialisert personell fra 28 land. Grunnet rotasjon tjenestegjorde så mange som 93 000 militære i styrken. 127 FN-soldater ble drept og 133 såret.⁴⁷

Operasjonen ble basert på samme modell som man hadde brukt i United Nations Emergency Force (UNEF 1) i Sinai, som var den første FN-operasjonen satte opp i 1956. ONUC sitt mandat var det samme som UNEF 1 og innebar å bruke makt kun i selvforsvar og som en siste løsning. Dette mandatet ble stadig endret da man etter hvert så det som nødvendig å måtte tre kraftigere inn for å beskytte den lokale befolkningen i borgerkrigen som foregikk. FN-soldatene fikk autorisasjon til å bruke våpen. Dette for å hindre videre borgerkrig og for å utvise utenlandske leiesoldater. ONUC ble derimot ikke gitt mandat for å få slutt på utbryterstaten Katanga, men klarte likevel å få bukt med problemet. Om dette var bevisst eller ubevisst fra FN sin side er noe som har blitt og som fremdeles blir debattert. Bruken av makt i Kongo ble et svært kontroversielt spørsmål som splittet sikkerhetsrådet, de forskjellige medlemslandene og såret organisasjonen. Dette førte til at FN unngikk å ta til våpen i kommende konflikter i tiårene som fulgte.⁴⁸

⁴⁶ Fermann, *Internasjonal Fredsbevaring 1956-1990: En Sammenliknende Undersøkelse*, 5/1992.s.50.

⁴⁷ Findlay, *The Blue Helmets' First War?: Use of Force by the Un in the Congo 1960-64*.s.XI.

⁴⁸ Ibid.s.XI.

2.4 Kongokrisen i et kald krigs perspektiv

Geir Lundestad hevder at man med Kongokrisen i 1960 får det første klare signalet på at den kalde krigen nå også hadde nådd Afrika sør for Sahara. Sovjetunionen hadde før 1960 hatt liten kontakt med Kongo, men med statsminister Patrice Lumumba så Sovjet en mulighet til å få innflytelse i regionen. Da borgerkrigen brøt ut og statsadministrasjonen brøt sammen lot de denne tanken ligge for en stund og overlot videre ansvar til FN. Ettersom forholdet mellom Lumumba og FN etter hvert ble dårlig kom Sovjet igjen inn på banen og støttet statsministeren med transportfly og rådgivere fra østblokklandene. Dette førte til at både Lumumba og sovjet havnet i en politisk konflikt med FN og Dag Hammarskjöld.⁴⁹

Det skulle vise seg at Sovjetunionens plan om å bruke Lumumba for å få innflytelse i landet raknet da oberst Sese Seko Mobutu tok over i 1960 med støtte fra både USA og Belgia. Dette førte til at Lumumba ble arrestert og sovjets rådgivere ble sendt ut av landet. Lumumba ble i 1961 drept.⁵⁰

2.4.1 Henrettelsen av Patrice Lumumba

Den 1. desember 1960 forsøkte Lumumba å flykte fra fangenskap ved å ta seg vei til Stanleyville. På veien ble han overrumplet av styrker som tilhørte Joseph Mobutu. Disse styrkene hadde også med seg teknisk assistanse fra det tidligere belgiske politiet Sûte´ og amerikanske Central Intelligence Agency (CIA). På ordre fra den kongolesiske presidenten Joseph Kasavubu ble Lumumba, etter rådføring med Lawrence Devlin fra CIA, ført til Camp Hardy, et militært fengsel. Arrestasjonen og bortføringen foregikk uten at noen FN-soldater eller Sovjetunionen brøt inn.⁵¹

⁴⁹ Geir Lundestad, *Øst, Vest, Nord, Sør : Hovedlinjer I Internasjonal Politikk Etter 1945*, 5. utg. ed. (Oslo: Universitetsforlaget, 2004).s.77,78.

⁵⁰ Ibid.s.78.

⁵¹ Lise Namikas, *Battleground Africa: Cold War in the Congo, 1960-1965* (California: Stanford University Press, 2013).s.1.

Ettersom det oppstod opprøyer ført av støttespillere av Lumumba innad i fengselet ble det bestemt at han og to medfanger, en tidligere minister og en tidligere president i senatet, skulle føres til Elizabethville, hovedstaden i Katangaprovinsen. I Elizabethville ble de mishandlet og tatt i mot av lederne i Katanga. Disse lederne, inkluderende Tshombe, overså henrettelsen mens belgisk og kongolesisk militærpoliti gjennomførte selve handlingen. Den belgiske rådgiveren for politiet i Katanga var klar over hvilke konsekvenser dette ville få og flyttet liket til Lumumba flere ganger de påfølgende dagene. Lumumba ble til slutt kuttet opp i biter og lagt i syre slik at ingen beviser skulle eksistere.⁵² Som Lise Namikas skriver så var Lumumba et klart offer for både 1800-talls imperialismen og den kalde krigen etter 2 verdenskrig.⁵³

2.4.2 USA og Sovjetunionen

Namikas hevder at Sovjetunionen ikke støttet Kongo med like stor mengde materiell som det USA gjorde, men heller ønsket å spre sin innflytelse i landet på andre måter. Khrushchev tok kalkulerter risikoer for å forsøke å lykkes med dette, men som vi har sett så manglet Sovjet et kontaktnettverk i Kongo. På mange måter foretrakk de heller at imperialistene tapte enn å måtte sloss sin vei til suverenitet. Khrushchev ønsket innflytelse ved å gå veier som ikke krevde særlig stor innsats. På mange måter baserte USA seg på samme taktikk ved å jobbe gjennom FN og ved å stole på Belgia. Namikas viser videre til at Khrushchev optimisme var feilaktig, dette spesielt gjennom sovjets forhold til Lumumba. Hans største feil var ikke å forsøke å redde Lumumba, men dette kan samtidig forklares ved at han allerede syntes han var nok involvert i konflikten. Dette førte til at Sovjetunionen aldri fikk et godt fotfeste i Kongo.⁵⁴

Måten USA førte sin politikk på i Kongo var å bygge på sterke relasjonsbånd. Selv om de stod for og representerte demokrati og retten til selvstyre, forsvant mye av denne tankegangen gjennom behovet for dominans over Sovjetunionen. Som Namikas skriver så er det blitt hevdet at USA og Belgia konkurrerte om økonomisk innflytelse, men samarbeidet samtidig

⁵² Ibid.s.2,3.

⁵³ Ibid.s.3.

⁵⁴ Ibid.s.224.

om den vanskelige avkolonisering. Men Belgia handlet flere ganger under krisen på egenhånd, uten å rådføre seg med USA og på tvers av USAs interesser. Belgia stilte seg heller ikke like positive til FN-resolusjonene og forholdet deres til Tshombe representerte en politikk som gikk på tvers av USAs sine mål i Kongo. USA gav heller ikke inntrykk av å reagere på dette.⁵⁵

USA og Sovjetunionens rivalisering gjorde det mye vanskeligere for ONUC å nå sine mål. Krisen og måten den ble håndtert på førte til at Sovjetunionen begynte å stille spørsmål rundt temaet om FN i fremtiden ville kunne operere uavhengig av USA. Med deres vetorett i Sikkerhetsrådet førte dette til at FNs aktivitet ble innskrenket. I senere kriser i Afrika valgte begge stormaktene å helle støttet sine allierte med leveranser av våpen og materiell, enn å gå inn på samme måte som de hadde gjort i Kongo. Det politiske spillet overlot de til enkeltpersoner, som lederne i landene konfliktene pågikk i. Det var heller ikke før i 1980 at begge stormaktene igjen godkjente et fredsbevarende oppdrag, denne gangen i Angola.⁵⁶

Det som i følge Namikas var så annerledes med denne krisen sett i et kaldt krigsperspektiv var den manglende kontakten mellom supermaktene og Kongo. Både USA og Sovjetunionen snakket sjeldent om, eller diskuterte Kongokrisen, men sendte heller sine beskjeder gjennom FN. På den andre siden hadde også FN med ONUC sine egne mål å forholde seg til. Den kalde krigen i Kongo førte til at Lumumba, som var den demokratisk valgte lederen, ble henrettet og Mobutu kuppet makten i landet. Hans korrupte regime varte helt opp til det brøt ut en ny borgerkrig i Kongo i 1998, og i den har over 5 millioner mennesker blitt drept. Fremdeles er det urolig i Kongo, og kampene har enda ikke stilnet.⁵⁷

⁵⁵ Ibid.s.224,225.

⁵⁶ Ibid.s.231,232.

⁵⁷ Ibid.s.232.

3 En hurtig norsk reaksjon

I dette kapittelet vil jeg ta for meg hvordan Norge ble kontaktet av den norske FN-delegasjonen i New York allerede to dager før den offisielle forespørselen om norsk bidrag til Kongo ble mottatt. Hvordan Regjeringen, Forsvarsdepartementet og Luftforsvaret valgte å forholde seg til situasjonen og hvordan de valgte å løse oppgaven de så komme. Hvordan prosessen ble behandlet til de første norske FN-soldatene stod på Kongolesisk jord, og hvorfor prosessen ble behandlet så fort som den ble.

3.1 Norge blir kontaktet av FN

Natt til den 14. juli ble FN-resolusjonen om fredsbevarende styrker til Kongo autorisert av Sikkerhetsrådet. Som Aase Larsen Nordtorp Houge skriver så gikk denne resolusjonen ut på at FN oppfordret Belgia til å forlate Kongo, samtidig som Dag Hammarskjöld ble gitt fullmakt til å gå inn med militær bistand om nødvendig, da i overensstemmelse med den kongolesiske regjeringen. Dette mandatet gav generalsekretæren stor frihet med mulighet til å tilpasse aksjonen utfra hvordan situasjonen endret seg i Kongo.⁵⁸

Allerede den 14. juli 1960 ble Utenriksdepartementet kontaktet gjennom FN-delegasjonen i New York angående den store sannsynligheten for at Hammarskjöld kom til å rette seg mot Norge med forespørsel om å stille med bidrag til FN-styrkene i Kongo. Hammarskjöld var tydelig på at styrken skulle være internasjonal og ikke inneholde avdelinger fra stormaktene eller tidligere kolonimakter. Norge ville da mest sannsynlig være med på denne listen over land som ville få en forespørsel, men Utenriksdepartementet var ikke helt sikker på dette før fullmakten var gitt i Sikkerhetsrådet.⁵⁹

⁵⁸ Houge, "Norges Holdninger Til Fn under Kongo-Krisen 1960-1964."s.50,51.

⁵⁹ Ibid.s.52,53.

Under regjeringskonferansen den 14. juli 1960 ble den sannsynlig kommende forespørselen diskutert, og Regjeringen kom til enighet om at skulle det bli nødvendig, ville Norge stille seg positive til en slik forespørsel.⁶⁰

Etter at resolusjonen var fattet i FN mottok Utenriksdepartementet to nye meldinger fra den norske FN-delegasjonen i New York. I begge ble det nå gitt beskjed om at FN på daværende tidspunkt ikke hadde planer om å inkludere Skandinaviske styrker i operasjonen. I den første av de to beskjedene utelukket man ikke Skandinaviske styrker, men kun hvis det ikke var mulig å skaffe styrker på en annen måte. Den andre beskjeden, fra samme dag, gikk ut på at FN ønsket styrker fra fransktalende land. Selv om det på dette tidspunktet virket noe usikkert, tok det ikke mer enn en dag før Hammarskjöld henvendte seg til den norske FN-delegasjonen med en offisiell forespørsel, den 15. juli.⁶¹

Hvorfor Hammarskjöld opprinnelig ikke ønsket Skandinaviske styrker drøfter Larsen Nordtorp Houge i sin masteravhandling, hvor hun konkluderer med at det skyldtes flere årsaker. Han ønsket bidrag fra Afrikansk-fransktalende land. Innad i Sikkerhetsrådet var det også uenighet om hvilke land styrkene skulle bestå av. En part var for en ren afrikansk operasjon, samtidig som en annen part mente det var ukløkt med tanke på manglende erfarne offiserer og soldater. Det hadde også kommet henstilling fra både Belgia og Kongo om hvite FN-styrker. Belgia var lite tilfreds med tanken på at kun afrikanske tropper skulle ta seg av vaktholdet i Kongo på vegne av FN. Både Belgisk og Kongolesisk side mente resultatet kunne bli et kaos med tanke på den hvite befolkningen boende i Kongo. Alt dette samlet gjorde at Norge var et av landene som fikk forespørsel om deltagelse den 15. juli, mottatt av Utenriksdepartementet den 16. juli.⁶²

Den 16. juli 1960 ble Utenriksdepartementet kontaktet av FN gjennom Norges FN-delegasjon i New York. Det ble fra generalsekretæren forespurt om Norge kunne stille med

⁶⁰ Ibid.s.53.

⁶¹ Ibid.s.54.

⁶² Ibid.s.55-57.

helikopterpiloter, flymekanikere og lette rekognoseringsfly. Antall soldater de ønsket ble ikke oppgitt, men FN ønsket at forhandlingene skulle gå raskt.⁶³

3.2 Luftforsvaret blir kontaktet.

Samme dag som Utenriksdepartementet mottok den offisielle forespørselen ble Luftforsvaret kontaktet via telefon fra Ekspedisjonssjef Fredrik Ramm, og nå ble Luftforsvarets overkommando satt i sving. Det ble stilt spørsmål om Luftforsvaret kunne sende inntil 15-16 mann til Kongo og to rekognoseringsfly, som var Forsvarsdepartementets foreløpige innstilling til FNs forespørsel. Personalet skulle omfatte besetningen til rekognoseringsflyene samt en del helikopterflygere og nødvendige mekanikere/sambandspersonell. Det ble også ønsket at lederen skulle være av major eller kapteins grad. Det ble lagt vekt på at deltagelsen skulle være på frivillige basis og at den første måneden skulle beregnes som vanlig reiseberegning og senere etter nærmere fastsatte takster som brukt i FN-oppdraget i Gaza, og ulykkesforsikring.⁶⁴

Fra Luftforsvarets side kom de frem til at de kunne tenke seg to Twin Ottere⁶⁵ med besetning, to H-19⁶⁶ besetninger (uten helikoptre) og resten mekanikere og sambandspersonell. Det ble undersøkt hvordan de skulle få fraktet Twin Otterne og Oberst Christian Roy Kaldager antydte i samtalen med Ramm at det kunne bli nødvendig å flytransportere flyene med en USAF C-124⁶⁷. Dette skulle de foreløpig kontakte Kenzie⁶⁸ om. De forskjellige avdelingene ble bedt om innen søndag kveld den 17. om å få en oversikt over hvilke to Otterfly de kunne sende. Luftforsvarets overkommando ønsket å plukke ut de to flyene som nyligst hadde hatt

⁶³ Smith, *Borger Og Soldat: Historien Om Det Norske Reservebefelet Og Det Forsvaret De Tjente*.s.130,131.

⁶⁴ RA, eske 87, skriv fra oberstløytnant E. Ulleberg til Utenriksdepartementet for byråsjef Nævdal, 22. juli 1960, ref.nr. /60/LOK/O/ II/EU/AF/012, «Journal over avtaler og tiltak i forbindelse med Luftforsvarets deltagelse til FN-styrkene i Kongo».

⁶⁵ Kanadisk propellflytype.

⁶⁶ Amerikansk helikoptertype.

⁶⁷ Amerikansk transportfly.

⁶⁸ Kenzie er et navn som ikke går igjen i kildene, men mye tyder på at dette var en kontaktperson de hadde i den amerikanske ambassaden. Det står senere i *journal over avtaler og tiltak i forbindelse med Luftforsvarets deltagelse til FN-styrkene i Kongo* at den amerikanske luftattacheen skulle undersøke frakt av Otterflyene, så jeg velger å tro at dette er Kenzie.

inspeksjon. De ble samtidig bedt om å sende lister over frivillige Otter- og helikoptermannskaper som ønsket å bli sendt til Kongo.⁶⁹

Søndag den 17.juli fikk Luftforsvarets overkommando tilbakemelding fra den Amerikanske luftattaché angående forespørsel om bruk av amerikanske fly for å frakte Otterflyene. Han var klar på at det amerikanske flyvåpenet kunne påta seg fraktoppdraget, men det kun om FN godkjente det. Samtidig kunne han fortelle at forespørselen hadde blitt godt mottatt og at det neppe ville oppstå noen vanskeligheter om FN støttet forslaget.⁷⁰ Denne godkjennelsen ble raskt gitt av FN.⁷¹

Påfølgende dag den 18.juli møtte oberstløytnant Erling Ullberg til møte med Forsvarsministeren og ekspedisjonssjefene Arvid Bavstad og Fredrik Ramm. Under dette møtet fikk han beskjed om at Luftforsvaret kunne fortsette forberedelsene og at temaet norsk deltagelse i Kongo ville bli tatt stilling til ved en regjeringskonferanse samme dag. Under samme møte ble også de nærmere betingelsene for Norges bidrag, da spesielt den kongelige resolusjon som måtte utarbeides som hjemmel for deltagelse, drøftet.⁷²

Senere samme dag ble Norges tilbud medelt FN; to Otterfly, fire Otterflygere, og fire mekanikere samt fire helikopterflygere og fire mekanikere.⁷³ Myndighetene kunne om det var absolutt nødvendig stille til rådighet ytterligere to Otterfly, men med tanke på den begrensede flyparken luftforsvaret hadde til rådighet, ønsket man at FN heller rettet seg til land som

⁶⁹ RA, eske 87, skriv fra oberstløytnant E. Ulleberg til Utenriksdepartementet for byråsjef Nævdal, 22. juli 1960, ref.nr. /60/LOK/O/ II/EU/AF/012, «Journal over avtaler og tiltak i forbindelse med Luftforsvarets deltagelse til FN-styrkene i Kongo».

⁷⁰ RA, eske 87, skriv fra oberstløytnant E. Ulleberg til Utenriksdepartementet for byråsjef Nævdal, 22. juli 1960, ref.nr. /60/LOK/O/ II/EU/AF/012, «Journal over avtaler og tiltak i forbindelse med Luftforsvarets deltagelse til FN-styrkene i Kongo».

⁷¹ Houge, "Norges Holdninger Til Fn under Kongo-Krisen 1960-1964."s.66.

⁷² RA, eske 87, skriv fra oberstløytnant E. Ulleberg til Utenriksdepartementet for byråsjef Nævdal, 22. juli 1960, ref.nr. /60/LOK/O/ II/EU/AF/012, «Journal over avtaler og tiltak i forbindelse med Luftforsvarets deltagelse til FN-styrkene i Kongo».

⁷³ RA, eske 87, skriv fra oberstløytnant E. Ulleberg til Utenriksdepartementet for byråsjef Nævdal, 22. juli 1960, ref.nr. /60/LOK/O/ II/EU/AF/012, «Journal over avtaler og tiltak i forbindelse med Luftforsvarets deltagelse til FN-styrkene i Kongo».

hadde mulighet til enklere å avgi fly. Disse flyene ble også regnet som veldig viktige for Nord-Norge.⁷⁴

Som svar fra FN fikk de at de foreløpig med takk mottok tilbudet om flygere og mekanikere til Otterflyene, men at spørsmålet om selv Otterflyene først måtte forelegges General Carl Von Horn, første sjef for de militære FN-styrkene i Kongo.⁷⁵ Det ble i samme svar stilt spørsmål om de norske helikopterpilotene og mekanikeren kunne operere og vedlikeholde helikoptertypen Alouette.

De norske Ottermannskapene som hadde blitt utpekt ble nå gitt ordre om å møte i Oslo innen 19.juli, transport ble ordnet fra Nord-Norge. FN ble også underrettet om at helikoptermannskapene ikke kunne håndtere Alouette, men derimot H-19 og Bell 47.⁷⁶

3.3 Kongelig Resolusjon.

Som vi har sett så ble avgjørelsen om norsk deltagelse i Kongo fattet av regjeringen den 18. juli. Formelt ble spørsmålet behandlet i statsråd 20. juli 1960 og i Kongelig-resolusjon samme dag. Forsvarsdepartementet ble her gitt fullmakt til å stille til rådighet for FN-styrkene i Kongo inntil 16 flygere og mekanikere, samt 2 rekognoseringsfly til utgangen av 1960. De ble også gitt fullmakt til å inngå avtale om å bruke et av Luftforsvarets transportfly av typen C 119 til frakt av forsyninger og liknende til den svenske FN-styrken i Kongo.⁷⁷

Årsaken til at Forsvarsdepartementet også fikk fullmakt til å hjelpe de svenske styrkene med å frakte forsyninger, var fordi Luftforsvaret via Hærens Operative Kommando hadde fått en

⁷⁴ Houge, "Norges Holdninger Til Fn under Kongo-Krisen 1960-1964."s.58,59.

⁷⁵ Sköld, *Med Fn I Kongo: Sveriges Medverkan I Den Fredsbevarande Operationen 1960-1964*.s.34.

⁷⁶ RA, eske 87, brev fra oberstløytnant E. Ulleberg til Utenriksdepartementet for byråsjef Nævdal, 22. juli 1960, ref.nr. /60/LOK/O/ II/EU/AF/012, «Journal over avtaler og tiltak i forbindelse med Luftforsvarets deltagelse til FN-styrkene i Kongo».

⁷⁷ RA, eske 89, brev med vedlegg fra Forsvarsdepartementet til utenriksdepartementet, 6. august 1960, ref.nr. 5726/60/FD I.1/CM/Mb/012, «Norsk bidrag til FN-styrken i Kongo». (Med avskrift av kongelig resolusjon av 5. august 1960 som vedlegg).

forespørsel av den svenske armé om å transportere matvarer og medikamenter fra Stockholm til Kongo den 21.juni. Dette fordi den Svenske bataljonen som skulle til Kongo ble direkte overført fra Gaza.⁷⁸

Videre ble det i resolusjonen bestemt, etter anmodning fra Generalsekretæren i FN, at Kaptein J.O. Strand fra UNTSO⁷⁹, Major J. Berntsen fra UNEF⁸⁰, Major T. Helgessen fra UNEF og Oberstløytnant A. Bjerke fra UNTSO skulle bli overført til Kongo. I tillegg ble Major G.C. Bowitz stilt til rådighet for FN-sekretariatet, hvor han skulle tjenestegjøre som logistikkoffiser under Generalsekretærens militære rådgiver.⁸¹

Den 29. juli ble det mottatt et telegram fra den norske delegasjonen ved FN hvor Generalsekretæren anmodet Norge om å stille til disposisjon ett, helst flere, mannskaper for C-119 transportfly. Det ble da tilført i resolusjonen at Luftforsvaret ville stille til disposisjon et mannskap på seks mann, klare for avreise 4. august. Luftforsvaret skulle også sende en major som leder for personellet fra luftforsvaret, og man regnet med at man kunne stille ytterligere ett mannskap til disposisjon når flyet som hadde transportert det svenske mannskapet returnerte.⁸²

Fra Utenriksdepartementet ble det også regnet med at man i tiden fremover ville kunne bli kontaktet av FN med ytterligere henvendelser om norsk bidrag til styrken i Kongo. For snarest å kunne etterkomme slike anmodninger om å stille til disposisjon enkelte befalingsmenn, flybesetninger og eventuelt materiell, ble Forsvarsdepartementet gitt fullmakt til å etterkomme slike anmodninger så lenge det lot seg forsvarlig gjennomføre ut fra

⁷⁸ RA, eske 87, skriv fra oberstløytnant E. Ulleberg til Utenriksdepartementet for byråsjef Nævdal, 22. juli 1960, ref.nr. /60/LOK/O/ II/EU/AF/012, «Journal over avtaler og tiltak i forbindelse med Luftforsvarets deltakelse til FN-styrkene i Kongo».

⁷⁹ United Nations Truce Supervision Organization, hovedkvarter i Jerusalem.

⁸⁰ United Nations Emergency Force, styrkene i Gaza.

⁸¹ RA, eske 89, brev med vedlegg fra Forsvarsdepartementet til utenriksdepartementet, 6. august 1960, ref.nr. 5726/60/FD I.1/CM/Mb/012, «Norsk bidrag til FN-styrken i Kongo». (Med avskrift av kongelig resolusjon av 5. august 1960 som vedlegg).

⁸² RA, eske 89, brev med vedlegg fra Forsvarsdepartementet til utenriksdepartementet, 6. august 1960, ref.nr. 5726/60/FD I.1/CM/Mb/012, «Norsk bidrag til FN-styrken i Kongo». (Med avskrift av kongelig resolusjon av 5. august 1960 som vedlegg).

nasjonale hensyn. Altså i den grad forsvarsgrenene og Forsvarsdepartementet fant det forsvarlig.⁸³ Dette ble gitt i Kongelig resolusjon av 15. august 1960.⁸⁴

3.4 Operasjonen begynner

Den 19. juli ankom Ottermannskapene Oslo hvor det ble ordnet med pass, vaksinasjoner, uniformer, utstyr, valuta og lignende. Opprinnelig var det ment at mannskapene skulle transporteres videre til Sverige samme dag for å slutte seg til en svensk flygerkontingent som skulle reise fra Stockholm morgenen den 20. Dette ble endret da den svenske avreisen ble utsatt til den 21. og Luftforsvarets overkommando på dette tidspunktet ble kontaktet av Hærens overkommando angående transport av matvarer og medikamenter med C-119 fra Stockholm til Kongo den 21. juli. Det ble bestemt at Ottermannskapene skulle fraktes i det norske C-119 flyet. C-119 mannskapet skulle også bestå av frivillige.⁸⁵

Klokken 1400 den 20. juli gikk C-119 flyet fra Fornebu mot Stockholm med åtte ottermannskaper samt besetning, Liaisonoffiser major Arne Riegels og fører løytnant Hvidsten.⁸⁶ I Stockholm skulle de plukke opp mat og medikamenter for den svenske bataljonen. Ruten flyet skulle gå via fra Stockholm via Brussel, Algier, Aulef, Mimey, Douls til Leopoldville den 24. juli. De åtte mannskapene som hadde vært med på reisen til Stockholm sluttet seg til de svenske flygerne i Sverige.⁸⁷ I tillegg til diverse svensk materiell tok de også om bord 25 svenske FN-soldater.⁸⁸

Det skulle vise seg etter bistand fra ambassaden i Brüssel at ruteopplegget C-119-flyet skulle følge ikke var brukbar. Årsaken til dette var strenge restriksjoner på bruk av radio og

⁸³ RA, eske 89, brev med vedlegg fra Forsvarsdepartementet til utenriksdepartementet, 6. august 1960, ref.nr. 5726/60/FD I.1/CM/Mb/012, «Norsk bidrag til FN-styrken i Kongo». (Med avskrift av kongelig resolusjon av 5. august 1960 som vedlegg).

⁸⁴ Kristiansen, *Norsk Militær Innsats for De Forente Nasjoner (1949-1970)*.s.153.

⁸⁵ RA, eske 87, skriv fra oberstløytnant E. Ulleberg til Utenriksdepartementet for byråsjef Nævdal, 22. juli 1960, ref.nr. /60/LOK/O/ II/EU/AF/012, «Journal over avtaler og tiltak i forbindelse med Luftforsvarets deltakelse til FN-styrkene i Kongo».

⁸⁶ RA, eske 87, skriv fra oberstløytnant E. Ulleberg til Utenriksdepartementet for byråsjef Nævdal, 22. juli 1960, ref.nr. /60/LOK/O/ II/EU/AF/012, «Journal over avtaler og tiltak i forbindelse med Luftforsvarets deltakelse til FN-styrkene i Kongo».

⁸⁷ RA, eske 87, skriv fra Luftforsvarets overkommando til Utenriksdepartementet, 21. juli 1960, ref.nr. mangler, «Norsk kontingent til Kongo».

⁸⁸ Kristiansen, *Norsk Militær Innsats for De Forente Nasjoner (1949-1970)*.s.153.

navigasjonshjelpemidler i visse områder og tider i Algier. Ambassaden tok på seg jobben med å ordne nytt ruteopplegg hvor de blant annet mellomlandet i Bromma.⁸⁹

Seks dager senere ankom flyet Kongo og det returnerte til Norge den 10. august. Major Riegels og kaptein Harald Hæreid fra flybesetningen ble igjen i Kongo hvor de senere ble utpekt til Senior Air Staff Officer ved hovedkvarteret til ONUC og Chief Base Operations på flyplassen N'Dolo.⁹⁰

Tilbake i Norge, like etter at C-119 flyet gikk fra Fornebu den 20, fikk Luftforsvarets overkommando beskjed gjennom ekspedisjonssjef Barstad i Forsvarsdepartementet at FN ønsket Otterflyene nedover så raskt som mulig. Bodø fikk da ordre om å sette i gang tidligere enn planlagt og fly de to utvalgte Otterflyene til Gardermoen den 22. Fra Gardermoen skulle disse flyene fraktes til Kjeller for maling. Grunnet misforståelser og kontrabeskjeder ble disse flyene malt i Bodø før avreise til Gardermoen.⁹¹ Klokken ti samme dag kontaktet Luftforsvarets overkommando den amerikanske assisterende luftattaché major Spooner angående transport av flyene med USAF fly og muligheten til å koordinere transporten sammen med transport av seks svenske Piper Cubs.⁹²

Den 25. juli dro helikoptermannskapene, som bestod av fire flygere og tre teknikere, til Kongo og den 30. ble Otterflyene sendt med amerikansk transportfly. I to puljer ble to C-119 besetninger på totalt ni mann, som hadde blitt tatt ut like før Kongelig resolusjon stod ferdig, sendt til Kongo. Disse ankom Kongo den 9. og 13. august og ble stasjonert i nærheten av Léopoldville. I midten av august ble også en verkstedsavdeling på 15 mann fra Hæren sendt til Kongo, under ledelse av kaptein Finn Hagerup Gundersen. Disse sluttet seg til den danske kontingenten. Med på denne transporten fulgte også veterinæroffiser major O.FR. Fleisje.

⁸⁹ Sköld, *Med Fn I Kongo: Sveriges Medverkan I Den Fredsbevarande Operationen 1960-1964*.s.47.

⁹⁰ Kristiansen, *Norsk Militær Innsats for De Forente Nasjoner (1949-1970)*.s.153.

⁹¹ RA, eske 87, skriv fra oberstløytnant E. Ulleberg til Utenriksdepartementet for byråsjef Nævdal, 22. juli 1960, ref.nr. /60/LOK/O/ II/EU/AF/012, «Journal over avtaler og tiltak i forbindelse med Luftforsvarets deltakelse til FN-styrkene i Kongo».

⁹² RA, eske 87, skriv fra oberstløytnant E. Ulleberg til Utenriksdepartementet for byråsjef Nævdal, 22. juli 1960, ref.nr. /60/LOK/O/ II/EU/AF/012, «Journal over avtaler og tiltak i forbindelse med Luftforsvarets deltakelse til FN-styrkene i Kongo».

Noen dager før hadde sanitetsoffiser oberstløytnant Alv Johnsen blitt sendt avgårde.⁹³

3.5 En rask prosess

Fra Norge fikk de første uoffisielle henvendelsene fra delagasjonen i New York til de første norske FN-soldatene stod på Kongolesisk jord gikk det ikke mer en fire dager, fra offisiell henvendelse to dager. Kaptein Strand, som hadde blitt overført fra UNTSO, ankom den 18. juli og de tre andre, som også hadde blitt overført fra UNTSO og UNEF, kom noen få dager etter. De første soldatene som ble sendt fra Norge ankom Kongo 11 dager etter offisiell henvendelse fra FN.⁹⁴

Denne raske prosessen kan nok lettest forklares om man ser på noen av de tidligere FN-bidragene Norge har sendt soldater og observatører til. Den raske prosessen som fant sted i julidagene 1960 var intet unntak sett opp mot tidligere oppdrag.

Da Storbritannia i 1947 trakk seg ut av India etterlot de seg et splittet India og Pakistan. Fyrstedømmet Kashmir lå på grensen til disse to statene og det oppstod konflikt etter kort tid. I prosessen mot utrekningen hadde det blitt bestemt at alle Fyrstedømmer selv skulle få bestemme om de ønsket å bli en del av India eller Pakistan, eventuelt danne en egen stat. I kjølevannet av dette oppstod det en konflikt mellom India og Pakistan om landområdene som førte til at saken ble tatt inn for Sikkerhetsrådet 1. januar 1948. Det ble opprettet en gruppe med militære observatører som skulle overse at en våpenhvileavtale de hadde fått til ikke ble brutt; United Nations Military Observer Group in India and Pakistan (UNMOGIP). Norge fikk forespørsel i januar 1949 om å stille soldater til denne observatørgruppen. De første to meldte seg til tjeneste i slutten av februar, Norges første utsendelse til FNs fredsbevarende tjeneste.⁹⁵ Rolf Kristiansen trekker frem at når det kommer til deltagelse i UNMOGIP så

⁹³ Kristiansen, *Norsk Militær Innsats for De Forente Nasjoner (1949-1970)*.s.153.

⁹⁴ *Ibid.*s.152,153.

⁹⁵ *Ibid.*s.15-19.

foreligger det ingen Kongelig resolusjon her og at dette var en avgjørelse tatt i samarbeid mellom Utenriksdepartementet og Forsvarsdepartementet.⁹⁶

Den samme raske beslutningsprosessen ser man igjen når Norge valgte å sende soldater til FN-styrkene i Egypt, United Nations Emergency Force (UNEF 1). Denne konflikten gikk ut på at da Storbritannia trakk seg vekk fra Suez-området nasjonaliserte Egypt Suezkanalen den 26. juli 1956. Dette førte til at Frankrike og Storbritannia anså sine økonomiske interesser for truet, og sammen med Israel angrep de egyptiske styrkene i Sinai. Etter press fra USA i sikkerhetsrådet trakk Storbritannia og Frankrike tilbake sine styrker og Israel en stund etter. Ved Generalforsamlingens møte 2. november ble det besluttet å sette opp en FN-styrke som skulle påse at våpenhvilen ble overholdt og styrkene trakk seg tilbake fredelig. Tillatelsen til å ha FN styrker på Egyptisk territorium ble gitt fra FN den 14. november.⁹⁷ Den 3. november, etter at Generalforsamlingen hadde vedtatt å opprette en FN-styrke, fikk Norge forespørsel om å sende soldater til dette oppdraget. Allerede neste dag kunne den norske ambassadøren overrekke en villighetserklæring. Bidraget ble i kronprinsregentens resolusjon den 5. november godkjent, og for ikke å sinke deltagelsen ble det avgitt en muntlig innstilling hvor man enstemmig i Stortinget valgte å sende 190 mann. Kompaniet var reiseklart samme kveld, og det skulle vise seg at Norge var det første landet med å være først ute med å melde FN klar for innsats.⁹⁸

Som vi ser skiller ikke den raske avgjørelsen med å sende norske styrker til Kongo seg særlig ut om man ser på tidligere FN-oppdrag. Villigheten var stor til å støtte FN i sitt arbeid, og Norge viste denne støttet ved å raskt stille opp når FN ba om det. Dette kommer også svært godt frem da Norge ble bedt om å stille ti observatører til FN-tjeneste i Libanon i 1958. Da dette måtte gå fort valgte Forsvarsdepartementet, utfra hvordan man hadde handlet tidligere, å droppe regjeringskonferanse, og godta anmodningen. Tre dager etter var soldatene på plass.⁹⁹

⁹⁶ Ibid.s.18,19.

⁹⁷ Ibid.s.64-66.

⁹⁸ Ibid.s.66-67.

⁹⁹ Ibid.s.124.

Denne raske prosessen har med å gjøre, som nevnt i introduksjonskapittelet, at etter den andre verdenskrig ble FN en viktig del av norsk utenrikspolitikk. Norge var et lite land som var avhengig av samarbeid mellom land og stater. Dette førte til at en stor del av den norske politikken gikk ut på å stimulere til utvikling av FN, ved deriblant å delta i fredsoperasjoner. Dette gav samtidig Norge en mulighet til å skape ”Goodwill” blant andre stormakter og medlemsland.¹⁰⁰

Også når man ser på arkivmaterialet etter Luftforsvarets overkommando i Kongo, bærer det også preg av at det har gått fort med dårlig tid til forberedelser. Det finnes ikke mye korospedanse og lignende fra Luftforsvarets overkommando begynte forberedelsene til første nordmann ankom Kongo, som man finner etter at operasjonen har pågått en stund. Eneste er en journal som ble sendt til Utenriksdirektoratet den 22. juli med oppdatering på hva som hadde blitt foretatt og hvilke beslutninger som til da var tatt. Som Rolf Kristiansen skriver så var også operasjonen i Kongo generelt i stor grad improvisert – på lik linje med tidligere FN-operasjoner. Det manglet en sentral stab da de første styrkene kom til Kongo, og ledelsesapparatet måtte bygges opp samtidig som det ankom soldater til landet.¹⁰¹

3.6 Oppsummering

I dette kapittelet har jeg tatt for meg hvordan Norge allerede to dager før offisiell forespørsel fra FN, fikk nyss om at de mest sannsynlig vill være et av landene som ble forespurt om deltagelse i Kongo. Regjeringen stilte seg fra første stund positive, noe også Forsvarsdepartementet og Luftforsvaret gjorde. Luftforsvaret tok med en gang fatt på oppgaven og fikk samlet informasjon om hvilke fly de kunne sende og hvilke soldater som ønsket frivillig å bli sendt til Kongo. Deltagelsen skulle basere seg på frivillighet. Prosessen gikk fort, og som vi har sett så ankom de første soldatene fra Norge Kongo 11 dager etter offisiell forespørsel om deltagelse. Noen misforståelser og kontraordrer fant sted, men med tanke på hvor rask denne prosessen var kunne man nok ikke regne med annet.

¹⁰⁰ Houge, "Norges Holdninger Til Fn under Kongo-Krisen 1960-1964." s.59,60.

¹⁰¹ Kristiansen, *Norsk Militær Innsats for De Forente Nasjoner (1949-1970)*.s.156.

Hvorfor denne prosessen gikk så fort som den gjorde er et annet tema jeg har tatt opp i dette kapitlet og som er spørsmål en i problemstillingen. Som vi har sett så skiller ikke den raske avgjørelsen og det raske tempoet som avgjørelsene ble tatt i seg særlig ut i forhold til tidligere FN-oppresjoner Norge tok del i. Norge hadde stor tro på FN og hadde deltagelse i FN-operasjoner og liknende som en sentral del av sin utenrikspolitikk. Samtidig som man forsøkte å stimulerte til utvikling av FN, fikk man også en mulighet til å skaffe seg «Goodwill».

4 Operativ effektivitet?

Som vi har sett tok det ikke lang tid innen de første norske styrkene landet i Kongo. I dette kapitlet skal jeg ta for meg den første fasen og hva slags utfordringer styrkene som kom med det første C-119 flyet møtte. For å få et inntrykk av hvordan situasjonen var da de ankom Kongo, og hvilke situasjoner og utfordringer de kunne møte på, har jeg valgt å ta for meg etableringen av flystyrkene og Major Harald Hæreides oppgave som Chief Base Operations. Her får man et godt innblikk i hvilke forhold de norske soldatene måtte arbeide under den første tiden og hvor lite forberedt både Norge og FN var.

I kapitlet har jeg også tatt for meg en generell oversikt over hvilke stillinger og arbeidsoppgaver de norske styrkene fikk og ble satt til; HQ ONUC, Movement Control, Sanitetstjenesten, Militærpolitiet og Verkstedspersonellet. Jeg har her ikke skrevet noe om flystyrkene da det kommer frem under delen som omhandler etableringen av flystyrkene. Heller ikke Luftvernartilleriet skrives om her da det foreligger et eget kapittel tilegnet denne avdelingen.

Videre har jeg tatt for meg prosessen mellom Norge og FN når det kom til ønske om mer personell. Hvordan stilte Norge seg til dette? Som vi vil se forsøkte Luftforsvaret å stille seg positive til FNs anmodninger, men når det gikk utover situasjonen hjemme i Norge måtte man avslå FNs anmodninger. Denne holdningen endret seg dog ved omorganisering av C-47 skvadronen da Luftforsvaret var villige til å la det gå utover personalsituasjonen i Norge.

I de to siste underkapitlene tar jeg for meg tjenestens varighet og bruken av vervede soldater. Her vil vi se, noe som vil gå igjen i oppgaven, at det meste måtte planlegges underveis Norge hadde styrker i Kongo. Soldatene som den første tiden ble sendt visste ikke hvor lenge tjenesteperioden eventuelt ville vare, og da korporalene i Kongo søkte om å få tjenestetiden i Kongo trukket fra vernepliktstiden, ble ikke dette innvilget. Her kommer forsvarets prioriteringer under den kalde krigen frem.

4.1 Den første fasen.

Som vi har sett så var flygere, teknikere og administrativt personell de første nordmennene som ankom Kongo. Turen med det norske C-119 flyet, som hadde gått fra Fornebu den 20. juli og ankom N'Djili flyplass i Léopoldville 26.juli, hadde gått langsomt da flyet gikk tregt samtidig som de hadde problem med en av motorene. Flytiden ble godt benyttet av offiserene til planlegging, spesielt de svenske offiserene. De planla signalforbindelser, transportmiddel, forlegning, sanitet, utrustning og liknende. Det ble også gått igjennom fysikkerhetsbestemmelser. I denne planleggingsprosessen deltok også det norske flypersonellet, da de hadde nyttige erfaringene fra samarbeidet innad i NATO som kunne brukes.¹⁰²

Da flyet landet i Léopoldville var det ingen til å ta dem i mot, men de fikk etter en stund kontakt med dagoffiseren ved den svenske bataljonen. Styrken ble tatt hånd om av og fikk bo hos kompaniet som bevoktet flyplassen.¹⁰³ Om dette også gjaldt de norske soldatene nevner ikke Nils Sköld. Samtidig som dette gikk til fikk de svenske offiserene major Ingemar Wilander, kaptein Sven-Erik Everstål og norske major Arne Riegels lånt en terrengbil for at de skulle kunne melde seg ved FN-styrkenes stab. Her fikk de beskjed om at von Horn ikke skulle bli forstyrret da han sov etter svært anstrengende dager, så de måtte henvende seg til den kanadiske brigadegeneralen Fred Carpenter. Det skulle vise seg at Carpenter også fungerte som flysjef i staben. Han var ikke direkte glad for å se dem og antydte at de ikke egnet seg til oppdraget. Canada ønsket egentlig å håndtere transportflyoppdraget selv hevder Sköld. Wilander, Everstål og Riegels overnattet hos den canadiske konsulen natten over.¹⁰⁴

Påfølgende dag ble det utarbeidet en organisasjonsplan angående kommende drift av N'Dolo, en flyplass ikke så langt unna N'Djili, som de hadde landet på kvelden i forveien. Her ble det gitt beskjed om at det befant seg 30 fly og helikopter og at det i nærmeste fremtid vill komme flypersonell fra andre nasjoner. Riegels hjalp til under utarbeidingen av organisasjonsplanen, slik at den ble utformet etter NATO-standard. Planen ble godkjent av Carpenter. Everstål dro

¹⁰² Sköld, *Med Fn I Kongo: Sveriges Medverkan I Den Fredsbevarande Operationen 1960-1964*.s.55.

¹⁰³ *Ibid.*s.55.

¹⁰⁴ *Ibid.*s.55.

så til N'Dolo hvor resten av styrken hadde forflyttet seg til. Her orienterte han personalet om situasjonen og fordelte oppgaver til de forskjellige enhetene. Samme dag ankom resten av flystyrken. Som Sköld skriver var plutselig en ikke særlig velkommen gjeng med svensker og nordmenn omdannet til en transportflystyrke.¹⁰⁵

Meningen var at C-119 flyet som hadde transport de første styrkene til Kongo skulle reise tilbake den 28. juli, men ble holdt tilbake da FN manglet fly med stor lasteevne. Major Harald Hæreid, som hadde fungerte som navigatør på turen ned ble da i mellomtiden forespurt om han kunne tenke seg å bygge opp FN's første «Base Operations» i Kongo. Han fikk godkjenning et par dager senere og gikk inn i stillingen som Chief Base Operations¹⁰⁶, senere på N'Djili.¹⁰⁷ Innen 12. september 1960 var det totalt 17 nordmenn på N'Dolo. I tillegg til Hæreides stilling var dette kaptein Digre, som fungerte som nest kommanderende for Beaver og Otter skvadronen, kaptein Lambrechts, som fungerte som nest kommanderende for helikopter skvadronen, seks flygere, en Line Chief for DC-3, tre mekanikere og tre teknikere.¹⁰⁸

4.1.1 Etablering av flystyrkene

For å få et inntrykk av hvordan situasjonen var i Kongo da de norske FN-styrkene ankom landet, kan det være interessant å se på oppgaven Hæreid tok på seg da han takket ja til stillingen som Chief Base Operations ved N'Dolo, og hvordan han og de andre valgte å løse problemene de møtte på. Oppgavene hans gikk ut på å ha ansvar for den operative planleggingen av all flygning for alle DC-3, Beavere, Ottere og helikoptre under ONUC. Han fikk også ansvaret for å rekvirere og skaffe til veie alt nødvendig utstyr for flygerne,

¹⁰⁵ Ibid.s.56.

¹⁰⁶ *Norsk Luftmilitært Tidsskrift: Kongobrev Fra Major Harald Hæreid*, vol. 1 - 12. årgang (Oslo: Luftforsvarets offisersforening, 1961). s.3.

¹⁰⁷ Kristiansen, *Norsk Militær Innsats for De Forente Nasjoner (1949-1970)*.s.162.

¹⁰⁸ RA, eske 92, brev fra Oblt. T. Aarak til Forsvarsdepartementet, 12. september 1960, ref.nr. mangler, men er et «Inter-office memorandum», «Rapport om forholdene for norsk personell i Kongo. HQ ONUC's organisasjon».

navigatører og telegrafistene.¹⁰⁹ Som han skriver ble det med en gang en trang fødsel da de så å si måtte bygge opp basen helt fra bunnen av.¹¹⁰

Det eneste de hadde av kart var karter de hadde skaffet seg på turen nedover, noe som utgjorde et og et halvt sett med topografisk kart over Kongo, i tillegg til noen let-down-kart. I tillegg var det fullstendig mangel på delkataloger, ettersynsinstruksjoner og liknende. 32 manualer og 100 sett topografiske kart fikk Hæreid tak i da han ble kjent med direktøren for Kongos Geografiske Institutt som satte han i kontakt med direktøren for Aeronautisk Institutt. På basen tjenestegjorde det personell fra forskjellige nasjoner og som en følge av dette oppstod det også språkproblemer. Den eldste tekniske offiser fra Jugoslavia forsøkte for eksempel å få igjennom et system han var vant til på jugoslavisk, men det ble i stedet tatt i bruk et amerikansk system som kun løytnant Jacobsen og løytnant Andersen hadde kjennskap til. De kom til å lede ettersynet på C-119 og C-47 flyene.¹¹¹

Det tekniske rundt lette - og landeprosedyrene varierte også fra nasjon til nasjon. Da Hæreid fikk løytnant Hvidsten til å fly en lokaltur sammen med et C-47 mannskap fra en annen nasjon ble det funnet ut at kontroll-listene de fulgte før avgang og ved landing var helt gale. Kun 25 prosent hadde kjennskap til internasjonale regler for flygning, engelsk radiokommunikasjon og liknende. Dette førte til at de måtte sette i gang undervisning hvor blant annet Andersen underviste i form-føring. Selv med skolevirksomheten kom det ofte til nestenulykker.¹¹²

Alt er mulig og umulig her i Kongo. Særlig ille er det med bakkeinstallasjoner, bakkeoperatører og bensin- og oljesituasjonen. Og det blir faktisk verre og verre! En vet nesten aldri om VOR, radiofyr, osv, er i funksjon, om det er tårnkontrollør til stede og om han snakker linga, fransk eller engelsk, om de har bensin og olje og så burtetter![...]Sum av sum marum [sic] er det dessverre å si at en har mange vanskeligheter når det gjelder flyoperasjoner i Kongo i dag og det vil ta lang tid å rette på

¹⁰⁹ RA, eske 92, brev fra Oblt. T. Aarak til Forsvarsdepartementet, 12. september 1960, ref.nr. mangler, men er et «Inter-office memorandum», «Rapport om forholdene for norsk personell i Kongo. HQ ONUC's organisasjon».

¹¹⁰ *Norsk Luftmilitært Tidsskrift: Kongobrev Fra Major Harald Hæreid*, 1 - 12. årgang. s.3.

¹¹¹ *Ibid.*s.3,4.

¹¹² *Ibid.*s.4,7.

det.¹¹³

Ved N'Djili ble resterende av personellet som var med på første reise ned til Kongo stasjonert. Innen 12. september 1960 var det stasjonert ni nordmenn ved flyplassen. Kaptein Hallingby gikk her raskt inn i jobben som treningsflyger på C-119 flyene basert på hans erfaring. Han var også deltagende på en rekke oppdrag i tillegg til å trene opp andre mannskaper på C-119. I tillegg var det stasjonert en kaptein på C-119, to navigatører, to telegrafister, to mekanikere og en teknisk sjef for C-119. Alle nordmennene her arbeidet på C-119. Løytnant Jacobsen ble utnevnt som teknisk sjef hvor han var eneste norske bakketeknikker på flytypen sammen med indiske teknikere.¹¹⁴

4.2 Den norske styrkenes arbeidsoppgaver

4.2.1 HQ ONUC og HQ Katanga

FNs engasjement i Kongo var i stor grad en improvisert operasjon og da det fra starten av ikke fantes en sentral stab i landet, måtte de første styrkene bygge denne opp samtidig som operasjonen tok seg opp i størrelse. Den første sjef for ONUC var den svenske generalen Carl von Horn og hans første stab bestod av 12 offiserer som hadde blitt overført fra FNs oppsetninger i Midtøsten. Blant disse 12 offiserene var de fire nordmennene som hadde blitt overført fra UNTSO og UNEF.¹¹⁵

HQ ONUCs hovedkvarter ble lagt til Léopoldville, og fra begynnelsen arbeidet lederapparatet med tre hovedstaber hvor hver stab hadde en egen sjef direkte underlagt generalsekretærens utsending til Kongo. Disse tre stabene inneholdt en for virksomhetene til FNs sivile særorganisasjon, en stab for den militære virksomheten og en for felles administrasjonen og den bakre forsyningstjeneste. Det ble i tillegg bygget opp seks regionale staber underlagt HQ

¹¹³ Ibid.s.7.

¹¹⁴ RA, eske 92, brev fra Oblt. T. Aarak til Forsvarsdepartementet, 12. september 1960, ref.nr. mangler, men er et «Inter-office memorandum», «Rapport om forholdene for norsk personell i Kongo. HQ ONUC's organisasjon».

¹¹⁵ Kristiansen, *Norsk Militær Innsats for De Forente Nasjoner (1949-1970)*.s.156.

ONUC, en for hver av Kongos provinser. Staben inneholdt omtrent 100 mann gjennom tiden FN hadde styrker i Kongo.¹¹⁶

En del nordmenn arbeidet i HQ ONUC og HQ Katanga i de fire årene Norge hadde styrker i Kongo. Av spesielt betydningsfulle stillinger arbeidet Luftforsvarets offiserer, for en eller flere perioder, i stillinger som Air Commander, Chief Air Operations Officer og Chief Air Engineer Officer. Offiserer fra Hæren var plassert i stillinger som Chief Operations Officer, Chief of Military Informations, Chief Movement Control Officer, Chief Electrical and Mechanical Engineers og Food Hygiene Officer.¹¹⁷

Generalmajor Christian Roy Kaldangers stilling som sjef for FNs samlede militære styrker, en stilling han innehadde siste halvår av 1963, bør nevnes som en særstilling med tanke på oppdragets størrelse. Det samme gjelder oberstløytnant Bjørn Egge som tjenestegjorde som Chief of Military Information fra mars til september 1961. Han var blant annet leder for «ONUC Special Military Mission to Katanga» hvor han førte forhandlinger for å få leiesoldater ut av Katanga, i bytte med FN-offiserer. Norwegian Contigent Commander (NORCO) ble også en viktig stilling for Norge i Kongo, som jeg tar for meg senere i oppgaven.¹¹⁸

4.2.2 Movement Control

En organisasjon som inneholdt et stort antall nordmenn var Movement Controll. Denne bestod av en egen sentral stab underlagt HQ ONUC. Organisasjonens gjøremål var å motta og forsende personell, forsyninger og materiell av alle slag innenfor Kongos grenser, samt å motta og forsende utenfor landets grenser. Movement Controll HQ hadde en rekke lag plassert rundt i Kongo på forskjellige knytt punkter, og de kunne flytte på seg etter behov. Dette var en krevende jobb i et så stort land. I tillegg til å ta seg av transporteringer av

¹¹⁶ Ibid.s.158.

¹¹⁷ Ibid.s.158,159.

¹¹⁸ Ibid.s.159-161.

personell og forsyninger, arbeidet de også med FNs sivile organer og for den Kongolesiske regjeringen.¹¹⁹

Styrkeoppsetningen lå på mellom 150-200 mann, og i oktober 1962 overtok oberstløytnant Holtfodt stillingen som sjef for organisasjonen. I Brytningen mellom 1962 og 1963 ble det bestemt at organisasjonen kun skulle drives av skandinavisk personell, noe som førte til at 31 nordmenn arbeidet innenfor Movement Controll mot slutten av februar 1963. Dette var et nytt felt for de skandinaviske landene, som måtte drive skolevirksomhet i tre uker for personellet som kom i begynnelsen av 1963. Da styrkene ofte arbeidet alene på avsidesliggende steder og med tanke på påkjenningene av arbeidet ble det bestemt at de vernepliktige korporalene ble byttet ut med befal da de skandinaviske landene overtok.¹²⁰

4.2.3 Sanitet

Som første norske lege kom Alv M. Johnsen til Kongo i juli 1960 hvor han ble Assistant Director of Medical Services (ADMS) i Elisabethville, Katanga. Stillingen var underlagt Cheif Medical Officer i Léopoldville. Det kom etter hvert flere norske leger til Kongo. De ble spredt utover hele FN-området og fikk forskjellige arbeidsoppgaver. Norge hadde ikke eget sykehus, men sanitetspersonellet arbeidet i blandede avdelinger ved allerede eksisterende belgiske sykehus. Annen tjeneste gikk ut på tjeneste ved N'Djili flyplass, legetjeneste ved Luftvernartilleriet, avdelingslegetjeneste og sjefslegestilling ved Elisabethville.¹²¹

Det kom flere ganger til kamper i Katanga hvor mange av det norske sanitetspersonellet havnet i kryssilden. Spesielt Kaminasykehuset var utsatt og høsten 1961 ble basen på Kamina omringet og sykehuset måtte flyttes. Ved dette sykehuset jobbet det 15 norske leger, av dem ni kirurger, syv farmasøyter og fire laboranter. I rolige perioder tok sanitetspersonalet seg av den kongolesiske befolkningen.¹²²

¹¹⁹ Ibid.s.166,167.

¹²⁰ Ibid.s.167.

¹²¹ Ole J. Malm, *Forsvarets Sanitet : 50 År under Felles Ledelse* (Oslo: Forsvarets overkommando, 1991).s.83.

¹²² Ibid.s.83.

Oberstløytnant Odd Øyen, daværende ADMS, og hans assistent kaptein Halvorsen kom opp i en rekke dramatiske begivenheter da situasjonen tilspisset seg i Katanga i 1961. Øyen ble selv såret under kampene i Elisabethville, hvor han i tillegg til jobben som administrator for sanitetstjenesten, også måtte arbeide som utøvende lege.¹²³ I et innlegg i Sanitetsnytt i 1961 skrev Odd Øyen at deres sanitetsressurser var praktisk talt indirekte og med stor reservekapasitet under hele aksjonen. Han mente det gikk så bra som det gjorde grunnet den høye faglige standarden hos alt av sanitetspersonell og det uredde og oppofrende arbeidet som samtlige utrettet. Men som han også skriver, god vilje er ikke nok, man måtte også ha god utdanning i førstehjelp, godt utstyr, nok forsyninger på riktig ledd og en fornuftig sanitetsplan. Han mente også at sambandet burde ofres større oppmerksomhet og at verdien av røde-kors merker var tvilsom og verdien av pansrede ambulanser utvilsom.¹²⁴ Han ble i 1962 utnevnt til ridder av 1. klasse av Den kongelige norske st. Olavs orden og til ridder av 1. klasse av den svenske Vasaordenen.¹²⁵

Det ble også under tiden i Kongo avgitt fra Veterinærkorpset en veterinæroffiser, Food Hygiene Adviser, til Medical Staff ved HQ ONUC. Stillingen gikk ut på å være ansvarlig for alle veterinærtjenester, samt være foresatt for andre tjenestegjørende veterinæroffiserer. Det ble fra veterinærpersonellet som ble avgitt til tjeneste i Kongo krevd høy faglig, fysisk og moralsk standard. De måtte også ha minimum artium nivå i fransk. I tillegg til dette måtte de ha tilleggsutdanning i næringsmiddelkontroll og hygiene med næringsmiddelmikrobiologi samt ha arbeidserfaring fra dette området. Norge stilte også til disposisjon ved HQ ONUC et laboratorium for næringsmiddelkontroll fra høsten 1962. Totalt tjenestegjorde det åtte norske veterinæroffiserer og to veterinærassistenter i Kongo.¹²⁶

¹²³ Kristiansen, *Norsk Militær Innsats for De Forente Nasjoner (1949-1970)*.s.173.

¹²⁴ *Sanitetsnytt: Sanitetstjeneste I Elisabethville under Fn Aksjonen 13-20. Sept. 1961* Av Odd Øyen, vol. 4 - 7. årgang (Forsvarets sanitet, 1961).s.179.

¹²⁵ *Norsk Militær Innsats for De Forente Nasjoner (1949-1970)*.s.175.

¹²⁶ Gunvald A. Fredheim, *Den Militære Veterinærtjeneste 1780-1990 : Den Norske Armés Veterinærtjeneste 1780-1865 Den Norske Armés Dyrlægekorps 1865-1893 Den Norske Armés Veterinærkorps 1893-1929 Hærens Veterinærkorps 1930-1946 Veterinærkorpset 1946-1990* (Hamar: Hærstaben/Sjefsveterinæren, 1990).s.213,214.

4.2.4 Militærpoliti

Under de fire årene Norge hadde styrker i Kongo befant det seg i landet et norsk militærkompanilag som hele tiden bestod av omtrent ti personer med en kaptein som sjef. Den største delen av tiden var de stasjonerte ved Kamina-basen. FN-politiet var organisert som kompanier med tropper. En av troppene var forlagt Kamina, som det norske militærpolitiet gikk inn under. Kompaniets sjef holdt til ved HQ ONUC. Arbeidsoppgavene gikk ut på å opprettholde ro og orden blant de militære FN-styrkene, men arbeidet kunne også variere. Da Kaminabasen var isolert frem til årsskiftet mellom 1962 og 1963, måtte de drive utdanning av et innfødt politikompani da det befant seg 7000 innfødte på basen. Andre arbeidsoppgaver var trafikk kontroll og ordenstjeneste. Patruljevirkosomhet i området rundt basen ble etter en stund lagt til deres arbeidsoppgaver. I Kaminaville ble det også opprettet norsk MP-detachment ved årsskiftet 1962/1963 da byen ble besatt av FN. En av oppgavene her var å beskytte den hvite befolkningen mot overgrep fra kongolesiske soldater. Norsk militærpoliti stod også for etterforskning av saker hvor FN-personell var innblandet. Fra desember 1962 fikk militærpolitiet på Kamina-basen også ansvaret for en fangeleir.¹²⁷

4.2.5 Verkstedspersonell

Kjøretøyparken under FNs oppdrag i Kongo besto på det meste av 3000 kjøretøyer av ulike slag. Norsk verkstedspersonell stod fra starten av sentralt i arbeidet med vedlikehold og reparasjoner. Denne tjenesten var organisert etter britisk mønster i Electrical and Mechanical Engineers (EME). Senior Staff Officer inngikk i HQ ONUC, men han hadde også ansvaret for personellet som tilhørte organisasjonen. Ledelsen byttet mellom å være norsk og dansk, og høsten 1963 inngikk også en del svensker i personalet. I Katanga byttet også EME ledelsen på å være norsk og dansk. Arbeidsoppgavene gikk i begynnelsen ut på å inspisere kjøretøyer når de ankom og forlot Kongo, å inspisere arbeid utført av sivile verksteder, samt å inspisere om vedlikeholdet i ved de forskjellige avdelingene fungerte tilfredsstillende. Etter hvert som det viste seg at bruken av sivile verksteder ikke lønnet seg for FN, ble EME-reparatørene knyttet til faste militære verksteder, i tillegg til å fortsette avdelingsinspeksjonene.¹²⁸

¹²⁷ Kristiansen, *Norsk Militær Innsats for De Forente Nasjoner (1949-1970)*.s.168-170,172.

¹²⁸ *Ibid.*s.156,166.

4.3 Forespørsel fra FN om mer personell fra Norge

Som vi har sett var det stor aktivitet den første tiden og innen en relativt kort tid hadde forsvaret sendt en rekke soldater og offiserer til Kongo. I tillegg til dette ble Norge forespurt om de kunne sende ytterligere mannskaper til enkelte stillinger. Den 8. september tok Forsvarsdepartementet kontakt med Luftforsvarets overkommando grunnet et telegram de hadde mottatt via utenriksdepartementet. Telegrammet hadde kommet fra FN-delegasjonen den 4. september og hastet. I telegrammet anmodet Generalsekretæren Norge om straks å stille til disposisjon tre kapteiner eller løytnanter samt tre sersjanter fra flyvåpenet for å tjenestegjøre ved Operation Section UN Airforce Congo. Arbeidet deres ville gå ut på å koordinere og ha kontrollen med FN-flyene i det området de ble plassert. De måtte ha kunnskap når det gjaldt avsendelse og mottagelse av fly og mannskap samt generell planlegging i forbindelse med lufttransportoperasjoner. Forsvarsdepartementet ønsket med dette snarest å få oppgitt grad, navn og fødselsår på de som ville bli utvalgt.¹²⁹ Allerede dagen etter, den 9. september, kunne forsvarsdepartementet sende Utenriksdepartementet en liste på totalt seks personer, tre løytnanter og tre sersjanter, som hadde blitt utvalgt til oppdraget. De ville ankomme Brazzaville i Kongo den 14. september.¹³⁰

Som vi ser kunne det gå raskt fra FN kom med henvendelse til Luftforsvaret hadde tatt en avgjørelse og sendt nye soldater. Samtidig gjaldt ikke dette alle forespørsler Norge ble stilt fra FN angående ekstra mannskaper. Den 18. september fikk Utenriksdepartementet et nytt telegram fra FN-delegasjonen i New York hvor sekretariatet forespurte Norge om å stille til rådighet en Chief Air Engineer Officer av oberstløytnants grad med kjennskaper til «NATO Supply Channels». I tillegg ønsket de en Aircraft Maintenance Officer med major grad.¹³¹ Oberstløytnant Arne Riegels hadde i forveien den 9. september rapportert at disse stillingene var foreslått besatt av nordmenn. I rapporten understreket han viktigheten av at det personell som ville bli utvalgt måtte være av første klasses kaliber. Årsaken til dette var at det hadde

¹²⁹RA, eske 89, brev fra Forsvarsdepartementet til Luftforsvarets overkommando, 8. september 1960, ref.nr. 6686/60.I.1.(012) CM/LIS, «Norsk kontingent til Kongo – 3 kapteiner/løytnanter og 3 sersjanter».

¹³⁰ RA LOA, eske 89, brev fra Forsvarsdepartementet til Utenriksdepartementet, 9. september 1960, ref.nr. 6717/60.I.1. CM/LIS/012, «Norsk kontingent til FN-styrkene i Kongo».

¹³¹ RA, eske 89, skriv fra Luftforsvarets overkommando til Forsvarsdepartementet, 19. september 1960, ref.nr. Forsvarsdep. I 007025, «Situasjonen i Kongo».

vært enkelte eksempler på middelmådige offiserer som utgjorde en belastning på sin nasjons rykte og renommé, forhåpentligvis ikke blant de norske som han skriver.¹³²

Luftforsvarets overkommando stilte seg positive til å avgi en major til stillingen som Aircraft Maintenance Officer og valget falt på Hans Teien. Når det kom til å avgi en oberstløytnant for stillingen som Chief Air Engineer Officer kunne ikke overkommandoen på daværende tidspunkt se seg i stand til å gå med på dette.¹³³ Hvorfor det på daværende tidspunkt ikke passet å sende en oberstløytnant nevnes ikke i svaret til Forsvarsdepartementet, men det kommer tydeligere frem da FN på nytt stilte spørsmål om Aircraft Maintenance Officer.

Den 24. oktober ble Luftforsvarets overkommando på nytt tilsendt en henvendelse fra sekretariatet i New York om å avgi ytterligere personell til Kongo. Sekretariatet meddelte at FN hadde tenkt å utnevne Hans Teien, som luftforsvarets overkommando hadde gått med på å sende til Kongo den 24. september, til stillingen som Chief Air Engineer Officer - stillingen overkommandoen ikke hadde vært i stand til å sende måneden før. Som en følge av dette ønsket dermed sekretariatet at Norge skulle stille med en major som erstatning for Teiens tidligere stilling som Aircraft Maintenance Officer. I tillegg anmodet de overkommandoen å stille tre offiserer som måtte være kvalifisert til å inspisere C-119 og C-47, samt en offiser som måtte være helikopter kvalifisert til å inspisere H-19. Disse måtte ha god praksis og være meget dyktige da de skulle inspisere utførte reparasjoner.¹³⁴

Fem dager etter, den 29. oktober, kom Luftforsvarets overkommando med svar til forsvarsdepartementet angående den nye henvendelsen fra New York. Her gjorde sjefen for Luftforsvaret, generalløytnant Birger Fredrik Motzfeldt, det klart at på grunnlag av major Teiens kvalifikasjoner ville han ikke kunne gå inn i eller anvendes i en høyere stilling. I

¹³² RA, eske 92, brev fra oblt n Arne Riegels til Luftforsvarets overkommando, 9. september 1960, ref.nr. 14880/60/LOK/P/012, «Rapport fra Kongo».

¹³³ RA, eske 89, brev fra Luftforsvarets overkommando til Forsvarsdepartementet, 24. september 1960, ref.nr. LOK/P/LL/GD/012, «Situasjonen i Kongo. Forespørsel om teknisk stabsoffiser».

¹³⁴ RA, eske 89, telegram fra den norske FN-delegasjonen i New York til Forsvarsdepartementet, 24. oktober 1960, ref.nr. Forsvarsdep.:3 010648, «02.22 direkte nr 191 fra nordelgun».

tillegg hadde Teien blitt avgitt fra Luftforsvaret for å dekke stillingen som Aircraft Maintenance Officer, ikke Chief Air Engineer Officer. Når det kom til å avgi ytterligere en teknisk major, ønsket Motzfeldt å gjøre det klart at avgivelse av denne kategori personell for tiden ikke kunne ansees forsvarlig og av den grunn ikke kunne tilrådes. Når det kom til teknisk personell som hadde blitt valgt ut og sendt til Kongo, var de som hadde vist sin interesse allerede blitt sendt, da i den utstrekning Luftforsvaret hadde ansett det som forsvarlig. Når det da kom til å avgi tre tekniske sersjant som inspektører på C-119 og C-47 så ikke Luftforsvaret seg i stand til å kunne imøtekomme dette. Når det gjaldt teknisk sersjant til stillingen som inspektør på H-19, var det allerede avtalt at vingsersjant Erling Sæther skulle reise til Kongo i november.¹³⁵

Selv om overkommandoen hadde avslått FNs anmodning om å stille tre tekniske sersjant på C-119 og C-47 og avslått å sende erstatning for major Teien, hvor argumentet hadde vært at det ikke var nasjonalt forsvarlig, henvendte allikevel FN-kommandoen i Kongo seg til den norske FN-delegasjonen i New York på nytt den 14. november. Nå med en fornyet henstilling angående å stille til rådighet flyteknisk personell for C-119 og C-47. Grunnen til dette var at det hadde vært umulig å skaffe slikt personell fra noe annet sted. Anmodningen var denne gangen redusert til en teknisk sersjant for inspeksjon av C-119 og en for inspeksjon av C-47. Sekretariatet kunne også meddele at øverstkommanderende for FN-styrkene hadde henvendt seg direkte til oberstløytnant Aarak med anmodning om, til tross for at man fra norsk side allerede hadde medelt at man ikke kunne etterkomme anmodning, at de likevel skulle se på muligheten til å stille til rådighet en flyteknisk major som erstatning for major Teien. Her heller hadde det ikke vært mulig å finne noen erstatter fra et annet land. I tillegg ønsket FN en kaptein som administrasjonsoffiser, en løytnant som regnskapsoffiser, to sersjant og fem korporaler som kontorassister, en korporal som medisinsk assistent, to korporaler som utstyrsassistent og en korporal som sikkerhetsutstyrs-arbeider. Denne gruppen ville bli stasjonert på N'Djili sammen med administrasjonsoffiser kaptein Johnsen og forsyningsbefal sersjant Pettersen.¹³⁶

¹³⁵ RA, eske 92, brev fra Luftforsvarets overkommando til Forsvarsdepartementet, 29. oktober 1960, ref.nr. RA LOK/P/JB/TB/012, «Norsk personell til Kongo».

¹³⁶ RA LOA, eske 89, luftpost fra sekretariatet i New York til Utenriksdepartementet, 14. november 1960, ref.nr. 018969 sak 012, «Norsk kontingent til FN-styrken i Kongo».

Hvordan den nye anmodningen innad i Luftforsvarets overkommando ble behandlet kommer ikke frem i arkivmaterialet deres, men den 5. desember kunne personalstaben ved Luftforsvarets overkommando meddele Forsvarsdepartementet at en kaptein var valgt ut som administrasjonsoffiser, en løytnant som regnskapsoffiser, tre korporaler som kontorassistenter, en korporal som sanitetsassistent og en korporal som forsyningsassistent. Når det kom til forespørselen om Aircraft Maintenance Officer viste de til tidligere underretning gitt Forsvarsdepartementet om at Luftforsvaret på gitt tidspunkt ikke kunne fylle den tekniske majorstillingen.¹³⁷

Luftforsvarets overkommando kunne ikke alltid være positive til henvendelser de fikk fra FN når det kom til å stille med flere mannskaper, men det bærer preg av at de stort sett forsøkte å oppfylle FNs anmodninger, så lenge det var forsvarlig. Dette kunne de gjøre da Forsvarsdepartementet, som vi har sett, ble gitt fullmakt fra Utenriksdepartementet i Kongelig resolusjon til å etterkomme anmodninger fra FN om ytterligere henvendelser så raskt som mulig, så lenge det lot seg forsvarlig gjennomføre ut fra nasjonale hensyn.¹³⁸ Når man da ikke så det forsvarlig, måtte Luftforsvarets overkommando holde offiserer og befal som var ønsket i Kongo tilbake i Norge, noe de her valgte å gjøre når det gjaldt Aircraft Maintenance Officer.

Det at FN tre ganger henvendte seg til Norge i et forsøk på å bli tilsendt en major som kunne gjennomføre tekniske inspeksjoner som Aircraft Maintenance Officer, samt at øverstkommanderende for FN-styrkene direkte tok kontakt med Aarak, viser også godt hvordan situasjonen den første tiden var i Kongo. Som vi har sett måtte norske mannskaper i begynnelsen drive kurs og opplæring på enkelte flytyper i Kongo. FN var nok derfor klar over at disse områdene var noe det norske Luftforsvaret kjente godt til, noe som igjen gjorde så Luftforsvarets overkommando hele tre ganger ble anmodet om å sende en major. Man må huske på at den norske flyparken var relativt liten i 1960 og man hadde allerede sendt to Otterfly med besetninger, mekanikere og teknikere. De kunne ikke, selv om FN-styrkene i

¹³⁷ RA, eske 89, skriv fra Luftforsvarets overkommando/Personalstaben til Forsvarsdepartementet, 5. desember 1960, ref.nr. mangler, «Uttak av personell til Kongo».

¹³⁸ RA, eske 89, brev med vedlegg fra Forsvarsdepartementet til utenriksdepartementet, 6. august 1960, ref.nr. 5726/60/FD I.1/CM/Mb/012, «Norsk bidrag til FN-styrken i Kongo». (Med avskrift av kongelig resolusjon av 5. august 1960 som vedlegg).

Kongo bar preg av å trenge det, sende en major med tanke på flyparken i Norge, men som jeg vil komme nærmere inn på, var det ikke alltid man satte nasjonale hensyn først, da spesielt når det gjaldt omorganisering av C-47 skvadronen i 1961.

4.4 Omorganisering av C-47 skvadronen.

Det ble tidlig klart at FN behøvde en egen flytransportstyrke i Kongo og denne skvadronen skulle komme til å bli kalt C-47 skvadronen, med det offisielle navnet 3. skvadron fra 1961. I forhold til de lette fly-skvadronene og helikopterskvadronen kom denne til å bestå av mange forskjellige nasjoner. I begynnelsen inneholdt skvadronen personell fra Sverige, Jugoslavia, Etiopia, Argentina og Brasil. Blant det flygende personellet var ikke Norge representert, men et fåtall norske mekanikere bidro fra starten.¹³⁹ Det var en stor forskjell på den flygemessige og tekniske standarden, nasjonsvis og individuelt. Dette hadde ført til en del vansker da enkelte nasjoner nesten ikke snakket engelsk, samt manglet kjennskap til vanlige prosedyrer. Dette førte til at sjefen for luftstyrkene, mot slutten av 1961, arbeidet for å komme ned til færre nasjoner i C-47 skvadronen og ønsket først og fremst å beholde de engelsktalende. Dette ville bety et adskillig sterkere innslag fra Norge. Siden Norge, Sverige og Danmark tidligere hadde fløyet med sammensatte besetninger, ble de diskutert om de nordiske landene kunne stille til sammen 7-8 besetninger, da de de kunne arbeide sammen som en nasjon.¹⁴⁰ Fra den norske FN-delegasjonen i New York kom det frem den 24. november at den foreløpige planen var at de skandinaviske landene skulle stille seks besetninger, tre mann på hver, samt 33 bakkepersonell. Det ville da være snakk om 17 nordmenn.¹⁴¹

Luftforsvarets stilte seg positive til forespørselen og den 9. desember 1961 sendte de et brev til Forsvarsdepartementet hvor de kunne meddele at sjefen for Luftforsvaret, Odd Bull, var enig i de rasjonaliseringstiltak som var foreslått for skvadronen. Dette ville bety at Norge måtte komme til å stille med ytterligere bakkemannskaper, noe som ville komme til å gå utover personalsituasjonen i Norge. Sjefen for Luftforsvaret mente allikevel at avgivelse av

¹³⁹ Hellström, *Fredsflygarna: Fn-Flyget I Kongo 1960-1964*.s.125,130.

¹⁴⁰ RA LOA, eske 94, brev fra NORCO til Luftforsvarets overkommando, 13. november 1961, ref.nr NORCO 404/61/1, «Situasjonen ved C47-skvadronen i Kongo».

¹⁴¹ RA, eske 94, brev fra Utenriksdepartementet til Forsvarsdepartementet, 1. desember 1961, ref.nr. Forsvardep. I 010247, «Norsk personell til FN».

personell til Kongo måtte gis høy prioritet og ville derfor stille nødvendig personell til disposisjon.¹⁴² En ganske annerledes holdning enn det Luftforsvaret tidligere hadde utvist da de påpekte at det kom til å gå utover personalsituasjonen i Norge. Hvorfor man nå var veldig positive til å avgi personell da dette ville komme til å gå utover personalsituasjonen i Norge, kommer ikke frem i kildematerialet til Luftforsvarets overkommando, men det kan ha noe å gjøre med at mellom 1960 og 1961 tok Odd Bull over stillingen som sjef for Luftforsvaret som etterfølger etter Birger Fredrik Motzfeldt. En annen årsak kan være at det de nordiske delegasjonene i New York forutsatte skandinavisk samarbeid i saken, som kan ha lagt et press på Luftforsvaret.¹⁴³ Danmark takket nei til tilbudet den 17. januar 1962.¹⁴⁴ Selv om man nå stilte seg positive til å sende flere styrker, skulle det vise seg at dette ikke skulle bli like enkelt å oppfylle.

Den 22. september 1962 sendte Luftforsvarets overkommando et skriv til Forsvarsdepartementet hvor de forklarte at rekrutteringen til C-47 skvadronen foregikk ved beordring av personell fra 335 skvadronen som hadde meldt seg frivillig til tjenesten. C-119 flyene som ble utlånt i 1960 og 1961 hadde også blitt bemannet av frivillige fra 335 skvadronen. Luftforsvarets overkommando hadde basert seg på at tjenesteperioden skulle være på seks måneder, noe man også hadde planlagt for C-47 skvadronen. Problemet som nå hadde vist seg var at alle som hadde meldt seg frivillig som transportflygere til Kongo hadde gjort ferdige en periode i Kongo og ingen av dem ønsket en ny tjenesteperiode på seks måneder. De hadde imidlertid sagt ja til å ta nye tjenesteperioder på tre måneder. Dette hadde blitt godkjent av FN ved avløsningene før 1962 da sekretariatet ble gjort kjent med at flygerne allerede var avreist. Luftforsvarets overkommando regnet med at FN ikke ville gå med på dette denne gangen da de allerede hadde takket nei til en norsk lege til Kamina for en tre måneders periode. Om dette også ville gjelde C-47 besetningene ville det føre til at Luftforsvaret ikke ville ha mulighet til å avgi C-47 personell etter tre flygeres tjenesteperioder utløpte første oktober 1962 og en annen flygers periode utløp første mars 1963. Luftforsvarets overkommando ønsket med skrevet å få på det rene om løytnant Hegle og Krogh, som hadde

¹⁴² RA, eske 88, Brev fra oberst John Ryg til Forsvarsdepartementet, 9. desember 1961, ref.nr. 19757/61/LOK/P/RJ/RS/012, «Norsk personell til Kongo».

¹⁴³ RA LOA, eske 88, vedlegg i brev fra forsvarsdepartementet til Luftforsvarets overkommando (vedlegget er brev fra Utenriksdepartementet til Forsvarsdepartementet av samme dato), 9. januar 1962, ref.nr. 276/62/FD.I.1./KS/ES/012, «Norsk personell i Kongo».

¹⁴⁴ RA LOA, eske 94, skriv fra det danske forsvarsministeriet til Forsvarsdepartementet, 25. januar 1962, ref.nr. 002103 sak.012, «Det kongelige Forsvarsdepartementet, Oslo».

sagt seg villig til en tremåneders periode i Kongo, kunne aksepteres. De ønsket også klarhet i om tremåneders-perioder ville bli akseptert for de to norske flybesetningene ved FNs C-47 skvadron i Kongo.¹⁴⁵

Svaret fra den norske FN-delegasjonen i New York mangler i Luftforsvarets overkommandos arkivmateriale, men den 25. oktober 1962 kommer det frem i ett nytt brev fra Luftforsvarets overkommando til Forsvarsdepartementet at kun to avløserer med tremåneders tjenesteperiode var godkjent av FN. Det hadde også kommet frem at FN fortsatt ønsket lengre tjenesteperioder enn tre måneder og anmodet om de andre flygerne kunne akseptere lengre tjenesteperioder grunnet den store betydningen FN tillia flygerne. Denne anmodningen var det overhodet ikke mulig å imøtekomme da de aktuelle flygerne hadde gitt klart uttrykk for at en tremåneders tjenesteperiode om gangen var det maksimale de kunne binde seg til, etter å allerede ha tjenestegjort seks måneder i Kongo. Sjefen for Luftforsvaret ba dermed på nytt om at Forsvarsdepartementet skulle gjøre dette klart ovenfor FN og samtidig få klarlagt spørsmålet slik at de kunne ha god nok tid til nødvendig forhåndsplanlegging.¹⁴⁶

Den 19. november 1962 meddelte FN-sekretariatet nå nytt at FN ikke kunne godta personell som ikke kunne tjenestegjøre i minst seks måneder og at de to som hadde fått innvilget og akseptert tre måneders periode hadde fått det under de rådende forhold.¹⁴⁷ I et skriv av 30. januar 1963 fra Luftforsvarets overkommando til Forsvarsdepartementet skriver de at de på nytt hadde undersøkt interessen blant transportflygerne for å tjenestegjøre en seksmåneders periode. To flygere sa seg denne gangen villige, hvor den ene hadde tjenestegjort i Kongo tre og en halv måned fra før. I samme skrivet nevner de at de så på en flybesetning som en enhet, og at spørsmålet da hadde reist seg om hvorvidt Norge fortsatt skulle stille navigatører, flytelegrafister og flymaskinister til disposisjon for FN i Kongo, ettersom det ikke lengre syntes aktuelt å sende flygere. De mente at dette ville få konsekvenser for den fremtidige rekrutteringen, og de hadde forhørt seg blant nevnte kategorier om de var villige til å

¹⁴⁵ RA, eske 88, skriv fra Luftforsvarets overkommando til Forsvarsdepartementet, 22. september 1962, ref.nr. - /62/LOK/P/JB/LH/012, «Norske flygere til C-47 squadron ved FNs flystyrker i Congo».

¹⁴⁶ RA, eske 88, brev fra Luftforsvarets overkommando til Forsvarsdepartementet, 25. oktober 1962, ref.nr. 21898/62/LOK/P/OA/LH/012, «Avløsning av norske flygere i Kongo».

¹⁴⁷ RA, eske 88, brev fra FN til den norske delegasjon ved FN, 19. november 1962, ref.nr 06078 IVUD 1962, Ingen tittel på brevet men inneholder svar på spørsmål stilt fra LOK.

tjenestegjøre seks måneder. De fleste hadde ønsket å fly med skandinavisk personell og et fåtall med flygere fra andre land. Selv med et fåtall hadde Norge da mulighet en liten stund fremover til å stille til disposisjon navigatører, fly-telegrafister og flymaskinister som kunne fly med ikke-norske flygere. Luftforsvarets overkommando ønsket at Forsvarsdepartementet skulle ta spørsmålet om Luftforsvaret fortsatt skulle avløse disse stillingene med FN og om FNs avgjørelse om minimum seks måneders tjenestetid for flygerne fortsatt stod ved lag.¹⁴⁸ Den 9. februar 1963 svarte den norske FN-delegasjonen på spørsmålene med at FN ikke kunne akseptere tre måneders kontrakt for C-47 flygerne, men de ønsket fortsatt avløsere for navigatørene, fly-telegrafistene og flymaskinistene.¹⁴⁹

Hvordan det videre utartet seg kommer ikke tydelig frem i arkivmaterialet til Luftforsvarets overkommando, men om man sluttet å sende fly-mannskaper i en større grad, sendte man i alle fall bakkemannskaper; det var 12 nordmenn ved skvadronen i januar 1964 da de fikk beskjed om at styrken skulle legges ned februar samme år.¹⁵⁰

Som vi ser stilte Luftforsvaret seg positive til å være med på omorganiseringen av C-47 skvadronen. Om dette kom av ny sjef for Luftforsvaret, om det nordiske samarbeidet fristet eller om de følte et press for deltagelse, er vanskelig å si, men sistnevnte «teori» kan bli litt vag da Danmark, som nevnt, takket nei til å være med på omorganiseringen. Selv om man fra norsk side stilte seg positive, skulle det ikke bli lett å sende fly-personell da de ønsket tre måneders perioder og FN ønsket seksmåneders perioder. Her ga heller ikke Norge etter da de baserte seg på frivillig deltagelse i Kongo.

¹⁴⁸ RA, eske 88, brev fra Luftforsvarets overkommando til Forsvarsdepartementet, 30. januar 1963, ref.nr. 27826/62/LOK/P/OA/LH/012, «Norske flygere til C-47 skvadron i Kongo.»

¹⁴⁹ RA, eske 88, brev fra Luftforsvarets overkommando til Luftkommando Sør-Norge med flere, 3. mai 1963, ref.nr. 3219/63/LOK/P/OA/EE/012, «Norske flygere til C-47 skvadron i Kongo. Helikopterflygere og – maskinister».

¹⁵⁰ RA LOA, eske 88, skriv fra Utenriksdepartementet til Forsvarsdepartementet, 21. januar 1964, ref.nr. 00294/64 IV, «Norsk Kongo-personell».

4.5 Tjenestens varighet

Den 11. oktober 1960 kom det frem i et skriv fra oberstløytnant Aarak at det verserte rykter om at det over norsk radio var blitt sagt at tjenestetiden for norsk personell i Kongo skulle være på ni måneder. Dette og andre rykter hadde ført til at han hadde fått en rekke spørsmål om hvor lenge de egentlig skulle tjenestegjøre. Flygerne fra første pulje hadde ønsket å bli avløst mellom 1. og 15. desember.¹⁵¹ Luftforsvarets overkommando kunne meddele fire dager senere at de mente at inntil de hadde fått mer erfaring å bygge på, burde tjenestetiden for norsk personell settes til seks måneder. De hadde også sett på muligheten, om forholdene talte for det, å gå inn for ett års tjenestetid i likhet med ordningen styrkene i Gaza brukte, da fra og med sommeren 1961. Når det kom til personellet som på tidspunktet befant seg i Kongo, burde disse tjenestegjøre i seks måneder med mulighet til ytterligere seks måneder om de ønsket det.¹⁵² Luftforsvarets overkommando fant det ikke riktig å gi Aarak noe bindende tidspunkt for avløsning, da en større avløsning i desember ville bety et avvik fra seks-månedersplanen som de og Forsvarsdepartementet hadde kommet frem til. Om det skulle vise seg at en annen tjenesteperiode ville bli benyttet, mente overkommandoen at spørsmålet burde bli forlagt FN-kommandoen i Kongo, da de hadde bedre kjennskap til de problemer som fulgte av nye kontingenter. De ville ha bedre kjennskap og bedre forutsetninger til å kunne bedømme varigheten av tjenesten.¹⁵³

Den 6. juni 1961 sendte Luftforsvarets overkommando et skriv til Forsvarsdepartementet med informasjon om hvordan roteringen av ONUC-personellet ville bli i fremtiden etter uttalelse fra FN-delegasjonen i New York. De hadde kommet frem til at det ville være en stor fordel om man kunne få til en samlet rotasjon av personellet i Kongo. Dette ville også føre med seg en rekke vansker da rotering frem til juni 1961 hadde kommet til ulike tidspunkter. De faste avløsningsdatoene ville være 1. februar og 1. august hvert år. Løsningen ville bli satt i gang allerede fra 1962 og personellet som skulle reise 1. juli 1961 ble gjort kjent med at deres tjenestetid ville bli på omtrent syv måneder, samtidig som avløserne som skulle til Kongo 1.

¹⁵¹ RA LOA, eske 89, skriv fra Forsvarsdepartementet til Hærens overkommando med flere, 11. oktober 1960, ref.nr. 7563/60.I.1.(012) CM/AG, «Avløsning av personell i Kongo».

¹⁵² RA, eske 89, brev fra Luftforsvarets overkommando til Forsvarsdepartementet, 15. oktober 1960, ref.nr. 16623/60/LOK/P/012, «Avløsning av personell i Kongo».

¹⁵³ RA LOA, eske 89, brev til Forsvarsdepartementet, 1960, ref.nr. 17714/60/LOK/P/012, «Avløsning av personell i Kongo».

september 1961 ville bli kjent med at beordringstiden deres ville være på omtrent fem måneder. Luftforsvarets overkommando hadde innsett at denne ordningen ikke kunne gjelde alt personell. Når det gjaldt for eksempel helikopterflygere og helikopterteknikere, ville det være vanskelig å kunne komme frem til to faste avløsningsdatoer da helikopterstyrken var så liten. Man maktet heller ikke å sende avløsningsmannskaper før først etter de som skulle avløses hadde kommet hjem etter sin seks måneders periode.¹⁵⁴ Hærens overkommando var også enig at man burde innføre samlet rotasjon da de så det som en fordel av administrative grunner å innføre en samlet rotasjon for Hærens ONUC-personell. Hærens overkommando tok da sikte på å rotere sitt personell tre ganger i året, da 1. februar, 1. mai og 1. juni. Dette da anmodninger om å avgi personell hadde kommet til ulike tider. De ønsket heller ikke å sette i gang denne ordningen før i 1962. Personell som ville falle utenfor denne rotasjonsordningen ville være medisinsk personell, da de hadde tre måneders kontrakter og grunnet spesielle forhold ikke kunne knyttes til faste rotasjoner. Dette ville også gjelde enkeltpersoner som ikke var knyttet til spesielle team. Når det kom til vesentlige forlengelser av beordringene, mente Hærens overkommando at dette var noe man ikke burde foreta grunnet tjenestens art i Kongo.¹⁵⁵

Å være nøye med uttaket av personellet var noe Forsvarsdepartementet tok opp i april 1961. Den 26. april sendte de et skriv til Hærens og Luftforsvarets overkommando hvor det ble bedt om at man skulle være omhyggelig ved uttaket av personellet grunnet de særlige forholdene de norske styrkene tjenestegjorde under i Kongo. Man burde unngå personell med personlige problemer eller vanskeligheter. Slike problemer kunne i mange tilfeller bli større og vanskeligere under de fremmedartede forholdene man tjenestegjorde under i Kongo og kunne føre til at vedkommende ble mindre skikket for tjenesten.¹⁵⁶

Det kommer tydelig frem her hvor lite planlagt deltagelsen i Kongo var. Som vi har sett gikk det fort fra man fikk forespørsel om deltagelse til norske styrker befant seg i Kongo, så raskt

¹⁵⁴ RA, eske 89, skriv fra LOK til Forsvarsdepartement, 6. juni 1961, ref.nr. 9558/61/LOK/P/HE/IHL/012, «Rotering av ONUC-personell».

¹⁵⁵ RA LOA, eske 89, skriv fra HOK til Forsvarsdepartementet, 14. juni 1961, ref.nr. 7763/61 HOK G-1 A/HØ/G/540.2-FN, «Rotering av ONUC-personell».

¹⁵⁶ RA LOA, eske 87, skriv fra Forsvarsdepartement til Hærens overkommando og Luftforsvarets overkommando, 26. april 1961, ref.nr. 003573, sak 012, «Uttak av personell til Kongo».

at man i tiden før ved rekruttering ikke hadde funnet ut hvor lenge tjenestetiden skulle vare. Dette måtte utarbeides samtidig som norsk personell tjenestegjorde i Kongo, som med så mye annet.

4.5.1 Forlengelse av kontrakter og rullering.

Den 12. desember 1960 sendte oberstløytnant Aarak en liste på syv personer som ønsket å forlenge sin tjenestetid i Kongo til Luftforsvarets overkommando. Han anbefalte å godkjenne seks av søkerne, men den syvende, løytnant K. Martinsen var han mer betenkt til når det kom til forlengelse. Årsaken til dette var at helikopterflygerne hadde vært utsatt for såpass hard påkjenning at han mente det syntes betenkelig å skulle forlenge tjenestesiden hans. Han anbefalte å innhente uttalelse fra oberstløytnant Alv Johnsen fra hærens sanitet som under sin tjeneste i Kongo hadde hatt god anledning til å studere forholdene flygerne arbeidet under.¹⁵⁷

Sjefslegen i Luftforsvaret, major Arne Borg, vurderte spørsmålet i samråd med oberstløytnant Alv Johnsen slik som Aarak ønsket. Sjeflegen bemerket at han hadde for liten erfaring med tjenesten i Kongo til å kunne fastsette noen bestemmelsesgrense for tjenestetiden, men han presiserte at man vanligvis ikke forlenget tjenesten for luftpersonell utover seks måneder. Spesielt gjaldt dette personell som hadde en særlig anstrengende tjeneste fysisk og psykisk. Om det skulle vise seg at tjenesten til enkelte var ønsket forlenget fra alle hold, måtte dette skje ved en individuell bedømmelse foretatt av vedkommende sin overordnede i samråd med den tjenestegjørende norske legen i Kongo.¹⁵⁸ Luftforsvarets overkommando kom frem til at man gjennom Aarak skulle innhente bedømmelsen av løytnant K. Martinsen som sjeflegen hadde anbefalt. Samtidig var de også oppmerksomme på at dersom det ikke ble anbefalt at han skulle få fortsette som helikopterflyger utover seks måneder, ville det heller ikke komme på tale å la han fortsette som for eksempel operasjonsoffiser, da man hadde behov for han ved helikopteravdelingen i Norge.¹⁵⁹ Denne linjen la Luftforsvarets overkommando seg på, men

¹⁵⁷ RA LOA, eske 90, skriv fra Oblt. T. Aarak til Luftforsvarets overkommando, 12. desember 1960, ref.nr. 020817, sak 012, «Forlengelse av tjenestetiden i Kongo».

¹⁵⁸ RA LOA, eske 90, notat fra sjef for flymed. ktr. major Arne Borg til Luftforsvarets overkommando med flere, 16. januar 1960, ref.nr. 157/61/SJLL/AB/AF/012, «Forlengelse av tjeneste for luftpersonell i Kongo utover 6 måneder».

¹⁵⁹ RA, eske 90, skriv fra Luftforsvarets overkommando til Forsvarsdepartementet, 17. januar 1961, ref.nr. 20817/60/LOK/P/HE/GD/012, «Forlengelse av tjenestetiden i Kongo».

det var også tilfeller hvor personell i Kongo søkte tidligere hjemreise. Dette var da gjerne av familiære grunner. Ved et tilfelle ble en fenrik/helikopterflyger gitt tillatelse til å reise hjem da hans kone var blitt lagt inn på sykehus i Bodø.¹⁶⁰

Den 7. august 1961 fikk Utenriksdepartementet beskjed fra sekretariatet i New York hvor de ba om at man ikke skulle ta noen automatiske skritt fra norsk side for å erstatte norsk stabspersonell ved ONUC når tjenestetidens deres utløp, med mindre det forelå en anmodning om det fra FN. Det hadde vært til stor hjelp for FN at medlemsland som Norge automatisk hadde utpekt avløsere for stabsoffiserer, men de hadde likevel funnet ut at det var nødvendig å gå over til en annen ordning av hensyn til den geografiske fordelingen i staben. Det var særlig ønsket å sikre utvidet afrikansk representasjon, noe som hadde vært med på å påvirke den nye løsningen.¹⁶¹

Forsvarsdepartementet mente at med en slik løsning ville avløsningen av personell i Kongo ta lengre tid en nødvendig. Vedkommende som skulle reise måtte først vaksineres og han måtte også bli frigjort eller avløst fra sin tjeneste i Norge. Om det da ble bestemt at Norge likevel skulle avløse stabspersonell ved ONUC, ville det kunne oppstå unødvendige forsinkelser. Forsvarsdepartementet foreslo dermed at et forslag skulle fremlegges for sekretariatet. Det gikk ut på at når det gjaldt stabspersonell ved ONUC skulle Norge melde inn forslag om avløsning som man hadde gjort tidligere. Sekretariatet vill da stå fritt til å akseptere eller avslå tilbudet. Om det skulle vise seg at en norsk offiser skulle avløses av en offiser fra en annen nasjon, skulle de selvfølgelig ikke sende noe tilbud fra norsk side. Når det gjaldt annet personell foreslo de at Norge sørget for avløsning automatisk uten at det enkelte spørsmål om avløsning måtte bli forlagt New York på forhånd. Avløsningen ville da fungere slik at den norske kontingentsjefen i Kongo meldte inn det personell som skulle avløses til norske myndigheter som igjen skulle sørge for at nytt personell ble tatt ut. Forsvarsdepartementet

¹⁶⁰ RA, eske 95, skriv fra Kåre Stenwig til Forsvarsdepartement, 19. mars 1962, ref.nr. -62/LOK/P/HR/EE/012, «Søknad fra fenrik/helikopterflyger Andersen, Gunnar om å få avbrutt tjenesten ved FN-styrkene i Kongo».

¹⁶¹ RA LOA, eske 87, skriv fra Forsvarsdepartementet til Utenriksdepartementet, 4. oktober 1961, ref.nr. 6843/61/FD/I.1./CM/1mj/012, «Avløsning av norsk personell i Kongo».

antok at denne ordningen ville lette administrasjonen både for sekretariatet og de norske myndighetene.¹⁶²

Forslaget ble lagt frem for FN-sekretariatet og den 6. november sendte de et svar til Utenriksdepartementet. Det var ikke noe i veien for at man fra norsk side begynte å forberede avløsning av stabspersonell før det forelå anmodning fra FN, så lenge det ikke bandt FNs hender når det skulle tas stilling til avløsning av norsk stabspersonell. FN var enig i at når det gjaldt annet personell kunne Norge foreta automatisk rotering, men alle reisearrangementer måtte som tidligere klareres og godkjennes av FN da det måtte være felles regler for alle bidragsytende land.¹⁶³

Den 20. mars 1962 sendte oberstløytnant Ulf Nyrud ut en kunngjøring til alt personell som befant seg i Kongo angående hvordan man nå skulle gå frem for å søke om forlengelse. Søknaden måtte sendes gjennom Chief of Personell, og avdelingssjefen for uttalelse i Kongo, til FNs hovedkontor i New York for behandling. Den skulle være på engelsk og gjenparten av søknaden skulle sendes til NORCO¹⁶⁴ som ville videresende den til overkommandoen det gjaldt i Norge. Dette for å kunne ha eventuelle erstatninger klare og søknaden måtte senest bli levert inn tre måneder før beordringsperioden utløp i Kongo. Da man regnet med at FN-operasjonen i Kongo ville bli avviklet innen utgangen av 1963, tok man fra midten av juli 1963 sikte på heller å forlenge kontraktene fremfor å sende erstatningsmannskaper da det var mer hensiktsmessig.¹⁶⁵

¹⁶² RA LOA, eske 87, skriv fra Forsvarsdepartementet til Utenriksdepartementet, 4. oktober 1961, ref.nr. 6843/61/FD/I.1./CM/1mj/012, «Avløsning av norsk personell i Kongo».

¹⁶³ RA LOA, eske 87, skriv fra Forsvarsdepartementet til Hærens overkommando med flere, 21. november 1961, ref.nr. 9674/61/I.1.KJ/LIS/012, «Avløsning av norsk personell i Kongo». (Delegasjonens skriv av 6. november 1961 er med som vedlegg i dette skrivet.)

¹⁶⁴ NORCO stod for Norwegian Contigent Commander og stillingen gikk ut på å både være kontingentsjef og forbindelsesoffiser (liaisonoffiser) mellom de norske styrkene som var spredt over Kongo.

¹⁶⁵ RA LOA, eske 87, kunngjøring til alt norsk personell i Kongo fra NORCO, 20. mars 1962, ref.nr. NORCO 388/62/9, «Søknad om forlengelse».

4.5.2 Bruk av vervede mannskaper i Kongo

Den 15. mai 1961 tok NORCO opp spørsmålet om Norge i fremtiden skulle sende vernepliktige mannskaper til Kongo med Luftforsvarets overkommando. Til da hadde de kun sendt kontorassistenter, operasjonssenter, sanitetsassistenter og forsyningsassistenter som var av vernepliktig grad. Disse hadde tjenestegjort på N'Djili og Luftforsvarets overkommando mente at de dermed ikke hadde vært utsatt for store påkjenninger som for eksempel personellet som tjenestegjorde i Movement Control Team. De mente at det ville lønne seg i fremtiden å sende vernepliktige mannskaper til Kongo, eventuelt vervede. To faktorer spilte her en viktig rolle. Flere av stillingene i Kongo krevde gode franskkunnskaper og det hadde vist seg at det var de vernepliktige som håndterte språket best. I tillegg var det en fordel med vernepliktige når det kom til avgivelse av personell til operasjonsromstjeneste. Operasjonsbefalstyrken til Luftforsvaret var liten, og det ville derfor være avgjørende å kunne sende vernepliktige mannskaper om man skulle kunne imøtekomme FN's anmodninger om avgivelse til disse stillingene.¹⁶⁶

Forsvarsdepartementet stilte seg positive til at personell vervet etter de vanlige vilkår inntil videre kunne avtjene seks måneder av sin tjeneste ved FN-styrkene i Kongo. Forutsetningen var at dette personellet ved avreise skulle ha gjort tjeneste i en tid som minst svarte til førstegangstjenestens varighet. Departementet hadde ikke problemer med at vervede under sin tjeneste i Kongo skulle få utbetalt spesielle tillegg i tillegg til de kontraktmessige vilkårene som vervet i Norge, men de krevde en spesiell tilleggskontrakt for vervede som ble avgitt til tjeneste i Kongo.¹⁶⁷

Den 21. november 1962 sendte korporal Jon Ørberg et brev til NORCO hvor han på vegne av Luftforsvarets korporaler i Kongo søket om å få godskrevet militærtjenesten i Kongo som førstegangstjeneste. Forsvarsdepartementet fant ikke noe grunnlag for å kunne gå med på dette. Departementet festet seg ved at korporalene hadde inngått engasjementskontrakter med Luftforsvaret, hvor det blant annet hadde stått at kontrakten til tjeneste i Kongo ikke ville

¹⁶⁶ RA, eske, eske 89, skriv fra Luftforsvarets overkommando til Forsvarsdepartement, 29. juni 1961, ref.nr. 9559/61/LOK/P/HE/IHL/012, «Tjenesteforhold i Kongo».

¹⁶⁷ RA, eske 87, skriv fra Forsvarsdepartement til Forsvarsstaben med flere, 16. juni 1962, ref.nr. 4382/62/FD/I.3./YG/lmj (012), «Bruk av vervede mannskaper til FN-tjeneste i Kongo».

kunne fritta den engasjerte for pliktig tjeneste i Norge. De mente at dette ikke kunne bli sett på som urimelig sett i relasjon til fordelene man fikk ved å tjenestegjøre i Kongo.¹⁶⁸

Tankegangen som stod sentralt innad i Forsvaret når det kom til fredsbevaring kommer tydelig frem her. Som Marthe Espolin Sletmo skriver så var ikke fredsbevaring, altså deltagelse i FN-operasjoner, en prioritert oppgave for forsvaret under den kalde krigen. Fra mange politiske og militære ledere ble slike fredsbevarende operasjoner sett på som dårlig bruk av ressurser da forsvar av norsk territorium ble sett på som den primære oppgaven. Å delta i denne typen operasjoner var frivillig og var heller ikke karrierefremmende.¹⁶⁹

Korporalene fikk ikke tjenesten sin godskrevet som førstegangstjeneste, de hadde dratt frivillig. Dette kommer også godt til syne med tanke på avslagene Luftforsvaret måtte gi FN når det kom til en rekke stillinger da deres primære oppgave var å forsvare norsk territorium. Det var allerede bestemt i kongelig resolusjon av 1960 at deltagelsen ikke skulle gå utover forsvaret hjemme. Et unntak ser vi når det kommer til omorganisering av C-47 skvadronen, med en plan om økning av antall nordmenn, men da norsk flypersonell ikke ønsket en tjeneste på mer en tre måneder ble det vanskelig å innfri FN's anmodning.

4.6 Oppsummering

I dette kapitlet har jeg tatt for meg etableringen og driften av de norske styrkene, spesielt den første fasen og etableringen av luftstyrkene. I spørsmål to i problemstillingen heter det at jeg skal se på hvilket utslag den raske prosessen med å sende styrker til Kongo fikk for de norske styrkenes muligheter til å operere på en effektiv måte. Som vi har sett bestod den første tiden i Kongo av mye improvisert arbeid, noe som kommer tydelig frem når en ser på major Harald Hæreids arbeidsoppgaver som Chief Bare Operations ved N'Dolo. Med styrker fra forskjellige land tok det tid å få flyplassen på beina og flere nordmenn måtte gå inn og drive skolevirksomhet. Tiden det tok fra FN kom med anmodningen om Norge kunne stille styrker til de første nordmennene stod i Kongo var for rask til at de kunne forberede seg, noe som

¹⁶⁸ RA, eske 87, brev fra Forsvarsdepartement til Korporal Jon Ørberg, NORCO, gjenpart: LOK, 9. april 1963, ref.nr. 2665/63.I.3/SW/IJ/012, «Angående søknad fra Luftforsvarets korporaler i Kongo om godkjenning av militærtjeneste i Kongo som førstegangstjeneste».

¹⁶⁹ Marthe Espolin Sletmo, Norske Veteraner Fra Fn- Og Nato-Operasjoner, (Oslo: M.E. Sletmo, 2010).s.20.

gikk utover muligheten til å operere effektivt. Som vi har sett var dette var imidlertid ikke noe som kun gjaldt de norske styrkene. Norge ble også flere ganger forspurt om de kunne stille med mer mannskaper til operasjonen i Kongo, noe Luftforsvaret forsøkte å etterkomme når de kunne. Nordmennene kunne sine områder godt, spesielt når det kom til vedlikehold av flytypen og helikoptertypene man brukte i Norge. Når de så det gikk utover situasjonen hjemme måtte de takke nei, og selv med press fra FN holdt Luftforsvaret seg på denne linjen. En endring her ser vi når det kom til omorganisering av C-47 skvadronen. Det ble rettet en anmodning fra FN til Norge om å stille flere styrker til skvadronen, som skulle bestå av kun skandinaver. Selv om det ville gå utover personellsituasjonen hjemme, så stilte sjefen for luftforsvaret seg positivt til dette. Om dette kom av at Luftforsvaret byttet sjef rett før anmodningen kom eller om Luftforsvaret følte seg presset er ikke lett å si, men de stilte seg mer positive nå enn tidligere. Samtidig skulle det vise seg ikke å være like enkelt, da de fleste mannskapene allerede hadde gjennomført seks måneders tjeneste i Kongo og ikke ønsket mer enn en tre måneders tjeneste, noe FN ikke gikk med på.

Når det gjelder tjenestens varighet i Kongo kommer det her tydelig frem hvor dårlig forberedt man var før de første norske styrkene ankom land. Det hadde tatt kun 11 dager fra offisiell forespørsel fra FN til de første nordmennene landet på kongolesisk jord. Det hadde gått så fort at Luftforsvaret måtte drøfte og planlegge det meste samtidig som operasjonen vokste i dimensjon, noe som gikk utover effektiviteten, men dette gjaldt også ONUC generelt. Når det kom til bruken av vervede mannskaper så stilte Forsvarsdepartementet seg positive til dette, men man ønsket ikke å plassere de i avdelinger hvor det var ekstra krevende å tjenestegjøre. Da korporalene samlet ønsket å få deres tjenestetid gjort om til førstegangstjeneste, fikk de et klart nei. Her kommer holdningen forsvaret hadde til internasjonale operasjoner under den kalde krigen godt frem. Soldatene som reiste hadde meldt seg frivillig til en tjeneste som ikke var hovedprioriteten til Forsvaret, men som heller var å tjenestegjøre i Norge – å forsvare norske grenser.

5 Kontakt- og interaksjonsproblem

I dette kapittelet vil jeg ta for meg noen av vanskene de norske FN-styrkene stod ovenfor da de første gang ankom Kongo. For å kunne få et inntrykk av hvordan situasjonen var i den første perioden vil jeg legge størst vekt på forbindelsesoffiserens rolle i det hele, som bindeleddet mellom styrkene ute og forsvaret hjemme. Hvorfor viste det seg så tidlig at behovet var stort for en egen norsk forbindelsesoffiser? Og hvordan valgte

Forsvarsdepartementet å løse dette?

Det skulle vise seg at forbindelsesoffiserer raskt fikk mye å gjøre og jeg vil da også se på hvordan han stilte seg til Forsvarsdepartement, som mente kontakten mellom soldatene og de pårørende var for dårlig, hvordan han håndterte den svake postgangen og ønsket om postsparebank på lik linje med de svenske FN-styrkene. Hvordan valgte de forskjellige instansene å løse dette?

I siste del av kapitelet tar jeg for meg usikkerheten rundt kontingentsjefens stilling og hvordan den ble forsøkt endret flere ganger tiden Norge hadde styrker i Kongo. Dette førte til mye usikkerhet og fortvilelse fra kontingentsjefen i Kongo og de forskjellige partene i Norge.

5.1 Behov for egen forbindelsesoffiser

Som vi har sett ble major Riegels igjen i Kongo som liaisonoffiser (forbindelsesoffiser) da C-119 flyet returnerte til Norge 10. august 1960. Da Riegels senere ble utpekt som Senior Air Staff Officer ved HQ ONUC og det norske bidraget økte i dimensjon, trengte man en egen forbindelsesoffiser for de norske styrkene.¹⁷⁰ Den 19. august sendte Forsvarsdepartementet et skriv til Utenriksdepartementet hvor de påpekte at skulle man ivareta interessene for det norske personellet i Kongo, ønsket de å sende en norsk oberst som liaisonoffiser til HQ ONUC. De ønsket at Utenriksdepartementet skulle sende et telegram til den norske delegasjon ved FN med følgende forespørsel¹⁷¹:

Norge er interessert i å sende en oberst som liaisonoffiser til Headquarters Unco Leopoldville for bl.a. å

¹⁷⁰ Kristiansen, *Norsk Militær Innsats for De Forente Nasjoner (1949-1970)*.s.153.

¹⁷¹ RA, eske 89, skriv fra Forsvarsdepartementet til Utenriksdepartementet, 19. august 1960, ref.nr. 620/60/FD I.1/CM/Mb, «Norsk personell til Kongo».

kunne ivareta norske interesser. Han forutsettes å få FN-status og samme vilkår som FN-offiserer under tjeneste i Kongo. En ber om at saken forlegges Sekretariatet.¹⁷²

Den 5. september 1960 sendte Forsvarsdepartementet ut en instruks hvor den norske forbindelsesoffiseren i Kongo (NORCO) også skulle gå inn i stabsmedarbeider ved FN-styrkenes hovedkvarter i Kongo. Det var etter forslag fra Air Commander ved HQ ONUC og godkjent ved FN-sekretariatet i New York, at NORCO ble beordret som Chief Air Administrative Officer ved luftstaben. Denne stillingen gikk blant annet ut på å organisere, drive personellforvaltning og økonomiforvaltning. Oberstløytnant T. Aarak tredde inn i denne stillingen som forbindelsesoffiser den 6. september 1960. Stillingen som norsk forbindelsesoffiser ble også utvidet til kontingentsjef fra den 1. februar 1961.¹⁷³

Den første instruks Aarak fikk gikk ut på at han, som nevnt, ville trå inn i staben ved HQ ONUC. Ett av hans arbeidsområder som forbindelsesoffiser gikk ut på regelmessig å avlegge ukesrapporter til Forsvarsdepartementet telegrafisk. Det de ønsket rapportert var hvor de norske enhetene var gruppert og hvilke offiserer som innehadde nøkkelstillinger, samt endringer. De ønsket kort informasjon om de viktigste arbeidsoppdragene og hvordan de ble utført. Ellers skulle han rapportere helsetilstand, moral og disiplin, refselsler og annet relevant som velferd, permisjon, postgang og liknende.¹⁷⁴

I tillegg ønsket Forsvarsdepartementet, om det passet inn med arbeidet, kvartalsrapporter som skulle være mer utfyllende redegjørelser enn ukesrapportene. Foruten nevnte rapporter skulle Aarak også innrapportere personell som ikke egnet seg for tjeneste i Kongo. Dette fordi han selv på tidspunktet ikke hadde blitt tildelt disiplinærmyndighet. Når det kom til det økonomiske ble Aarak gitt fullmakt til å søke om penger og materiell.¹⁷⁵

¹⁷² RA, eske 89, skriv fra Forsvarsdepartementet til Utenriksdepartementet, 19. august 1960, ref.nr. 620/60/FD I.1/CM/Mb, «Norsk personell til Kongo».

¹⁷³ RA LOA, eske 92, skriv fra Forsvarsdepartementet til Utenriksdepartementet med flere, 7. april 1961, ref.nr. 2917/61.II.CM/LFS/12, «Rapport om tjenesten som forbindelsesoffiser og kontingentsjef for den norske FN-styrken i Kongo».

¹⁷⁴ RA, eske 87, skriv fra oberstløytnant L. Løvestad til fungerende sjef for Luftforsvaret med flere, 8. september 1960, ref.nr. mangler, «Instruks for norsk forbindelsesoffiser i Kongo».

¹⁷⁵ RA, eske 87, skriv fra oberstløytnant L. Løvestad til fungerende sjef for Luftforsvaret med flere, 8. september 1960, ref.nr. mangler, «Instruks for norsk forbindelsesoffiser i Kongo».

5.2 En manglende rapportering og den svake kontakten med de pårørende

Det skulle vise seg at rapporteringen fra de spredte norske styrkene til forbindelsesoffiser Aarak var manglende. Dette kommer tydelig frem i oktober 1960 da Forsvarsdepartementet sendte et skriv til Aarak angående kontakten med norsk personell i Kongo. Da det fra tid til annen hadde kommet forespørsler til Forsvarsdepartementet fra de pårørende angående situasjonen i Kongo, mente de at dette tydet på at kontakten mellom nordmennene i Kongo og de pårørende ikke var så tilfredsstillende som de ønsket. Stoffet som norsk presse og kringkasting publiserte angående Kongo var generelt manglende, og det som ble publisert var av liten grad beroligende for de som ventet hjemme.¹⁷⁶

Av denne grunn ønsket Forsvarsdepartementet å hjelpe til med kontakten mellom de nærmeste pårørende og FN-styrken i Kongo. Dette ved regelmessig å sende de pårørende en kort skriftlig rapport om hvordan styrkene hadde det. De ønsket at rapportene skulle inneholde nordmennenes helsetilstand, hvordan tjenesten utartet seg, arbeidsforholdene, mat- og velferdsproblemer og spørsmål av alminnelig interesse. Den burde også inneholde en og en annen hyggelig episode eller historie som kunne fortelle noe om hvordan FN-styrkene arbeidet og om forholdene i Kongo. Ønskelig var det at en slik rapport skulle bli tilsendt Forsvarsdepartementet hver 14. dag.¹⁷⁷

Det var også ønskelig fra Forsvarsdepartementet å skaffe norske aviser flere reportasjer om den norske FN-styrken. De svenske avisene publiserte stadig reportasjer om forholdene blant de svenske FN-soldatene i Kongo, noe de norske avisene så å si aldri gjorde. I den kontekst ønsket Forsvarsdepartementet å vite om FN hadde en informasjonsmann i Kongo som kunne tilgodese Norge med norsk stoff. Om materialet var brukbart ville det bli distribuert videre til norsk presse via Forsvarets presstjeneste. Det var også ønskelig at mannskapene i Kongo tok fotografier fra deres daglige arbeid fordi dette ville komme norsk presse til gode.

Forsvarsdepartementet mente at om norsk presse publiserte saker som omhandlet de norske

¹⁷⁶ RA LOA, eske 93, skriv fra Forsvarsdepartementet til oberstløytnant T. Aarak, 24. oktober 1960, ref.nr. /60.I.I.CM/LIS, «Kontakten med norsk personell ved FN-styrkene i Kongo».

¹⁷⁷ RA LOA, eske 93, skriv fra Forsvarsdepartementet til oberstløytnant T. Aarak, 24. oktober 1960, ref.nr. /60.I.I.CM/LIS, «Kontakten med norsk personell ved FN-styrkene i Kongo».

FN-mannskapene i Kongo, ville dette bidra til å gjøre deres innsats kjent, og ikke minst skape kjennskap og økt forståelse for FNs arbeid og gi en oppmuntring for mannskapets pårørende hjemme.¹⁷⁸

For Aarak var ikke dette like enkelt å få til som Forsvarsdepartementet ønsket. Den 1. desember sendte han et svar til Forsvarsdepartementet angående deres ønsker. Han hadde kunngjort disse ønskene for alt norsk personell i Kongo, samt anmodet sjefene for Hærens og Luftforsvarets forskjellige avdelinger i Kongo om å sende ham opplysninger som kunne brukes i rapportene hjem til de pårørende. Dette viste seg å fungere dårlige. Lite ble levert og det som kom inn var sparsomme rapporter. Aarak skrev at deres unnskyldning, eller forklaring, var at de var under et stort arbeidspress og ikke hadde tid eller anledning til ekstra rapportskrivning. De rapporter Forsvarsdepartementet hadde mottatt til dette tidspunktet var stort sett basert på Aaraks egne observasjoner og inspeksjoner.¹⁷⁹

Når det kom til hyggelige episoder og historier er Aarak klar i det han skriver. Hans inntrykk var at det var langt lettere å skaffe dramatiske og uhyggelige historier, noe som neppe ville være egnet for å berolige de hjemme i Norge. Han mente at det var viktig å ha det klart for seg at forholdene i Kongo var helt ekstraordinære. Oppløp, arrestasjoner hvor mennesker ble banket opp, overfall og ran var noe de fleste av de som var stasjonert i Kongo hadde vært vitner til. I tillegg til dette hadde også norske flybesetninger og observatører mange ganger blitt arrestert og truet med å bli skutt. Flyene ble også stadig beskyttet. Årsaken til at han skrev dette, og i den kontekst også nevnte uroligheter i Léopoldville hvor en rekke FN-funksjonærer, militære og sivile ble arrestert og huset hvor han bodde lå midt i ildlinjen, var fordi han mente det var av betydning at Forsvarsdepartementet fikk et inntrykk av hvilke forhold nordmennene jobbet under i Kongo. Det hadde også kommet opp et forbud mot at enkeltsoldater innad i ONUC utalte seg offentlig om forholdene i landet.¹⁸⁰

¹⁷⁸ RA LOA, eske 93, skriv fra Forsvarsdepartementet til oberstløytnant T. Aarak, 24. oktober 1960, ref.nr. /60.I.I.CM/LIS, «Kontakten med norsk personell ved FN-styrkene i Kongo».

¹⁷⁹ RA, eske 92, skriv fra Oberstløytnant T. Aarak i NORCO til Forsvarsdepartementet, 1. desember 1960, ref.nr. NORCO 12/60/DHL, «Kontakten med norsk personell ved FN-styrkene i Kongo».

¹⁸⁰ RA, eske 92, skriv fra Oberstløytnant T. Aarak i NORCO til Forsvarsdepartementet, 1. desember 1960, ref.nr. NORCO 12/60/DHL, «Kontakten med norsk personell ved FN-styrkene i Kongo».

Å få tak i norsk stoff gjennom FNs informasjonstjeneste lot seg heller ikke gjøre. Det var vanlig at land med kontingenter i Kongo sendte sine egne reportere og journalister. Den svenske bataljonen hadde for eksempel en egen redaktør og pressefotograf fast tilknyttet dem i Elisabethville, noe som forklarte hvorfor det stod så mye om den svenske bataljonen i svenske aviser, skrev Aarak. Også store svenske aviser var å møte på, men de norske avisene glimret med sitt fravær.¹⁸¹

Det er tydelig at den første perioden i Kongo var en anstrengende og til dels uoversiktlig tid, noe Aaraks svar til Forsvarsdepartementet bærer preg av. Det at Forsvarsdepartementet valgte å sende disse ønskene om rapportskriving hjem forteller noe om at de ønsket å være til hjelp for de pårørende, men også noe om en form for uvitenhet om hvordan situasjonen til de norske styrkene var i Kongo. Som vi vil se var det ikke bare en manglende rapportering forbindelsesoffiseren måtte hankes med, men også den generelle kontakten via post var et problem han måtte bruke mye tid på. Avstanden skulle vise seg å bli lang, og det å få posten til og fra Kongo i tide medførte en del problemer som forbindelsesoffiseren kunne se gikk utover de spredte styrkenes moral.

5.3 En vanskelig postforsendelse

Som vi har sett var den første tiden for nordmennene i Kongo en hektisk og uoversiktlig periode. Et problem de norske styrkene stod ovenfor var en usikker og sporadisk postforbindelse mellom Skandinavia og Kongo. Liaisonoffiser major Riegels kunne fortelle i en rapport han sendt til Luftforsvarets overkommando at det var de politiske forholdene som gjorde at landet nærmest var isolert fra omverdenen. Fergeforbindelsen mellom Brazzeville og Léopoldville var stengt, og de viktigste flyplassene var sperret av for all trafikk, med unntak av korte intervaller åpnet for avgang og landing for FN-fly. Flere av de norske soldatene hadde ikke hørt noe hjemmefra på nesten 14 dager, og at dette hadde en sterk demoraliserende virkning på nordmennene var unødvendig å presisere mente han.¹⁸²

¹⁸¹ RA, eske 92, skriv fra Oberstløytnant T. Aarak i NORCO til Forsvarsdepartementet, 1. desember 1960, ref.nr. NORCO 12/60/DHL, «Kontakten med norsk personell ved FN-styrkene i Kongo».

¹⁸² RA, eske 92, skriv fra oberstløytnant Arne Riegels til Luftforsvarets overkommando, 9. september 1960, ref.nr. 14880/60/LOK/P/012, «Rapport fra Kongo».

Som et forslag til å løse den vanskelige postgangen foreslo Riegels å ta i bruk Canada, som skulle sette opp en rute to ganger i uken, Canada – Pisa – Léopoldville. Han mente at dette var en sak som var av aller største viktighet for all skandinavisk personell i Kongo, og ba derfor Luftforsvarets overkommando om å treffe de nødvendige arrangementer, sammen med Sverige og Danmark, for å få til en tilfredsstillende postforbindelse.¹⁸³

Hjemme i Norge tok Forsvarsdepartementet raskt til handling, og den 14. september sendte de en forespørsel til Utenriksdepartementet med spørsmål om de gjennom ambassaden i Ottawa kunne forhøre seg om Canada kunne gå med på Riegels plan. Liaisonoffiseren i Pisa, major Rafteveld, ville kunne stå for eventuell videreforsendelse av fly-posten.¹⁸⁴ Den 6. oktober mottok utenriksdirektoratet svar fra ambassaden i Ottawa som kunne fortelle at en slik tillatelse ikke kunne gis av Canada, men kun av FN. Sekretariatet i FN godkjente denne ordningen, men med krav om at man ikke kunne sende noe på mer en 100-150 kg av gangen, da utelukkende postsaker og ikke gjenstander av stor størrelse, som velferdsgjenstander. Posten kunne sendes til ONUCs kontaktperson i Pisa, Mr. Ryder.¹⁸⁵

Den 8. november 1960 sendte Luftforsvarets overkommando ut et skriv til Kongo-styrkenes pårørende. I dette skrevet forklarte de hvordan de pårørende kunne sende post og pakker til personellet som tjenestegjorde i Kongo. Skrevet inneholdt postadresse, hvilke dager flyposten ville gå på til de forskjellige stedene i Kongo, samt hvor mye det ville koste i porto. Høyeste tillatte vekt var 2 kg. Det var også mulig å sende pakker som luftpost, høyeste maksvekt var 20 kg, men da dyrere. I tillegg til disse vanlige postkanalene åpnet de også for en begrenset mulighet til å sende brev og pakker med den ukentlige militære flyruten fra Oslo til Pisa, som normalt gikk hver torsdag, med retur hver mandag. Her skulle man frankere med tilstrekkelig innenriks porto og maksvekten skulle ikke overstige 5 kg, men videreforsendelsen ville være

¹⁸³ RA, eske 92, skriv fra oberstløytnant Arne Riegels til Luftforsvarets overkommando, 9. september 1960, ref.nr. 14880/60/LOK/P/012, «Rapport fra Kongo».

¹⁸⁴ RA LOA, eske 93, skriv fra Forsvarsdepartementet til Utenriksdepartementet, 14. september 1960, ref.nr. 6882/60.I.1.CM/LIS/012, «Forsendelse av post til norsk personell i Kongo».

¹⁸⁵ RA LOA, eske 93, skriv fra Forsvarsdepartementet til Hærens overkommando med flere, 6. oktober 1960, ref.nr. 7339/60/FD I.1/OS/Mb/012, «Forsendelse av post til norsk personell i Kongo».

gratis.¹⁸⁶

5.3.1 En raskere og billigere postgang

Den 20. mars 1961 sendte Oberstløytnant T. Aarak, som i mellomtiden hadde overtatt Riegels stilling som forbindelsesoffiser, en forespørsel til Forsvarsdepartementet angående postforsendelsen til FN-personellet i Kongo. I forespørselen skrev han at postforsendelse bestemmelsene hadde vakt en del misstemning blant det norske personellet i Kongo. De følte seg ugunstig stilt med hensyn til postforsendelsen i sammenlikning med for eksempel den svenske FN-styrken. De svenske soldatene fikk sin post tilsendt mye raskere og i stor utstrekning uten utgifter. Det var den svenske staten som betalte innenriks porto, og brevpost inntil 125 gram gikk gratis fra Sverige. De fikk i tillegg utlevert fem frankerte luftpostpapir i uken. De hadde også fått til militærbrev, som kunne sendes fritt og frimerke var betalt slik at mottaker hadde porto til svarbrev. Aarak hadde også fått opplyst av sjefen for posttjenesten ved ONUC at den svenske FN-styrkene i Kongo hadde ordnet en avtale om fri post til FN-styrkene i Kongo. Samtidig påpekte han også at på dette tidspunktet hadde Sverige 650 mann i Kongo, mens Norge hadde 112. Aaraks forespørsel gikk ut på om Forsvarsdepartementet kunne ta saken opp med norske myndigheter med sikte på å få en raskere og billigere postgang til FN-styrkene i Kongo. Han avsluttet på samme måte som Riegels hadde gjort ved å skrive: *”Det skulle ikke være nødvendig nærmere å gjøre rede for hvilken betydning en slik sak har for personellens trivsel og moral under de særegne omstendigheter som rår i Kongo”*.¹⁸⁷

Av kildene i arkivmaterialet fra Luftforsvarets overkommando kommer det ikke frem om de fulgte opp Aaraks forespørsel med det første, men som Rolf Kristiansen skriver så var NORCO¹⁸⁸ et underpostkontor av det svenske feltpostkontor¹⁸⁹. Med dette regner jeg med at han tenker på ordningen som sjefen for den norske luftvernsavdelingen, major Vidkun Isaksen, fikk i stand da den norske luftvernsavdelingen var i Kongo fra 15. januar til 28. mai i

¹⁸⁶ RA, eske 93, skriv fra Luftforsvarets overkommando til Kongo-styrkenes pårørende, 8. november 1960, ref.nr. -/60/LOK/P/SO/RE/012, «Forsendelse av post og pakker til Kongo».

¹⁸⁷ RA LOA, eske 93, skriv fra oberstløytnant T. Aarak til Forsvarsdepartementet, 20. mars 1961, ref.nr. NORCO 57/61/D, «Postforsendelsen for norsk FN-personell i Kongo».

¹⁸⁸ NORCO var på dette tidspunktet oberstløytnant L. Løvestad.

¹⁸⁹ Kristiansen, *Norsk Militær Innsats for De Forente Nasjoner (1949-1970)*.s.161.

1963. Bataljonen opprettet et eget postkontor på Kaminabasen og posten ble videre derifra levert til det svenske postkontoret som sørget for videresending. Personellet hadde også anledning til å sende halvkilos pakker via det svenske postkontoret.¹⁹⁰ Som vi også vil se senere i kapittelet så fikk også Hærens overkommando til et samarbeid med Sverige når det kom til postsparebank, da i 1961.

5.3.2 Lik vektgrense som Sverige og Danmark

Den 28. april 1961 sendte Hærens overkommando ut et skriv, mottatt av Luftforsvarets overkommando 12. mai, hvor de viste til at sjefen for det administrative ved UNEF 1 ønsket at Norge og Danmark satte samme vektgrenser på pakker og post som ble sendt med flytransport som Sverige brukte. Dette gikk ut på at de svenske soldatene ikke fikk sende mer en totalt 30 kg hjem i løpet av hver seks måneders periode. Årsaken til henstillingen var at det hadde oppstått et problem med opphoping av pakker i Gaza og Pisa, noe som kunne føre til forsendelsestid på 2-3 måneder. En av årsakene til dette var at forsendelsene fra Kongo hadde steget med en stor grad den siste tiden, og i tillegg ville personellstyrken der øke i nær fremtid. Hærens overkommando mente dermed at man i Kongo også burde fastsette tilsvarende begrensninger som i UNEF 1. I den kontekst skulle den norske forbindelsesoffiseren i Pisa, major O. Raftevold besøke Léopoldville for å avtale nærmere detaljer angående skrivet, og han hadde allerede reist 8.mai.¹⁹¹

NORCOs reaksjon på Raftevolds liaisontur til Kongo, var at de kom frem til en enighet om at ordningen som Hærens overkommando hadde forslått burde iverksettes som en prøveordning. Samtidig ble det fra NORCO presisert at dette kunne være lempelig ovenfor personellet i Kongo da mange tjenestegjorde på avsidesliggende steder. De var utsatt for store påkjenninger og hadde heller ingen form for permisjon eller avkobling under tjenestetiden i Kongo. På mange av stedene de tjenestegjorde hadde det til stadighet vært forbundet med risiko å bevege seg utenfor veiene mellom arbeids- og bosted. Dette var kjent for de pårørende, og under slike forhold betydde kontakten med de hjemme og pakkeforsendelsene

¹⁹⁰ RA, eske 99, Rapport fra major/sjef LV-avd. Kongo Vidkun Isaksen, 5. juli 1963, ref.nr. mangler, «Rapport fra den norske LV avdelings tjeneste i KONGO 15-1 – 28-5, 1963».

¹⁹¹ RA LOA, eske 93, skriv fra Hærens overkommando til Luftforsvarets overkommando, 12. mai 1961, ref.nr. 5765/61 HOK FNktr/EH/EL/012, «Firstclass Airmail Services. Pakkeberegning med SCANAP».

svært mye, både for de ute og hjemme i Norge. De mente det var vesentlig forskjell mellom dem som tjenestegjorde i rene samlede enheter og personell som tjenestegjorde på individuelt basis, altså alene. Den svenske bataljonen organiserte permisjonsreiser da de i større grad opererte samlet. Dette var så å si umulig for nordmennene å få til. Allikevel kunne de gå med på en slik prøveordning da mann hadde fått inntrykk av det var generelt småting som ble sendt hjem. Skulle det skje at noen sendte gjenstander på over fem kilo, mente de at det skulle de ikke være alt for strenge på, da det som ble sendt fra nordmenn i Kongo utgjorde kun en ubetydelig prosent av den totale lasten som gikk fra Pisa.¹⁹² Det skulle vise seg at den nye ordningen virket godt, og man kunne se en tendens til økning i postmengden siden ordningen tredde i kraft 1. juni. Posten kom raskt og sikkert frem til NORCO. Enkelte sendinger ble imidlertid liggende ved N'Djili flyplass og hovedpostkontoret i Léopoldville en dag før den kom frem da de på disse stedene ikke var raske nok.¹⁹³ Også det norske personellet i Kongo så med forventning frem til den nye postordningen skulle tre i kraft, og kontingentsjef oberstløytnant L. Løvstad kunne i rapport nr.6 fra 1961 takke på vegne av personellet for at saken hadde blitt løst.¹⁹⁴

5.3.3 Felles postsparebank med Sverige

En annen ordning Sverige hadde, som NORCO ønsket å få i stand også for de norske soldatene, var å etablere post – sparebankkoding. Dette kom tydelig frem i rapporter kontingentsjefen på tidspunktet sendte til Forsvarsdepartementet, Hærens overkommando og Luftforsvarets overkommando. I rapport nr. 6 fra 1961 skrev kontingentsjef oberstløytnant L. Løvstad at det ville bety mye for den norske kontingenten med opprettelse av en slik ordning. Personellet hadde ikke låsbare eller sikre steder å oppbevare verdisakene sine på og tyveriene florerte. Personalet måtte til en hver tid gå med kontantene sine på seg, så muligheten til å kunne sette inn og ta ut penger ville være svært betryggende for soldatene. En annen faktor Løvstad nevnte for opprettelsen av et slikt tiltak var å hindre sløseri, og han skrev: *En skal heller ikke se bort fra det menneskelige faktum at når en alltid må gå rundt med lommene*

¹⁹² RA LOA, eske 93, skriv fra oberstløytnant L. Løvstad til Hærens overkommando, 22. mai 1961, ref.nr. NORCO 169/61/N, «Pakkebegrensing med SCANAP».

¹⁹³ RA LOA, eske 93, skriv fra oberstløytnant. L. Løvstad til Hærens overkommando, 26. juni 1961. ref.nr. NORCO 232/61, «Den nye post ordningen for FN-styrkene i Kongo».

¹⁹⁴ RA LOA, eske 92, skriv fra Oberstløytnant L. Løvstad. Norsk kontingentsjef i Kongo til Forsvarsdepartementet med flere, 5. juni 1961, ref.nr. NORCO/197/61/D/H/L., «Rapport nr.6 – 1961».

*fulle av små sedler så leder dette til sløseri og bortkasting av penger til formålsløse ting.*¹⁹⁵

Det interessante med den siste faktoren er at det kan virke som at Løvstad ønsket å få til en slags økonomisk dannelses av soldatene, som han tydeligvis mente brukte sine lønninger på mye ufornuftig.

Den 30. april 1961 sendte Hærens overkommando et skriv til NORCO, Forsvarsdepartementet og Luftforsvarets overkommando hvor de var innforstått med ønsket om å få nytte Postsparebøker i Kongo for å redusere risikoen for tyveri, men også for å stimulere sparesansen. De forklarte at Sverige hadde en hel bataljon i Kongo og hadde derfor opprettet et eget feltpostkontor, og kunne dermed utstyres med postsparebok hvor de kunne sette inn en del av FN-godtgjørelsen i kongolesiske francs, som man kunne få utbetalt i svenske kroner ved hjemkomst. Siden de skandinaviske landene allerede hadde en avtale om gjensidig bruk av postsparebankbøker, hadde de vært inne på tanken om det norske personellet i Kongo kunne benytte seg av det svenske feltpostkontoret. Utfra dette hadde Hærens overkommando bestemt seg for å anmode Poststyret om å vurdere muligheten for å kunne utstyre personellet med postsparebok og eventuelt gjennomføre en ordning i samarbeid med Sverige. Personellstyrken i Kongo var på dette tidspunktet på omtrent 120 mann, til dels spredt, men med en hovedtyngde i Léopoldville og på Kamina basen. Om ordningen ville tre i kraft regnet de med at omtrent 70 % ville kunne benytte seg av den, omtrent 85 personer.¹⁹⁶

Det tok lang tid før NORCO hørte noe, og den 3. juli sendte de et purrebrev til Forsvarsdepartementet hvor de minnet om de tidligere henvendelser. Daglig kom det forespørsler om saken snart ville gå i orden og i tillegg arbeidet de norske og svenske styrkene side om side, så de mente det fortonte seg merkelig at nordmennene ikke kunne få samme ordning.¹⁹⁷ Den 28. juli fikk NORCO en ny oppdatering angående Oslo poststyret sine henvendelser til den svenske poststyrelsen om at sakens formelle side angående valutabestemmelsene var i orden, men at det samtidig hadde dukket opp et nytt problem som

¹⁹⁵ RA LOA, eske 92, skriv fra Oberstløytnant L. Løvstad. Norsk kontingentsjef i Kongo til Forsvarsdepartementet med flere, 5. juni 1961, ref.nr. NORCO/197/61/D/H/L., «Rapport nr.6 – 1961».

¹⁹⁶ RA LOA, eske 93, skriv fra Hærens overkommando til poststyret, Oslo, 30. mai 1961, ref.nr. 6426/61 HOK FN/EH/IG/012, «Postsparebankbok for norsk FN-personell i KONGO».

¹⁹⁷ RA, eske 93, telex fra NORCO til Forsvarsdepartementet med flere, 3.juli 1961, ref.nr. NORCO 224/61, «Etablering av postsparebankordning».

gjorde at saken måtte vurderes på nytt. Det skulle overføres ytterligere svenske avdelinger fra Gaza til Kongo, og det svenske feltpostkontoret i Elisabethville og Léopoldville hadde på tidspunktet ingen mulighet til å bemanne Norsk personell i tillegg.¹⁹⁸

Hvordan saken videre ble vurdert av Forsvarsdepartementet, Hærens overkommando og Luftforsvarets overkommando kommer ikke frem i arkivmaterialet til Luftforsvarets overkommando, men den 25. september sendte Poststyret ut en kontrabeskjed. De kunne meddele at norsk FN-personell i Kongo ville kunne få utsendt postsparebankbok ved Svensk feltpostkontor i Léopoldville eller Elisabethville. Denne ordningen ville tre i kraft fra 1. oktober.¹⁹⁹ Ordningen skulle vise seg å fungere greit, og da Luftvern bataljonen oppholdte seg i Kongo tok også de i bruk denne løsningen. Da det skulle vise seg at det svenske postkontoret forlangte dollarsjekker for innbetaling av beløp pr. måned, som skulle utsendes av Chief Finance Officer i Léopoldville, førte dette til en del vansker i begynnelsen. Men etter en rekke forhandlinger med blant annet hjelp fra NORCO, fikk bataljonen til en god løsning mot slutten som nesten samtlige benyttet seg av.²⁰⁰

5.4 Usikkerhet rundt kontingentsjefens stilling

Liaisonoffiserens²⁰¹ stilling i Kongo ble flere ganger forsøkt endret i forsøk på å redusere FN's utgifter. Det hadde blitt forslått å legge denne stillingen til som en bistilling, på samme måte som den norske liaisonoffiseren hadde en primærstilling ved Air Commanders stab. Temaet var noe NORCO ønsket skulle bli tatt opp ved et forsvarsministermøte i Oslo i september 1961. NORCO mente at liaisonoffiserstillingen var nødvendig med tanke på hvordan forholdene var for Norge og de andre skandinaviske landene. Da styrkene var spredt over hele Kongo og mange underlagt offiserer fra andre nasjoner var denne stillingen viktig med tanke på ansvar, kosthold, rettigheter, hygiene, velferd og liknende. Stillingen burde ikke sløyfes, og

¹⁹⁸ RA, eske 93, telex fra Luftforsvarets overkommando til Hærens overkommando, 28. juli 1961, ref.nr. 8714/61/fn/012-k, «postsparebankbøker norsk personell Kongo».

¹⁹⁹ RA, eske 93, telex fra Hærens overkommando til NORCO, 23. september 1961, ref.nr. 10918/61/fn/012-k, «telex angående postsparebankbok».

²⁰⁰ RA, eske 99, Rapport fra major/sjef LV-avd. Kongo Vidkun Isaksen, 5. juli 1963, ref.nr. mangler, «Rapport fra den norske LV avdelings tjeneste i KONGO 15-1 – 28-5, 1963».

²⁰¹ Forbindelsesoffiser og kontingentsjef, NORCO.

NORCOs syn på saken var at med tanke på forholdene styrkene arbeidet under i Kongo, burde ikke denne stillingen kombineres med en annen heldagsstilling.²⁰²

Den 9. oktober 1962 sendte Luftforsvarets overkommando et skriv til Forsvarsdepartementet med deres syn på saken og et ønske om at det ble stilt for FN-sekretariatet. Det norske personellet i Kongo utgjorde ikke noen selvstendig administrativ enhet og tjenesten varierte veldig og var av forskjellig karakter, spredt over hele Kongo. Dette hadde ført til at personellet var mer overlatt til seg selv og hadde ikke muligheten til å dra nytte av fordeler som større enheter hadde. Erfaringene Luftforsvarets overkommando hadde gjort seg i løpet av de to årene var at det var nødvendig med en kombinert Liaisonoffiser og kontingentsjef, samt en assistent med befals status. De burde ikke bli pålagt arbeidsoppgaver som hindret dem i å ivareta primæroppgaven. Viktig var det også at liaisonoffiseren/kontingentsjefen måtte ha minimum oberstløytnants grad for å kunne utøve kommando og ha disiplinærmyndighet.

Luftforsvarets overkommando mente at saken også hadde en annen løsning. Om det var behov for kontingentsjefens kvalifikasjoner og arbeidskraft ved ONUC, kunne en ordning etableres hvor den daværende kontingentsjefen gikk inn i en heltidsstilling ved ONUCs stab. Da kunne kapteinen som assisterte kontingentsjefen ta seg av liaisonpliktene, med unntak av kontingentsjef-funksjonene.²⁰³

Den 19. oktober 1962 kunne oberstløytnant Klevan meddele Forsvarsdepartementet at han var blitt gitt beskjed om at han skulle gå inn i ONUCs stab som Air Operation Officer i Planning Cell, en stilling egentlig ment for Canada.²⁰⁴ Stillingen hadde blitt godkjent fra Forsvarsdepartementet 9. oktober.²⁰⁵ Da stillingen hadde vært oppført på stabslisten i en lengre tid, men ikke besatt, fikk Klevan ordnet så beordringen fikk tilbakevirkende kraft, noe som gjorde at han fikk etterbetalt alle utgifter. Han mente at erfaringen man burde gjøre seg

²⁰² RA, eske 88, skriv fra NORCO til Hærens og Luftforsvarets overkommando, 9. september 1961, ref.nr. NORCO 347/59/61/PU/, «Forsvarsministermøtet i Oslo».

²⁰³ RA, eske 88, skriv fra Luftforsvarets overkommando til forsvarsdepartement, 9. oktober 1962, ref.nr. 21127/62/LOK/P/012, «Norsk kontingentsjef i Kongo».

²⁰⁴ RA LOA, eske 89, skriv fra oberstløytnant/NORCO I. Klevan til Forsvarsdepartementet, 19. oktober 1962, ref.nr. NORCO 1357/62/3.1, «NORCO's status».

²⁰⁵ RA LOA, eske 89, skriv fra Forsvarsdepartementet til Utenriksdepartementet, 11. oktober 1962, ref.nr. 8262/62/FD/I.1/KS/BH/12, «Den norske kontingentsjef i Kongo – tilbud om stilling som Air Operation Officer».

ved denne prosessen, som hadde tatt åtte uker, var at man for fremtiden ikke burde sende folk til Kongo som ikke på forhånd var blitt autorisert i ONUCs oppsetninger.²⁰⁶

Stillingen kontingentsjef var aldri blitt hjemlet som en egen stilling i oppsetningsplanen til HQ ONUC. Dette hadde ført til at kontingentsjefstillingen hadde vært knyttet til en av stillingene i staben på det aktuelle gradsnivå. Da oberstløytnant Klevan ankom Kongo oppsto det en del vansker da man ikke hadde noen ledige stillinger før han ble oppført på en av stillingene i Planning Cell. Senere ble det liaisontjenesten gitt ytterligere en stilling hvor man fikk inn i tillegg en Liaisonoffiser assistent og en «Clerck»²⁰⁷, Stillingen som kontingentsjef (NORCO) ble også tillagt liaisonoffiserens gjøremål.²⁰⁸

5.4.1 Endring av liaisonoffiserens stilling

Som tidligere nevnt var stillingen som liaisonoffiser ofte forsøkt endret og den 15. februar 1963 kunne Klevan i et skriv til Forsvarsdepartementet fortelle at nye problemer hadde dukket opp. Han hadde blitt kjent med at stillingen som Air Operation Officer i Planning Cell ville komme til å bli inndratt da behovet ikke lengre var tilstede. Dette ville føre til at han ville miste sin kostgodtgjørelse da han ikke lengre ville være oppført på stabslisten, og for tiden var det ingen mulighet til å få ham inn i en annen stilling. Som norsk liaisonoffiserer var Klevans assistent kaptein J. Stammæss oppført på stabslisten. For at Klevans etterfølger, oberstløytnant Nissen, ikke skulle bli stående uten kostgodtgjørelse ønsket han at Forsvarsdepartementet skulle ta opp spørsmålet med FN i New York om å få den norske kontingentsjefen på stabslisten som Kontingentsjef/Liaisonoffiserer. På tidspunktet befant det seg omtrent 480 nordmenn i Kongo og arbeidsmengden hadde økt betraktelig den siste tiden, spesielt ettersom han som liaisonoffiser hadde måtte ta seg av mange saker som skulle vært utført av staben, hadde han fått utført færre liaisonsoppdrag til utestasjonene enn ønskelig. Om liaisontjenesten skulle bli redusert med en mann var Klevan sikker på at jobben ikke ville kunne bli utført skikkelig, og assistentstillingen burde derfor opprettholdes. Danskene og

²⁰⁶ RA LOA, eske 89, skriv fra oberstløytnant/NORCO I. Klevan til Forsvarsdepartementet, 19. oktober 1962, ref.nr. NORCO 1357/62/3.1, «NORCO's status».

²⁰⁷ Kontorarbeider.

²⁰⁸ RA LOA, eske 88, skriv fra NORCO til Luftforsvarets overkommando med flere, 4. juni 1963, ref.nr. 1259/63/3.8, «Liaisontjenesten i Kongo – avløsning».

svenskene hadde hele tiden hatt en slik løsning. Klevlan mente at saken burde bli løst innen rullering, så Nissen ville slippe å måtte gå månedsvis, som han hadde gjort, uten kostgodtgjørelse.²⁰⁹

Forsvarsdepartementet mottok Klevlans brev og et brev fra Luftforsvarets overkommando hvor de ba om, grunnet Luftvern bataljonens opprettelse og økningen til totalt 475 mann i Kongo, opprettelse av en egen oberstløytnantstilling for den norske kontingentsjefen.²¹⁰ På grunnlag av dette tok de kontakt med Utenriksdepartementet med ønske om at de på nytt skulle fremme forslaget om at stillingen som norsk kontingentsjef/liasonoffiserer skulle bli approbert, og at stillingen som kaptein, assisterende liasonoffiserer, skulle bli opprettholdt.²¹¹

Den norske FN-delegasjonen i New York kunne bekrefte at stillingen som Air Officer ville bli inndratt som et ledd i nedbyggingen av Kongo-styrkene. De var ikke sikre på når dette ville skje, men nært forestående og etter inndragelsen mente FN at oberstløytnant Nissen bare ville bli betraktet som kontingentsjef og dermed ikke komme med på stabslisten. Delegasjonen hadde gjort det klart at det var, på grunnlag av den styrken Norge hadde i Kongo, nødvendig at den norske kontingentsjefen i en eller annen egenskap skulle ha status som stabsmedlem. De hadde drøftet muligheten til å opprette en egen stilling som kontingentsjef/liasonoffiser, men Sekretariatet hadde hevdet at det vanskelig kunne gjennomføres på grunn av en rekke praktiske vanskeligheter. Det hadde imidlertid blitt lovet å undersøke alle muligheter til å finne en stilling til Nissen, slik at han kom inn på stabslisten.²¹²

Den 4. april 1963 sendte også sjefen for Luftforsvaret, generalløytnant Odd Bull, et skriv til Forsvarsdepartementet hvor han utrykte frustrasjon angående usikkerheten som hersket rundt statusen til den norske kontingentsjefen i Kongo. Han mente at selv om det nå var avgjort at

²⁰⁹ RA LOA, eske 88, skriv fra oberstløytnant/NORCO I. Klevan til Forsvarsdepartementet, 15. februar 1963, ref.nr. NORCO 301/63/3.1, «Norsk kontingentsjef i Kongo».

²¹⁰ RA, eske 88, brev fra Luftforsvarets overkommando til Forsvarsdepartementet, 6. februar 1963, ref.nr. 63/LOK/P/OA/IHL/012, «Norsk kontingentsjef i Kongo».

²¹¹ RA LOA, eske 88, brev fra Forsvarsdepartementet til Utenriksdepartementet, 22. februar 1963, ref.nr. 63-1164-1519/63.I.1.KS.LIS/012, «Norsk kontingentsjef i Kongo».

²¹² RA, eske 88, brev fra den norske delegasjon ved de forente nasjoner til Utenriksdepartementet, 1. mars 1963, ref.nr. 1008/63 IV, «Det Kgl. Utenriksdepartement».

styrken skulle reduseres, blant annet ved at den norske Luftvernsavdelingen ikke skulle avløses, kunne han ikke se noen grunn til at den norske kontingentsjefen skulle ha noen dårligere status en sine svenske og danske kolleger. Han ba Forsvarsdepartementet om å treffe de nødvendige tiltak for å sikre at den norske kontingentsjefen fikk den samme status som svenskene og danskene og for å sikre hans økonomiske godtgjørelse. Om man ikke hadde mulighet til å gjøre det på noen annen måte, ville kontingentsjefen holdes økonomisk skadelidende ved at hans matkvote og likende da måtte bli dekt av nasjonale midler.²¹³

Fra 4 – 16. april inneholder ikke arkivet til Luftforsvarets overkommando noen brev eller liknende om Forsvarsdepartementet fulgte opp ønskene som Odd Bull kom med, men den 16. april sendte den norske FN-delegasjonen i New York et nytt brev til Utenriksdepartementet. De hadde forespurt Sekretariatet om det var noe nytt angående Nissens fremtidige status som stabsoffiser. De ble opplyst om at oberstløytnant Nissen var på stablisten med tittelen Air Operation Officer og at det ikke var planlagt å inndra denne stillingen.²¹⁴

I et brev av 4. juni 1963 fra Cheif of Staff ved ONUC ble det offisielt at alle liaisongruppene ble redusert til en offiser og en kontorist. Forsvarsdepartementet ville da ved neste avløsning av NOROCs assistent, som ville være rundt 25. juli, sende en oberstløytnant som liaisonoffiser. De ville samtidig beordre en sersjant eller korporal som kontorist. Forsvarsdepartementet ba derfor om at den norske liaisonoffiseren skulle bli ført opp på stablisten med oberstløytnants grad.²¹⁵ Da korporal Mæland ville bli overflødig med beordring av ny korporal eller sersjant, foreslo Luftforsvarets overkommando at han skulle bli overført i en av stillingene ved Air Division som ville bli ledig 17. juli og som Luftforsvaret hadde blitt anmodet å skaffe avløser til.²¹⁶

²¹³ RA, eske 88, brev fra sjefen for Luftforsvaret generalløytnant Odd Bull til Forsvarsdepartementet, 4. april 1963, ref.nr. 62/63/LOK/P/JB/GE/012, «Norsk kontingentsjef i Kongo».

²¹⁴ RA LOA, eske 88, brev fra den norske delegasjon ved de forente nasjoner til Utenriksdepartementet, 16. april 1963, ref.nr. 1726/63 IV, «Kontingentsjef i Kongo».

²¹⁵ RA LOA, eske 88, skriv fra Forsvarsdepartementet til Utenriksdepartementet, 25. juni 1963, ref.nr. 4480/63.I.1.KS/LTS/012, «Liaisontjeneste i Kongo – avløsning».

²¹⁶ RA, eske 88, brev fra Luftforsvarets overkommando til NORCO, 4. juli 1963, ref.nr. Luftforsvarets overkommando sambandsentralen Jnr. 000021, «4 jul 63. For NORCO».

5.4.2 Avløsning av den norske forbindelsesoffiseren (NORCO)

Den 24. desember 1963 sendte fungerende sjef for Luftforsvarets overkommando, oberstløytnant Johs Bjugn, et skriv til Forsvarsdepartementet hvor han påpekte at selv om den norske kontingenten var blitt noe redusert som følge av den generelle reduksjonen fra 1. januar 1964, var det fremdeles et stort behov for norsk forbindelsesoffiser. Man kunne pålegge sjefen for den flytekniske tjenesten ved ONUC forbindelsesoffiserens plikter, men det ville mest sannsynlig gå utover hans primæroppgave om også liaisonoppgavene skulle ivaretas på en god måte. Sjefen for Luftforsvaret ønsket at ordningen med egen norsk forbindelsesoffiser skulle opprettholdes og forslø oberstløytnant Oddvar Harry Lien som avløser for oberstløytnant Mørtvedt. Lien hadde i august 1963 kommet til Kongo og avløst Oberstløytnant Nissen og skulle reise fra Kongo den 29. januar 1964.²¹⁷

Den 9. januar kunne sekretariatet i New York meddele at FN ønsket å gjennomføre planlagt ordning ved å la stabs- eller avdelingsoffiser overta de oppgavene som hørte til under de nasjonale forbindelsesoffiserene. Dette som et ledd i nedleggingen av Kongostyrkene og for å redusere omkostningene. Da de norske styrkene var redusert til omtrent 100 mann mente de at det strengt talt ikke var nødvendig med egen norsk forbindelsesoffiser og dermed ønsket de ikke at Oberstløytnant Lien skulle avløse oberstløytnant Jørgen Mørtvedt.²¹⁸ Grunnet den lange planleggingsperioden for skifte av norsk kontingentsjef og FNs syn på NORCOs stilling, var ikke Mørtvedt interessert i å tjenestegjøre i stillingen utover 29. januar 1964. Det rutinemessige ved NORCOs kontor skulle dermed ivaretas av sersjant Johnson. NORCOs dollarregnskap skulle bli ivaretatt av kaptein Krokeidet og NORCOs disiplinær myndighet med tilhørende plikter, ansvar og NORCO-tittelen, ble forslått midlertidig overtatt av Oberstløytnant Lund som sa seg villig til dette for en kort periode.²¹⁹

²¹⁷ RA, eske 88, skriv etter ordre fra fungerende sjef P II/LOK oberstløytnant Johs Bjugn til Forsvarsdepartementet, 24. desember 1963, ref.nr 21961/63/LOK/P/OA/LH/012, «Norsk kongopersonell – avløsning av den norske forbindelsesoffiser (NORCO)».

²¹⁸ RA LOA, eske 88, skriv fra Utenriksdepartementet til Forsvarsdepartementet, 10. januar 1964, ref.nr. 00075/64 IV, «Norsk Kongo-personell».

²¹⁹ RA, eske 88, Telex brev fra Hærens overkommandos sambandsavdeling til Luftforsvarets overkommando, 16. januar 1963, ref.nr. L.O.K SAMB. SENTRALEN nr.:42, Mott.kl:1847z, «Info for fd i. og hok, fn/ktr.»

Den 21. januar 1964 kunne Forsvarsdepartementet meddele at de hadde bestemt at Oberstløytnant E. Lund fra 29. januar inntil videre skulle være norsk kontingentsjef og forbindelsesoffiser i Kongo. Forsvarsdepartementet ba om at FN-sekretariatet skulle bli anmodet om å meddele at Lunds tjeneste ved HQ ONUC skulle bli lagt slik til rette at han også kunne ivareta sine plikter som kontingentsjef og forbindelsesoffiser. De understreket at dette var en midlertidig ordning.²²⁰ Lund gikk inn i denne stillingen den 29. januar 1964 og var kontingentsjef og forbindelsesoffiser frem til 30. juni 1964. Den siste offiseren i denne stillingen.²²¹

Som vi ser så var det mye usikkerhet knyttet til kontingentsjefens/liaisonoffiserens stilling i Kongo under så å si hele perioden Norge hadde FN-styrker i Kongo. For at kontingentsjefen skulle være på FNs lønnsliste var det viktig at han fikk en stilling innad i FNs stab. Fra norske myndigheter ble viktigheten presisert flere ganger ovenfor FN da stillingen virket truet, også når det kom til antallet assistenter liaisonoffiseren skulle ha. Selv om Luftforsvarets overkommando, NORCO og Forsvarsdepartementet gang på gang påpekte viktigheten av en kontingentsjef med tid til kontingentsjefens gjøremål, spesielt etter en økning av antallet nordmenn i Kongo og spredningen av dem, måtte man godta FNs endringer. Også her, som i tidligere saker som omhandlet nordmennenes stillinger, ordninger og liknende, så man mot Sverige og Danmark.

5.5 Oppsummering

I dette kapittelet har jeg tatt for meg hvordan behovet for en egen forbindelsesoffiserer tidlig viste seg avgjørende. Forsvarsdepartementet mente at om man skulle ivareta de norske interessene, måtte man sende en offiser til denne jobben. I tillegg var de norske soldatene spredt over store deler av Kongo, så han ville være, og var, et viktig bindeledd mellom soldatene, Forsvarsdepartementet, Forsvaret og ikke minst de pårørende.

²²⁰ RA LOA, eske 88, skriv fra Forsvarsdepartementet til Utenriksdepartementet med flere, 21. januar 1964, ref.nr. 1986/64.I.1.JWAa/LIS, «Erstatning av norsk kontingentsjef i Kongo».

²²¹ RA LOA, eske 88, brev fra NORCO til Forsvarsministeren, 29. januar 1964, ref.nr. NORCO 137/64/3,3, «Norsk kontingentsjef – ONUC».

Del tre av problemstillingen var å se på hvor godt kommunikasjonen og interaksjonen mellom de norske styrkene i Kongo og norske myndigheter hjemme fungerte. Som vi har sett så hadde Forsvarsdepartementet fått et inntrykk, gjennom en rekke henvendelser, av at kontakten med de pårørende var vag. De ønsket dermed å få tilsendt rapporter om hvordan soldatene hadde det og liknende som de kunne sende de pårørende, gjerne med en hyggelig historie.

Forbindelsesoffiserens virkelighet var noe annerledes da arbeidet opptok for mye av styrkenes tid til at de også skulle bruke tid på dette. Hyggelige episoder var det også mangel på, sett i forhold til lite beroligende hendelser. Forsvarsdepartementet ønsket nok å være til hjelp, men det bærer preg av en uvitenhet om hvordan situasjonen egentlig var for de norske styrkene. Avstanden var lang, og det ble Forbindelsesoffiserens oppgave å formidle omstendighetene til instansene hjemme i Norge. Det at de norske soldatene fikk tilsendt for eksempel brev i tide fra de pårørende, var noe både Riegels og Aarak tok opp som svært viktig, med tanke på deres moral i den vanskelige situasjonen de befant seg i.

Om man ser på de andre nevnte vanskene forbindelsesoffiserer stod ovenfor den første tiden i Kongo, så får vi også her et godt innblikk av hvor dårlig forberedt styrkene var før de dro fra Norge. Det at det meste måtte ordnes der nede, samtidig som konflikten utviklet seg og det kom flere soldater til Kongo, er nok ganske naturlig, om man ser på antall dager det tok fra startskuddet gikk til de første norske styrkene stod på kongolesisk jord. Problemene som oppstod ble løst, selv om det noen ganger kunne ta lang tid. Her fikk man gjerne hjelp av andre nasjoner som Canada og Sverige.

Også kontingentsjefens/liasonoffiserens stilling var det knyttet mye usikkerhet til under hele perioden Norge hadde styrker i Kongo. Stillingen ble forsøkt endret en rekke ganger og selv om Luftforsvaret gang på gang viste sin misnøye når det kom til for eksempel fjerning av norsk kontingentsjef fra stabslisten, måtte man gå med på endringene FN kom med.

6 Lessons learned?

For å se på om man tok lærdom av årene man var i Kongo skal jeg i dette kapittelet ta for meg Luftvernsavdelingen som ble sendt til dit i 1963. Jeg vil da spesielt se på hvordan forberedelsene før avreise ble gjort; om man brukte erfaringene man satt med fra de tidligere årene. Jeg vil også her ta for meg tjenesten i Kongo, da oppdraget deres opprinnelig var å beskytte luftrommet på Kamina, men da trusselen fra luften forsvant gikk de over i andre gjøremål som vaktjeneste og likende. Som vi vil se så hadde avdelingen god tid til forberedelser, men med innrykk, personellkontroll og opplæring som gikk over tolv dager førte imidlertid med seg en del personellproblemer da avdelingen ankom Kongo.

6.1 Norge blir kontaktet av FN og Luftforsvaret iverksetter

Den 25. oktober 1962 tok FN kontakt med Norge om de eventuelt kunne avgi et batteri på tolv 40mm kanoner til Kongo.²²² Årsaken var at Moise Tshombe i utbryterdelen Katanga hadde anskaffet jagerfly og behovet for luftvern ved FN's baser hadde økt.²²³ Luftforsvaret begynte allerede dagen etter å utarbeide et forslag til oppsetningsplan som i tillegg til kanonene FN ba om inkluderte tolv firling mitraljøser. De kom frem til at de trengte 261 korporaler og menige, 20 offiserer og 35 sersjanter, til sammen 316 mann. I regjeringskonferanse den 9. november kom man frem til at Norge skulle tilby FN et batteri på tolv kanoner og tolv firling mitraljøser med en mannskapsstyrke på 300 mann. Tilbudet ble betinget av Stortingets godkjenning. I Forveien den 27. oktober sendte Luftforsvarets overkommando ut en melding til alle Luftvernartilleriavdelingene for å luften interessen for deltagelse, hvor til sammen 494 mann kunne ønske seg en seks måneders periode.²²⁴

Den 2. november utalte sjefen for Luftforsvaret seg angående personellet fra Luftvernavdelingen (LV) hvor han påpekte at han ikke kunne tilrå at man skulle sende

²²² RA, eske 100, skriv fra Forsvarets overkommando til Sjefen for Luftforsvaret med flere, 17. november 1962, ref.nr. 62/O/PP/AL/423.919, «Norsk luftvern batteri til Kongo».

²²³ Kristiansen, *Norsk Militær Innsats for De Forente Nasjoner (1949-1970)*.s.154.

²²⁴ RA, eske 100, skriv fra Forsvarets overkommando til Sjefen for Luftforsvaret med flere, 17. november 1962, ref.nr. 62/O/PP/AL/423.919, «Norsk luftvern batteri til Kongo».

personell fra LV- bataljonenes beredskapsbaterier da de allerede hadde absolutt minimumsoppsetning. Luftforsvarets overkommando kom frem til at 7 til 10 offiserer og 6 til 10 sersjanter måtte være yrkesbefal, mens 10 til 13 offiserer og 25 til 29 sersjanter kunne være vernepliktige eller utskrevet befal. Resten av LV-styrken skulle bestå av korporaler og menige, i alt 261 mann. Disse kunne være vernepliktige som var ferdig med sin førstegangstjeneste og passet til å bekle stillinger som ikke trengte en lengere utdanningsperiode i Norge. Luftforsvarets overkommando kom frem til at skulle man nå ut til det vernepliktige personellet, måtte kunngjøringen skje gjennom presse og radio, eventuelt ved skriftlig henvendelse til den enkelte mann. Når det kom til beordring av det nødvendige antallet yrkesbefal, måtte de unngå å svekke LV-bataljonene ytterligere. De fremhevet også at dersom det kunne disponeres tilstrekkelig med tid til oppsetting og utdanning, omtrent en måned, ville rekrutteringsmulighetene bli vesentlig bedret.²²⁵

16. november sendte Forsvarsdepartementet en proposisjon til Stortinget hvor de la frem planen om økt norsk bidrag til Kongo. De forklarte her at Norge hadde blitt anmodet den 25. oktober 1962 fra FN om å stille en LV-avdeling, årsaken hadde vært at de så det nødvendig med antiluftskjuts til forsvar av FNs flybaser i Kongo. Oppsetningen var som tidligere planlagt satt til rundt 300 mann, hvor 55 skulle være befalingsmenn og omtrent 260 skulle være korporaler og menige, med avløsning hvert halve år. FN hadde tatt på seg å dekke merutgifter ved utdanning i Norge, 150.000 dollar pr. kontingent og Luftforsvaret regnet med å ha alt klart til begynnelsen av januar 1963. Når det kom til beordring av personellet la Forsvarsdepartementet vekt på at man så FNs innsats i Kongo som et viktig bidrag til opprettholdelse av verdensfreden. Økt deltagelse stod dermed klart i samråd med Norges interesser og i samsvar med Norges forpliktelser til FN-pakten. Til nå hadde tjeneste i Kongo skjedd på grunnlag av frivillighet, noe man fremdeles ønsket å opprettholde, men Forsvarsdepartementet ba om av hensyn til en sikker gjennomføring av oppdraget og for å kunne etterkomme anmodningen fra FN, om å få fullmakt til å foreta ekstrainnkalling av det

²²⁵ RA, eske 100, Notat fra GILA til P/LOK, 9. november 1962, ref.nr. Kopi nr: 141, «Angående eventuell LLVA-avdeling til KONGO».

nødvendige antall rekrutter samt kunne beordre befal og mannskaper til FN-oppdrag utenfor landets grenser, dersom tilgangen på kvalifiserte frivillige ikke ble tilstrekkelig.²²⁶

Som vi har sett så satte Luftforsvaret i gang med forberedelsene allerede dagen etter de hadde fått anmodningen fra FN og den 9. november godkjente regjeringen deltagelsen så lenge Stortinget gikk med på det. Ønsket om å delta og støtte opp under FN stod like sterkt i brytningen mellom 1962 og 1963 som det hadde gjort i 1960. En LV-avdeling til Kongo ville være i samsvar med Norges interesser, men også i samsvar med landets forpliktelser til FN. Som vi vil se så tok det nesten en måned før Stortinget hadde bestemt seg, men forberedelsene fortsatte.

6.2 Rekognoseringsreise og uttalelser fra erfarent personell

6.2.1 Rekognoseringsreise til Kongo

Forberedelsene fortsatte samtidig som Forsvarsdepartementets proposisjon ble drøftet i Stortinget og den 19. november sendte major Vidkun Isaksen, som hadde blitt tatt ut som sjef for LV-avdelingen og fikk senere tittelen oberstløytnant²²⁷, et skriv til Luftforsvarets overkommando hvor han bad om å få autorisert en tur til Kongo for å kunne orientere seg om oppdraget, oppsetningsstedet, forpleiningsmuligheter, forlegning og liknende.²²⁸ 24. november reiste han og ankom Kongo 28. november.²²⁹

Hans rapport fra reisen skulle komme til å bli grunnlaget for den endelige personell- og materielloppsetningen. Her nevnte han blant annet at skulle avdelingen komme på lik linje

²²⁶ RA, eske 100, Proporsjon om økt norsk bidrag i Kongo fra Forsvarsdepartementet til Stortinget, 16. november 1962, ref.nr. St.prp.nr. 39, «Om øket norsk bidrag til de Forente Nasjoners vaktstyrker i Kongo».

²²⁷ Kristiansen, *Norsk Militær Innsats for De Forente Nasjoner (1949-1970)*.s.154.

²²⁸ RA, eske 100, Skriv fra Major Isaksen til Oberstløytnant Petterson, O/LOK, 19. november 1962, ref.nr. mangler, er et notat, «Rekognoseringsstur til Kongo».

²²⁹ RA, eske 100, skriv fra Major Isaksen til Sjefen for Luftforsvaret, 11. desember 1962, ref.nr. mangler, «Rapport fra rekognoseringsstur til Kongo 24/11 – 6/12 1962».

med de øvrige enhetene på Kaminabasen burde avdelingen betegnes som bataljon og avdelingssjefen burde være oberstløytnant. Dette mente han utfra norsk oppfatning kunne virke som en overdreven oppvurdering av avdelingen, men etter de forhold som var på basen var dette en nødvendighet for å kunne sikre dem en rimelig og rettferdig status. Svenskene hadde gjennomført et gradsopprykk for alt sitt personell. Et annet tema Isaksen trakk frem var ikke-militære funksjoner som svenskene var oppsatt med. Det var for eksempel en velferdsoffiser med egen assistent, idrettsoffiser med egen assistent, en feltprest med assistent og liknende stillinger. Han mente at dette var stillinger som LVA-avdelingen også burde dekke, men feltprest og postmester-stillingen kunne samkjøres med Sverige. Han mente at man ikke kunne tillegge velferd og idrett-tjenesten nok vekte da Kaminabasen lå svært isolert og at det var en absolutt nødvendighet at avdelingen ble autorisert med ekstra personell for å kunne ivareta disse gjøremålene.²³⁰

Når det kom til avdelingens militære oppdrag så skulle avdelingen grupperes som forsvar av flystasjonens sentrale anlegg, kontrolltårn, hangarer, standplasser for fly og basens vannverk. Sekundært skulle skytsene kun ta del i markstrid. Avdelingen skulle ha en høy beredskap i den lyse delen av døgnet. Da forlegnings situasjonen skulle vise seg å være relativt dårlig måtte Isaksen diskutere med ledelsen på basen som var av den oppfatning av at de som kom sist måtte klare seg med det de kom til. Dette fikk han ordnet opp i slik at man måtte fordele forlegningen likt med de andre avdelingene. Når det kom til inventar var basen ribbet slik at avdelingen måtte planlegge å ta med seg feltsenger, gummimadrasser, hodeputer, spisebestikk, kjøleskap og liknende fra Norge. Dette ville FN verdiansette og danne grunnlag for det erstatningsbeløp FN ville stille til Norges disposisjon. Enkle ting som glødelamper og sikringer måtte man også regne med å ta med, samt et eget nødstrømsaggregat, petromaxlamper og stearinlys da strømmen fort kunne bli brutt. Bilmateriell og reservedeler var det også fullstendig mangel på og det ville heller ikke bli noen tilgang på nytt materiell, det måtte tas med. Generelt sett måtte LV-avdelingen være selvforsynt.²³¹

²³⁰ RA, eske 100, skriv fra Major Isaksen til Sjefen for Luftforsvaret, 11. desember 1962, ref.nr. mangler, «Rapport fra rekognoseringstur til Kongo 24/11 – 6/12 1962».

²³¹ RA, eske 100, skriv fra Major Isaksen til Sjefen for Luftforsvaret, 11. desember 1962, ref.nr. mangler, «Rapport fra rekognoseringstur til Kongo 24/11 – 6/12 1962».

I løpet av sin tur til Kongo så Isaksen også viktigheten av at det ble godkjent et forparti som skulle reise til Kamina i god tid før resten av avdelingen for å sette i gang nødvendige forberedelser. I tillegg ønsket han godkjent at tre befal skulle følge sjøtransporten med utstyr til Matadi for å sørge for påkrevet vakthold under lossing og lasting i anløpshavner underveis.²³²

Vidkun Isaksen fikk mye ut av å reise på en rekognoseringstur til Kongo. Det at han var der personlig gjorde at han fikk et bedre innblikk i hvordan situasjonen ville være da LV-avdelingen ankom Kongo. Dette var nok en viktig faktor for at LV-avdelingen raskt kunne komme i orden.

6.2.2 Andre uttalelser om forholdene i Kongo

I tillegg til Isaksen rapport benyttet også Luftforsvaret seg av annet erfarent personell fra Kongo. Fra den svenske bataljonssjefen, oberst O. Hederén, som fungerte som sektorsjef og øverste militære sjef på Kamina, fikk sjefen for Luftforsvaret en uttalelse om forholdene på basen og råd om hva som burde medbringes. Her nevnte han at vedlikeholdsorganisasjonen til FN var svært tungrodd og brukte lang tid, derfor burde styrken ta med reservemateriell, det samme som Isaksen hadde kommet frem til på sin reise til Kongo. Han la også i sitt skriv vekt på at avdelingen burde bli betegnet som luftvern bataljon med oberstløytnant som sjef. Dette for å komme på lik linje med de andre landene som var stasjonert på basen.²³³

Også Major Holm-Johnsen som tidligere hadde vært i Kongo og som var godt kjent med forsyningsforholdene orienterte Isaksen om forholdene og kom med forslag til tiltak som burde gjøres fra norsk side. For å få til en rimelig og hensiktsmessig tjenesterutine når det

²³² RA, eske 100, skriv fra Major Isaksen til Sjefen for Luftforsvaret, 11. desember 1962, ref.nr. mangler, «Rapport fra rekognoseringstur til Kongo 24/11 – 6/12 1962».

²³³ RA, eske 100, skriv fra O. Hederén til Odd Bull, 2. desember 1962, ref.nr. mangler, «Chefen för Kungl Norska Luftförsvaret Generalen m m O. Bull».

kom til administrasjon og forsyninger mente han at LV-avdelingen burde bli knyttet opp til Air Division ONUC.²³⁴

Den 4. desember hadde stabssjef oberstløytnant T. Christophersen en konferanse med dr. Peter Aaser som arbeidet ved Rikshospitalets nevrologiske avdeling. Aaser hadde tjenestegjort som kirurg i Kora, Gaza og på Kaminabasen i Kongo. Med sin bakgrunn uttalte han seg om hva som burde klargjøres før avreise og hva de kunne forvente i Kongo. Når det kom til legeservicen hadde man et sykehus med en dansk og en norsk lege, i tillegg hadde den svenske bataljonen med seg en lege. Man ville kunne benytte seg av disse, men LV-avdelingen burde ikke basere seg ene og alene på dette. Kjøkkentjenesten burde kun bli utført av norsk personell eller annet personell som man kunne stole på når det kom til hygiene. Innfødte burde ikke under noen omstendigheter benyttes da han hadde opplevd at de i ubevoktede øyeblikk kunne foreta seg rent hårreisende ting når det kom til renslighet.²³⁵

Forholdene på basen ville kreve personlig tilpassingsevne da tjenesten ved basen var meget ensformig. Basen lå helt isolert i et mer eller mindre fiendtlig innstilt område. Her var Aaser tydelig på at de som hadde vist tegn til tilpassningsvansker, enten i tidligere tjeneste eller under tjeneste i Norge, absolutt ikke burde sendes til Kongo. Velferdstjenesten burde bli viet stor oppmerksomhet og forholdene burde bli lagt best mulig til rette. Når det kom til alkohol så var det å få kjøpt på basen til lave priser. Her kunne fristelsen bli stor for svake sjeler og en hver som ikke klarte å omgå alkohol på en forsvarlig måte kunne skape ytterste uheldige forhold for seg selv, sin avdeling og det land han representerte. Hadde noen av mannskapene vist tendenser til misbruk av alkohol tidligere burde han ikke bli sendt til Kongo. Aaser tok også opp den viktige bruken av malariamedisin, hva slags uniform som burde bli brukt, vaksiner og den trege forsyningstjenesten.²³⁶

²³⁴ RA, eske 100, skriv fra Major V. Isaksen til oberstløytnant P. Pettersen, 20. desember 1962, ref.nr. mangler, er et notat, «Ad. LV avd. til Kongo».

²³⁵ RA LOA, eske 100, skriv fra oberstløytnant T. Christophersen til Luftforsvarets overkommando/P, 6. desember 1962, ref.nr. 2947/62/SJLL/TC/GJ/012, «Norsk luftvern batteri til Kongo».

²³⁶ RA LOA, eske 100, skriv fra oberstløytnant T. Christophersen til Luftforsvarets overkommando/P, 6. desember 1962, ref.nr. 2947/62/SJLL/TC/GJ/012, «Norsk luftvern batteri til Kongo».

I forhold til da de første styrkene dro til Kongo i 1960 hadde Luftforsvaret nå relativt god tid til å planlegge oppsettingen av LV-avdelingen. Dette kommer spesielt tydelig frem ved at Vidkun Isaksen kunne reise til Kongo for å gjøre seg kjent med situasjonen avdelingen ville møte. Også tidligere erfarent personell benyttet de seg av og mye av det samme gikk igjen, som at avdelingen måtte belage seg på å være selvforsynt. Spesielt interessant er uttalelsene til dr. Petter Aaser som med sin lange erfaring i FN-tjeneste vektla hvor viktig velferdstilbudet var, noe også Isaksen forstod ved å se på hvordan den svenske avdelingen var oppsatt på Kamina. Som vi så i kapittel fire så var den trege postgangen et tema som tidligere hadde skapt mye frustrasjon og vært nedbrytende for en allerede tøff tjeneste. At slike typer ordninger fungerte før avreise kunne gjøre trivselen til LV-avdelingen bedre i Kongo. To andre temaer som Aaser tok opp var enkeltes tilpasningsevner og alkoholsalget på basen. Som vi vil se senere i kapitlet, ble nettopp dette et problem for avdelingen da de først ankom Kongo.

6.3 Innkalling og ankomst Kongo

Den 15. desember godkjente Stortinget proporsjonen de hadde fått tilsendt fra Forsvarsdepartementet. Det hadde blitt bestemt at oppsetningen skulle bestå av 333 mann organisert i bataljonsstab, to kanonbatterier, ett stabsbatteri og en sanitetsavdeling.²³⁷ Nøkkelpersonellet ble tatt ut blant yrkesbefal, da spesielt fra Luftvernartilleriets avdelinger. Totalt kom det inn ca. 1000-1200 søknader, hvor omtrent halvparten bestod av sjåførere, kokker og sanitetspersonell. Store deler av disse søknadene skulle vise seg å være mangelfulle da en stor prosent unnlot å svare på det kunngjøringen hadde bedt om. Befalsstillingene ble dekket på en tilfredsstillende måte, men enkelte trakk sine søknader etter innkallingen var foretatt og ble løst ved bruk av blant annet telegraminnkallinger. Det utvalgte personellet møtte på Gardermoen den 2. januar 1963. Planen hadde vært å innkalle personellet tidligere, men da godkjenningen fra Stortinget hadde tatt lengere tid en forventet hadde ikke avdelingen noe annet valg. Ved innrykk på Gardermoen mistet avdelingen ca. 50-60 vervede som falt fra ved manglende oppmøte, legekontroll, tannlegkontroll og liknende. Den manglende mengde

²³⁷ Kristiansen, *Norsk Militær Innsats for De Forente Nasjoner (1949-1970)*.s.154,155.

soldater ble løst ved at bataljonen tilbeordret 44 menige fra beredskapsbateriene på Rygge og Sola.²³⁸

På 12 dager skulle avdelingen settes på beina og det skulle vise seg at Gardermoen var et lite egnet sted for dette da det fantes få brukbare instruksjonsrom. Mye av undervisningen måtte foregå utendørs i 25-30 minusgrader. I tillegg var det kun fem yrkesbefal i de to kanonbatteriene som var oppsatt. Lagførerne var unge og uerfarne og hadde dårlige kunnskaper i artilleri som førte til at menige som nettopp hadde gjennomført førstegangstjeneste gikk inn som hjelpeinstruktører.²³⁹

Før innrykk, den 24. desember 1962 ble hovedmateriellet og ammunisjonen sendt fra Oslo med M/S Vikaren til Matadi. Den 8. januar 1963 dro et forparti med fly til Kongo som bestod av ni befal og materiell på om lag ti tonn inkludert en jeep. De ankom Kamina den 12. januar. Hovedstyrken dro fra Gardermoen i syv puljer, tre fly den 14. januar og fire fly dagen etter. Disse ankom Kaminabasen i løpet av 16 og 17. januar. Av disse ble to befal og 13 mannskaper satt igjen i Léopoldville for så å bli videresendt til Matadi for å ta imot M/S Vikaren som ankom den 21. januar, og fungerte som vaktmannskaper for den videre transporten.²⁴⁰

6.4 Tiden i Kongo og repatriering

Da avdelingen ankom Kongo hadde situasjonen i Katanga endret seg. FN hadde gjennomført en aksjon mot president Tshombes gendarmeri og sentralregjeringens representanter overtok etter hvert ledelsen av administrasjonen i Katanga. Sentralregjeringens tropper, Armée National Congolaise, ble sendt inn i Katanga for å overta kontrollen. Katanga hadde blitt delt i to hvor Tshombe fremdeles var president i Syd-Katanga og president Ilunga var president i

²³⁸ RA, eske 100, skriv fra oberstløytnant Vidkun Isaksen til sjefen for Luftforsvaret, 28. januar 1963, ref.nr. 9/63/LV-Bn/VI/BS/Div, «Rapport angående oppsetning, transport og etablering av den Norske LV-avdelingen i Kongo».

²³⁹ Kristiansen, *Norsk Militær Innsats for De Forente Nasjoner (1949-1970)*.s.155.

²⁴⁰ RA, eske 100, skriv fra oberstløytnant Vidkun Isaksen til sjefen for Luftforsvaret, 28. januar 1963, ref.nr. 9/63/LV-Bn/VI/BS/Div, «Rapport angående oppsetning, transport og etablering av den Norske LV-avdelingen i Kongo».

Nord. Urolighetene forsvant ikke med dette da begge presidentene etter hvert representerte hvert sitt parti og de forsøkte å trenge inn i hverandres områder.²⁴¹

Da det katangesiske flyvåpenet var så godt som tilintetgjort ble LV-bataljonen tildelt nye oppgaver og bataljonen ble omorganisert. Avdelingen vant gehør etter å ha diskutert den nye situasjonen med Sector Commander generalmajor Kaldager, oberst Hederén og Air Base Commander oberst Lampell, om at avdelingen også var i stand til å løse andre mer infanteripregede oppdrag. Samtidig skulle de på kort varsel kunne gå inn i sine primære roller, noe som førte til at den opprinnelige strukturen stort sett ble beholdt, mens enkelte enheter internt ble reorganisert.²⁴²

Avdelings oppdrag skulle i løpet av perioden de var i Kongo bestå av leirvakt, som bestod av en daghavende offiser, vaktkommandør og seks vakter. Deres oppgave var å holde kontroll med ut- og innpassering av personell til basen, samt ansvar for å patruljere avdelingens kanoner. Ved basens vannverk ble det etablert en vakt med seks mann. Ved flyplassen ble det etablert et seksmannslag som skulle holde kontroll på ferdsele inne på flyplassen og bevokte fly og hangarer. Bataljonen overtok og etablerte vaktholdet av krigsfangeleiren sammen med Ghana. I tillegg til disse oppgavene hadde avdelingen en vaktposering på hovedveien mellom basen og Kaminaville hvor det daglig ble satt opp patruljer i samarbeid med basens militærpoliti hvor de patruljerte 30 landsbyer rundt basen. Avdelingen gav også assistanse med materiell og personell til andre gjøremål og avdelinger.²⁴³

Det skulle vise seg at avdelingen måtte repatriere tidligere en først planlagt. Bataljonssjefen fikk den 18. mai 1963 ordre fra Léopoldville om at avdelingen skulle gjøres klar til avreise den 27. og 28. mai. Årsaken var at FN manglet de økonomiske ressursene som trengtes for å opprettholde de militære oppsetningene i Kongo. Omtrent 4000 militære FN-styrker ble

²⁴¹ RA, eske 99, Rapport fra major/sjef LV-avd. Kongo Vidkun Isaksen, 5. juli 1963, ref.nr. mangler, «Rapport fra den norske LV avdelings tjeneste i KONGO 15-1 – 28-5, 1963».

²⁴² RA, eske 99, Rapport fra major/sjef LV-avd. Kongo Vidkun Isaksen, 5. juli 1963, ref.nr. mangler, «Rapport fra den norske LV avdelings tjeneste i KONGO 15-1 – 28-5, 1963».

²⁴³ RA, eske 99, Rapport fra major/sjef LV-avd. Kongo Vidkun Isaksen, 5. juli 1963, ref.nr. mangler, «Rapport fra den norske LV avdelings tjeneste i KONGO 15-1 – 28-5, 1963».

repatriert samtidig som LV-bataljonen. Den 27. mai reiste 130 mann, dagen etter 135, med fly fra Sabena. På kaminabasen ble et parti på 40 mann og en offiser avgitt Sektorstaben som fikk i oppdrag å hjelpe til med pakking, registrering og ekspedering av bataljonens avdelingsmateriell. Personellet på Gardermoen ble dimittert den 30. mai etter at de hadde gjennomført legesjekk, levert fra seg våpen og utstyr og fått reiseoppgjør.²⁴⁴

6.4.1 Personellproblemer

Som vi har sett så hadde avdelingen rikelig med tid til å planlegge oppdraget sett i forhold til styrkene som dro til Kongo i 1960. Isaksens rapport om utførelsen av oppdraget bærer preg av han var ved avdelingens reparering fornøyd med hvordan avdelingen hadde tilpasset seg endringene som fant sted ved ankomst og hvordan personellet hadde utført oppdragene. Alderen på de menige strakk seg fra 20 år til nærmere 40 år, men dette hadde ikke gitt seg spesielle utslag og refselsene hadde vært jevnt fordelt på alle alderstrinn.²⁴⁵

Den 12. februar skrev Isaksen i en rapport til sjefen for luftforsvaret at grunnet disiplinære årsaker hadde han fremmet forslag til NORCO om hjemsendelse av en soldat, og samtidig var to andre under etterforskning hvor han regnet med at det ville ende med hjemsendelse.²⁴⁶ I et skriv den 5. mars skrev han om hvordan situasjonen var når det kom til hjemsending av personell som ikke egnet seg i Kongo. Her nevnte han at kravene til en manns oppførsel og moral var av betydelig størrelse når det kom til de rådende forholdene i Kongo og at han hadde regnet med at dette var klart for personellet før de dro. Dette hadde dog ikke vært tilfellet og daglig slet avdelingen med refselsessaker og de fleste var av temmelig alvorlig karakter, noe som igjen hadde negativ virkning på avdelingen. Dette hadde i tillegg skadet avdelingens anseelse og renommé ovenfor de andre FN-avdelingene skriver han.²⁴⁷

²⁴⁴ RA, eske 99, Rapport fra major/sjef LV-avd. Kongo Vidkun Isaksen, 5. juli 1963, ref.nr. mangler, «Rapport fra den norske LV avdelings tjeneste i KONGO 15-1 – 28-5, 1963».

²⁴⁵ RA, eske 99, Rapport fra major/sjef LV-avd. Kongo Vidkun Isaksen, 5. juli 1963, ref.nr. mangler, «Rapport fra den norske LV avdelings tjeneste i KONGO 15-1 – 28-5, 1963».

²⁴⁶ RA, eske 100, Rapport fra oberstløytnant Vidkun Isaksen til sjefen for Luftforsvaret, 12. februar 1963, ref.nr. 19/63/Norw 1v Bn/VI/BS, «Rapport angående den generelle situasjonen ved den norske LV-avdelingen på Kamina-basen».

²⁴⁷ RA, eske 100, skriv fra oberstløytnant Vidkun Isaksen til sjefen for Luftforsvaret, 5. mars 1964, ref.nr. 84/63/Norw. LAA Bn/TM/BS/Div., «Hjemsending av personell som er uverdig til Kongo-tjeneste».

Den korte tiden de hadde hatt fra innrykk til de stod i Kongo hadde ført til at de ikke hadde rukket å gjøre en skikkelig vandelskontroll på mannskapene. Dette hadde ført til at det hadde kommet med en del uheldige elementer som ikke burde være i militærtjeneste utenfor Norges grenser, spesielt ikke i Kongo hvor kravene til moral, mental balanse og selvkontroll var langt større enn ellers. Etter en og en halv måned hadde det upassende personellet skilt seg ut som blant annet kroniske alkoholikere, hypokondere, uhederlige og upålitelige folk, og disse befant seg spesielt blant de tidligere straffede og refsete. Forseelsene hadde til de grader gått utover avdelingens effektivitet og trivsel skriver han videre.²⁴⁸

To mann var under etterforskning da de hadde begått meget alvorlige vaktforsømmelser og saken ville bli oversendt til høyere militære jurisdiksjonsmyndigheter. Da Isaksen skrev skrivet var det i tillegg til de to nevnte sendt en mann hjem til Norge og fire mann satt i basefengselet i påvente av transportmuligheter tilbake til Norge. Med disse mente Isaksen at de verste elementene var fjernet, men det fantes enda igjen elementer i avdelingen de ville ha best foruten. Hjemsendelsesprosessen hadde imidlertid vært såpass stor etter kort tid i Kongo at han regnet med det ville virke lite flatterende for Luftforsvaret om ytterligere flere hjemsendelsessaker måtte bli fremmet for ONUC.²⁴⁹

Isaksen forslo derfor at avdelingen skulle se på mulighetene for hjemsendelse eller utbytting på ren nasjonal basis før flere slike saker ville bli tatt opp med ONUC. Dette ved at man fikk 15 nye brukbare kanonmannskaper tilsendt Kongo med norsk transportfly, som i retur skulle ta med et antall personell som avdelingen mente ikke hadde vist seg verdig til Kongotjenesten, men som de foreløpig ikke hadde ville ta opp med ONUC. Avdelingen hadde en stund ventet på å få nedsendt en del nødvendig materiell fra Norge og Isaksen mente det ville være en fordel om flyet var norsk og ble sendt direkte til Kongo. Om det var slik at flyet ikke kunne ta med erstatningsmannskaper ønsket avdelingen allikevel å få anledning til å sende personell i retur. Isaksen avslutter skrivet med at dersom saken kunne løses på nasjonalt

²⁴⁸ RA, eske 100, skriv fra oberstløytnant Vidkun Isaksen til sjefen for Luftforsvaret, 5. mars 1964, ref.nr. 84/63/Norw. LAA Bn/TM/BS/Div., «Hjemsending av personell som er uverdig til Kongo-tjeneste».

²⁴⁹ RA, eske 100, skriv fra oberstløytnant Vidkun Isaksen til sjefen for Luftforsvaret, 5. mars 1964, ref.nr. 84/63/Norw. LAA Bn/TM/BS/Div., «Hjemsending av personell som er uverdig til Kongo-tjeneste».

vis, mente avdelingen at det ville bedre Norges anseelse utad i forhold til andre FN-nasjoner i Kongo, samtidig som det ville styrke avdelingens moral og effektivitet.²⁵⁰

Om problemet ble løst på nasjonalt vis kommer ikke tydelig frem i kildene og Isaksen nevner heller ikke tilføringen av 15 nye soldater i sin sluttrapport, men samme måneden kunne Isaksen meddele at totalt en offiser, en sersjant og elleve menige var blitt sendt hjem og dette hadde ført til at moralen og disiplinen hadde bedret seg i avdelingen.²⁵¹

I sluttrapporten nevner Isaksen disse problemene hvor han viser til at oppsetningsperioden hadde blitt sterkt preget av den korte tiden de hadde hatt til disposisjon. Rapporten han sendte til sjefen for Luftforsvaret den 12. februar 1963 var mer direkte og frustrasjonen over situasjonen kom tydeligere frem her. At avdelingen på et tidspunkt ønsket å få upassende personell flydd ut fra Kongo uten å måtte gå via ONUC, for å slippe å måtte forverre Luftforsvarets renommé, sier mye om hvordan personellsituasjonen var, og hvor lite nøye de faktisk hadde vært med utsortering under innrykk. I sin sluttrapport skrev han at for fremtiden burde en oppsetningsperiode være såpass lang at man rakk å gjennomføre rullebladsjekk og at man dermed fikk tid nok til å utsortere uheldige elementer. Man burde ikke ta med tidligere straffede eller refsete og hver enkelt burde også fremlegge edruelighetsattest og vandelsattest for å komme med i betraktning.²⁵² Selv med relativt god planleggingstid gjorde nettopp det korte innrykket at avdelingen fikk store personellproblemer i Kongo, problemer Dr. Aaser hadde nevnt kunne oppstå om man ikke var nøye nok med personellsjekken.

²⁵⁰ RA, eske 100, skriv fra oberstløytnant Vidkun Isaksen til sjefen for Luftforsvaret, 5. mars 1964, ref.nr. 84/63/Norw. LAA Bn/TM/BS/Div., «Hjemsending av personell som er uverdig til Kongo-tjeneste».

²⁵¹ RA, eske 100, rapport fra oberstløytnant Vidkun Isaksen til sjefen for Luftforsvaret, 28. mars 1963, ref.nr. 164/63/Norw LAA Bn/TF/BS/Div., «Rapport angående den generelle situasjonen ved den norske LV-avdeling paa Kamina-basen».

²⁵² RA, eske 99, Rapport fra major/sjef LV-avd. Kongo Vidkun Isaksen, 5. juli 1963, ref.nr. mangler, «Rapport fra den norske LV avdelings tjeneste i KONGO 15-1 – 28-5, 1963».

6.5 Oppsummering

I dette kapitlet har jeg tatt for meg etableringen av Luftvernsavdelingen som ble sendt til Kongo i 1963 og dermed tatt for meg spørsmål fire i problemstillingen, om Luftforsvaret tok til seg tidligere lærdommer senere i operasjonen. Anmodningen fra FN kom den 25. oktober og Luftforsvaret begynte forberedelsene allerede dagen etter. Regjeringen stilte seg raskt positive til å sende den ønskede styrken til Kongo, men bare dersom Stortinget godtok planen, noe som nesten tok en måned. I mellomtiden benyttet Luftforsvaret seg av tiden med blant annet å sende oberstløytnant Vidkun Isaksen på befæringsreise til Kaminabasen i Kongo. Denne turen var til stor hjelp for den videre oppsetningen. Uten den hadde nok situasjonen sett annerledes ut for avdelingen da de ankom Kongo. Rapporten skulle være med på å danne grunnlaget for hvordan den ferdige oppsetningen ville bli seende ut.

Som vi har sett så benyttet Luftforsvaret seg også av annet erfarent personell som enten var eller hadde vært i Kongo. De fleste pekte på de samme tingene som Isaksen hadde kommet frem til i løpet av sin reise, men Dr. Aaser viste også til hvor viktig en nøye personellkontroll ved innrykk var da han hadde opplevd at enkelte kunne slite med tilpasningsproblemer, spesielt på Kammina som lå relativt innestengt. Alkohol var også noe man burde være oppmerksom på da den var lett tilgjengelig og billig.

Nettopp disse punktene som Dr. Aaser her tok opp kom til å vise seg gjeldende i Kongo. Det at avdelingen ved innrykk kun hadde tolv dager på kontroller og liknende gjorde at de ikke rakk å sile ut personer som ikke ville egne seg i FN-tjeneste. Allerede etter omtrent to måneder hadde avdelingen måtte hjemsende tretten mann som hadde vist seg lite egnede for tjenesten i Kongo. Som vi har sett så var situasjonen så ille på et tidspunkt at Isaksen foreslo i et skriv til sjefen for Luftforsvaret at man skulle løse personellproblemene på nasjonal basis. Dette for å unngå at man måtte blande inn ONUC i enda flere saker og på den måten forsøke å bedre Norges anseelse ovenfor de andre avdelingene på basen.

Avdelingen tok lærdom av årene Norge hadde hatt styrker i Kongo og av erfarent personell. Det ble etablert velferdsordninger og liknende og avdelingen gikk raskt inn i andre gjøremål da situasjonen i Katanga endret seg. En etableringsfase på tolv dager var imidlertid med på å ødelegge moral og disiplin den første tiden i Kongo, helt til de hadde fått sendt de verste tilfellene hjem, noe som var relativt mange med tanke på den korte tiden avdelingen faktisk var i Kongo.

7 Konklusjon

Hensikten med oppgaven har vært å belyse, drøfte og diskutere flere sider ved det norske bidraget til Kongo 1960-1964. Et bidrag hvor det kun tok 11 dager fra FN anmodet Norge om å stille styrker i Kongo, til de første norske styrkene landet i Kongo. I 1963 sendte Norge også en Luftvernnavdeling til Kongo etter ny forespørsel fra FN. Problemstillingen har vært firedelt og de temaene jeg har belyst og drøftet har vært:

1. Hvordan kunne denne prosessen gå så fort og hvorfor gikk den så fort?
2. Hvilket utslag fikk dette for de norske styrkenes muligheter til å operere på en effektiv måte?
3. Hvor godt fungerte kommunikasjonen mellom de norske styrkene i Kongo og norske myndigheter?
4. I hvilken grad tok Luftforsvaret til seg tidligere lærdommer senere i operasjonen?

Som vi har sett så var Norge klar over at FN ville komme med en anmodning om Forsvaret kunne stille styrker til aksjonen som var under oppsetning i Kongo. Fra første stund stilte Regjeringen seg positiv til bidraget, noe Luftforsvaret, som fikk hovedansvaret, også gjorde. Luftforsvaret tok med en gang fatt på oppgaven og fikk samlet sammen antallet frivillige soldater, fly og helikopter FN hadde bedt om. I Kongelig resolusjon ble også Forsvarsdepartementet gitt fullmakt til å kunne avgjøre selv om man skulle sende flere styrker om FN kom med flere anmodninger. Dette så lenge det ikke gikk utover personellsituasjonen hjemme i Norge, med andre ord så lenge det lot seg forsvarlig gjennomføre ut fra nasjonale hensyn.

Hastigheten rundt forberedelsene til Kongo-oppgjøret skiller seg ikke ut i forhold til tidligere FN-operasjoner Norge hadde vært med på og på samme tidspunkt var en del av. Som vi har sett så forelå det ingen kongelig resolusjon da Norge sendte observatører til United Nations

Military Observer Group in India and Pakistan i 1948. Avgjørelsen bygget heller på et tett samarbeid mellom Utenriksdepartementet og Forsvarsdepartementet. Da Norge ble anmodet om å stille styrker til United Nations Emergency Force i 1956, som skulle påse at våpenhvilen etter Suezkrisen ble opprettholdt, gikk det også svært fort. Oppdraget ble godkjent i kronprinsregentens resolusjon og for at man ikke skulle drøye tiden ble det gitt en muntlig innstilling fra et enstemmig Storting om at de skulle sende 190 mann. Disse var reiseklare samme kveld. Da Norge sendte ti observatører til Libanon i 1958 droppet Forsvarsdepartementet regjeringskonferanse og handlet utfra tidligere erfaringer for å kunne handle raskt. Som vi har sett gikk det også relativt raskt med opprettelsen av Luftvern bataljonen i 1962; Regjeringen stilte seg raskt positive, det samme gjorde Stortinget, men de brukte omtrent en måned lenger tid på å godkjenne styrken enn de gjorde i 1960 hvor det kun tok seks dager.

Norge var et lite land som var avhengig av samarbeid mellom land og stater og etter den andre verdenskrig ble FN en viktig del av norsk utenrikspolitikk. Man ønsket å stimulere til utvikling av FN, ved blant annet å stille seg positive og delta i fredsoperasjoner, som i Kongo. Dette gav Norge samtidig en mulighet til å gjøre seg bemerket selv som en liten stat, samt skape «goodwill» fra andre stormakter og til andre medlemsland.

Som et resultat av en forberedelsestid på elleve dager bestod store deler av den første tiden i Kongo av improvisert arbeid og Luftforsvaret måtte drøfte og planlegge det meste samtidig som operasjonen vokste i dimensjon. Som eksempel på dette har vi sett hvilke oppgaver major Harald Hæreid stod ovenfor da han gikk inn i stillingen som Chief Base Operations ved N'Dolo. Både han og de andre nordmennene måtte gå inn og drive lærervirksomhet da det på basen var stasjonert personell fra forskjellige land som var vant til utdaterte systemer og liknende. Som vi har sett så var også tjenestetidens varighet samt spørsmålet om man skulle ta i bruk vervede mannskaper, gode eksempler på hvor lite forberedt styrkene var og som Luftforsvaret måtte løses samtidig som oppdraget utviklet seg.

Den første tiden i Kongo bærer preg av at disse ulempene fikk utslag for de norske styrkenes mulighet til å operere på en effektiv måte, men dette var ikke noe som kun gjaldt Norge. Mange av nordmennene ble satt til å undervise de andre nasjonene, noe som i stedet tilsier at styrkene Norge sendte kom til Kongo med et svært godt faglig grunnlag. Dette ser vi igjen ved FNs anmodninger til Norge om å sende flere styrker, da spesielt befal kyndige på helikopter og flytypene man også brukte hjemme i Norge. Hvis vi ser på områdene nordmennene også arbeidet innenfor så bærer dette preg av at de løste sine oppgaver på en god måte, som ved hovedkvarteret til ONUC hvor det befant seg en god del nordmenn i høyere stillinger under hele tiden Norge hadde styrker i Kongo.

Luftforsvaret forsøkte så godt det lot seg gjøre å etterkomme FNs anmodninger om mer personell, men når det gikk utover personellsituasjonen hjemme i Norge måtte de avslå tilbudene. Dette kom spesielt godt frem da FN den 18. september 1960 sendte anmodning til Norge om å stille en major til stillingen som Aircraft Maintenance Officer og en oberstløytnant til stillingen som Chief Air Engineer Officer. De stilte seg positive til å fylle majorstillingen, men oberstløytnantstillingen måtte de avslå da det ville gå utover personellsituasjonen hjemme i Norge. FN forsøkte tre ganger på å få tilsendt en nordmann til stillingen, de flyttet også Hans Teien over i majorstillingen på et tidspunkt i et forsøk på å få Norge til å sende en ny offiser til stillingen Teien egentlig var utpekt til. Årsaken til at FN i så stor grad var på Norge når det kom til denne stillingen var at det hadde vist seg umulig å oppdrive slikt personell hos de andre deltakerlandene. Dette forteller igjen noe om hvilken faglig bakgrunn nordmennene hadde. Luftforsvaret avsto alle tre forsøkene fra FN av nasjonale hensyn da den norske flyparken og mannskapsantallet var av en relativt beskjeden størrelse.

Som vi har sett så fikk korporalene et klart nei da de forsøkte å få gjort deres tjenestetid i Kongo om til førstegangstjeneste. Dette avslaget sammen med Luftforsvarets avslag til FN de gangene det kunne gå utover personalsituasjonen i Norge, bærer preg av holdningen forsvaret hadde til internasjonale operasjoner under den kalde krigen. De ønsket å stille styrker som en del av utenrikspolitikken, men de skulle melde seg frivillig og det skulle ikke gå utover

forsvaret av Norge. Når alt kom til alt var hovedprioriteten til forsvaret å ha flest styrker på norsk jord som skulle forsvare norske grenser.

Her skiller omorganiseringen av C-47 skvadronen i 1961 seg ut fra denne holdningen, hvor Luftforsvaret fikk forespørsel om de kunne sende flere styrker til skvadronen da det var planlagt at denne skulle bestå kun av skandinaver. I motsetning til tidligere stilte sjefen for Luftforsvaret seg positivt til denne anmodningen, selv om han var klar over at dette ville gå utover personellsituasjonen ved Luftforsvaret sine baser. Rett før anmodningen ble mottatt byttet Luftforsvaret sjef, noe som kan være en viktig årsak til denne endringen, samtidig som man fra norsk side også kan ha vært villig til å satse tyngre når det var snakk om et skandinavisk samarbeid. At de kan ha følt seg presset til å stille med et økt antall menige og befal til skvadronen virker lite sannsynlig da Danmark avslo å delta i dette samarbeidet. Selv om Luftforsvaret stilte seg positive, skulle det vise seg å ikke være like enkelt å gjennomføre dette da det meste av personellet allerede hadde avtjent en seks månedersperiode i Kongo og ikke ønsket nye oppdrag på over tre måneder.

Når det kommer til hvor god kommunikasjonen og interaksjonen var mellom de norske styrkene og de norske myndighetene viste det seg tidlig at Luftforsvaret trengte en norsk forbindelsesoffiser i Kongo. Dette for å kunne ivareta de norske interessene samtidig som nordmennene var spredt over store deler av Kongo. Han ville fungere som et viktig bindeledd mellom avdelingene, forsvaret, Forsvarsdepartementet og de pårørende. Denne stillingen var det knyttet mye usikkerhet til under de fire årene Norge hadde styrker i Kongo da den flere ganger ble forsøkt endret fra ONUCs side i et forsøk på å spare penger. Luftforsvaret påpekte gang på gang viktigheten av en egen forbindelsesoffiser på stabslisten, spesielt med tanke på antallet nordmenn som befant seg i Kongo og hvor spredt de var. En annen årsak var at for å være på FNs lønnsliste måtte han ha en stabsstilling innad ONUC. Her sammenliknet ofte Norge seg med Sverige og Danmark.

Forsvarsdepartementet merket seg den første tiden i Kongo at kontakten med soldatene ute og de pårørende hjemme var dårlig. De hadde mottatt en rekke henvendelser fra de pårørende

som førte til at de ønsket fra forbindelsesoffiser Aarak tilsendt en rapport hver 14. dag som skulle inneholde hvordan styrkene hadde det, helsetilstand, tjenestens art og likende. De ønsket også at rapporten skulle inneholde en hyggelig episode for å kunne glede de pårørende. For Aarak har vi sett at situasjonen ikke var like enkel. Han hadde forsøkt å få rapporter fra de spredte styrkene, men da de hadde mye å gjøre hadde det vist seg at de ikke hadde tid. Hyggelige episoder var det også mangel på, sett i forhold til episoder som neppe ville være spesielt beroligende for de pårørende i Norge. Ønsket fra Forsvarsdepartementet og måten Aarak svarte på bærer preg av at Forsvarsdepartementet ikke var klar over styrkenes egentlige situasjon i Kongo. Dette var noe Aarak også forsøkte å forklare når han nevnte enkelte hendelser som hadde funnet sted. Kontaktlinjene mellom Kongo og Norge måtte opprettes og utvikles samtidig som flere styrker kom til landet.

Et annet problem som måtte løses var den trege postforbindelsen. Forbindelsesoffiseren tok opp med Forsvarsdepartementet at det kunne ta svært lang tid for brevene å komme frem og at Kongo var svært isolert. Han fryktet at dette kunne svekke styrkenes moral. De kom frem til en løsning hvor de tok i bruk Canadisk flyselskap. Som vi har sett så svekket ikke den korte forberedelsestiden styrkens muligheter til å operere på en effektiv måte i en stor grad, men det som kunne svekke moralen var nettopp den lange tiden det tok for styrkene å høre noe fra de hjemme i Norge. Styrkene så også mot svenskene når det kom til deres løsninger på samme sak og forskjellen i hva de trengte å betale, og hvor mye raskere de fikk frem post. Forbindelsesoffiseren kom etter hvert frem til en løsning hvor nordmennene kunne benytte seg av postsparebankbok ved at det svenske feltpostkontor og Luftvern avdeling tok i bruk det svenske feltpostkontoret da de ankom Kongo.

Da det meste måtte organiseres i Kongo og i Norge samtidig som det norske bidraget vokste i dimensjon har jeg også i oppgaven tatt for meg i hvilken grad Luftforsvaret tok til seg tidligere lærdommer senere i operasjonen. Dette ved å se på Luftvernsavdelingen som ble opprettet og sendt til Kongo i 1962/1963.

Luftforsvaret startet forberedelsene dagen etter anmodningen fra FN kom den 25. oktober 1962. Regjeringen stilte seg raskt positive til bidraget og Stortinget godkjente det den 15. desember. I mellomtiden sendte Luftforsvaret den kommende avdelingssjefen, oberstløytnant Vidkun Isaksen, til Kongo på befaringsreise. På denne reisen besøkte han Kaminabasen som ville bli avdelingens operasjonsområde. Her kom han i kontakt med erfarent personell som tjenestegjorde ved basen og det de kunne forteller og det han lærte ble med på å danne grunnlaget for hvordan avdelingen til slutt ble sendt ut med tanke på oppsetning, hva de måtte ta med seg fra Norge, forlegningsmuligheter og liknende. I tillegg til Isaksens reise benyttet Luftforsvaret seg av annet erfarent personell fra Kongo og fra andre FN operasjoner, som den svenske bataljonssjef og øverste leder ved Kaminabasen, oberst O. Hederén. Disse kom inn på mye av det samme som Isaksen hadde fått oppklart på sin reise. Dr. Aasen som hadde erfaring fra en rekke FN-operasjoner inklusive tjeneste i Kongo, kunne imidlertid blant annet fortelle om erfaringer med tilpassingsproblemer blant soldater og hvor lett alkohol kunne bli misbrukt. Han mente derfor at de burde være svært nøye når det kom til personellkontrollen ved innrykk på Gardermoen.

Aasens erfaringer skulle vise seg å gjøre seg gjeldende i Kongo. Da avdelingen kun brukte tolv dager fra inntrykk til styrken var på vei til Kongo, hadde de ikke hatt god nok tid til å kunne gjennomføre en skikkelig personellkontroll. Etter to måneders tjeneste hadde avdelingen hjemsendt tretten mann som hadde vist seg uegnet for tjenesten. Det var så ille på et tidspunkt at Isaksen i et skriv til Forsvarsdepartementet foreslo å løse personellproblemet nasjonalt, slik at de slapp å måtte melde fra om flere personellproblemer til ONUC; avdelingens renommé var allerede svekket nok som det var. Han ønsket derfor at et norsk fly skulle ta med seg erstatningsmannskaper til Kongo, for så å ta med seg de uegnede hjem til Norge. Dette sier mye om hvor raskt de hadde gjennomført innrykk og opplæringen av personellet.

Situasjonen i Katanga hadde endret seg da avdelingen ankom Kongo, og overgangen til andre gjøremål foregikk på en god måte. Det viste seg at erfaringene de hadde tatt til seg fra erfarent personell gjorde situasjonen enklere i tiden de var på Kamina. Luftforsvaret tok til seg tidligere lærdommer da avdelingen ble opprettet og de fikk opprettet velferdsordninger,

benyttet seg av svensk feltpostkontor og liknende. Men selv med viktige lærdommer og forslag til områder de burde fokuseres på, hjalp ikke dette på moralen de første månedene avdelingen var i Kongo. Moral og disiplin steg ikke før etter de hadde hjemsendt uromomentene som de ikke hadde klart å luke ut de tolv dagene innrykk og opplæring foregikk på Gardermoen.

Om man til slutt skal oppsummere det norske bidraget i enkle ord så ønsket Regjeringen og Forsvaret å være en del av FN-oppgøret i Kongo og kom med en rask avgjørelse om deltagelse. Dette skilte seg ikke ut fra andre FN oppdrag, men var en del av Norges utenrikspolitikk som gikk ut på å gjøre seg bemerket innad i FN. Den raske avgjørelsen og den korte tiden det tok til de første norske styrker stod i Kongo førte til at store deler av oppdraget måtte utvikles samtidig som operasjonen vokste i dimensjon. Selv om det hadde gått fort klarte nordmennene å tilpasse seg situasjonen. Luftforsvaret forsøkte å etterkomme FNs anmodning om mer personell, men når det gikk utover personellsituasjonen hjemme i Norge takket de nei. Dette også fordi Forsvarets hovedprioritet var å forsvare norske grenser. Kommunikasjonen mellom styrkene ute og de norske myndighetene var i begynnelsen vag, et resultat av en kort forberedelsestid, men den utviklet seg etter hvert og man tok i bruk de erfaringene man hadde, som Luftvern avdelingen gjorde da de dro til Kongo i 1963.

- Videre forskning

Denne oppgaven har hatt et fokus på fire deler av den norske FN-deltagelsen i Kongo. Som tidligere nevnt er det skrevet og forsket lite på feltet og jeg håper at denne oppgaven kan være til hjelp om det settes i gang forskningsprosjekter om FN-styrken i Kongo i fremtiden, samt at oppgaven kan skape interesse rundt temaet. Nesten 1200 nordmenn var i Kongo de fire årene Norge hadde styrker der, og de fortjener anerkjennelse for deres bidrag til FN.

Jeg har i oppgaven tatt for meg fire temaer som falt seg ganske naturlig å fokusere på med tanke på den manglende tidligere forskningen. På Riksarkivet har de totalt sytten esker etter Luftforsvarets overkommandos Kongo-arkiv. I min oppgave har jeg benyttet meg av ti av

disse, så det finnes mye stoff der som kan brukes i videre forskning. I tillegg har Riksarkivet fått overlevert privatarkivet til Bjørn Egge som også inneholder en del dokumenter fra hans tjeneste som etterretningsoffiser for FN i Kongo. På biblioteket til Forsvarsmuseet har de en eske som mest sannsynlig har blitt overlevert museet fra FN-kontoret i Forsvarets overkommando. Denne inneholder bakgrunnsmateriale, stående ordrer, rapporter og likende etter EME-avdelingen i Kongo. Ved FNs arkiv i New York har de også en rapport etter Christian Roy Kaldager som var Force Commander/Air Commander i ONUC i 1963. I denne rapporten tar han for seg enkelte sider av FN-operasjonen og belyser problemer som kan være viktige å diskutere for fremtiden. Han tar ikke for seg det norske bidraget, men det er en interessant rapport med tanke på hans syn på hva som burde gjøres og liknende.

I denne oppgaven har jeg av nevnt arkivmateriale kun benyttet meg av Luftforsvarets overkommandos arkiv på Riksarkivet da det andre arkivmaterialet ikke hadde noen tilknytning til problemstillingen. Det finnes nok materiell til at man kunne skrevet mer om det norske militære bidraget til Kongo, nok til en doktorgrad eller et større forskningsprosjekt hvor man for eksempel kunne ha satt det norske bidraget i en større sammenheng med andre tidligere FN-opdrag frem til dagens utenlandsoppdrag. Etter den kalde krigen har utenlandsoppdrag blitt et av det norske forsvarets hovedoppgaver med store troppebidrag i Bosnia, Kosovo, Afghanistan og Libya, og lærdommer fra tidligere operasjoner vil være verdifulle i denne sammenheng.

Bibliografi

Primærkilder

Riksarkivet:

RAFA-2048 Forsvaret, Luftforsvarets overkommando (katalog 1256.4/02), 8.1.-Kongo:

Eske 87- «Direktiver»

Eske 88 - «Korrespondanse – personellister, beordringer.»

Eske 89 - «Korrespondanse – personellister, beordringer.»

Eske 90 - «Korrespondanse – personellister, beordringer.»

Eske 92 - « Korrespondanse – personellister, beordringer.»

Eske 93 - «Korrespondanse – personellister, beordringer.»

Eske 94 -« Korrespondanse – personellister, beordringer.»

Eske 95 - «Korrespondanse – personellister, beordringer.»

Eske 99 - «Rapport fra den norske LV-Avdelings tjeneste i Kongo.»

Eske 100 - «INN-UTG – Post, notater, signaler, passasjerlister, Kamina-Gardermoen.»

Sekundærkilder

Trykte kilder:

Arheim, Tom. *Fra Spitfire Til F-16 : Luftforsvaret 50 År 1944-1994*. Oslo: Sem & Stenersen, 1994.

Christensen, Ola K., Geir Terje Ruud, Øivind Fjeldstad, and Dag Leraand. *Med Fn I Fredens Tjeneste*. Oslo: Gazette bok, 1995.

Egge, Bjørn. *En Kriger for Fred: Et Liv for Forsvar, Frihet Og Fred*. Oslo: H. Aschehoug & Co (W. Nygaard), 2004.

Fermann, Gunnar. *Internasjonal Fredsbevaring 1956-1990: En Sammenliknende Undersøkelse*. Vol. 5/1992, Oslo: Institutt for forsvarsstudier, 1992.

Findlay, Trevor. *The Blue Helmets' First War?: Use of Force by the Un in the Congo 1960-64*. Clementsport: Canadian peacekeeping press, 1999.

Fredheim, Gunvald A. *Den Militære Veterinærtjeneste 1780-1990 : Den Norske Armés Veterinærtjeneste 1780-1865 Den Norske Armés Dyrlægekorps 1865-1893 Den Norske Armés Veterinærkorps 1893-1929 Hærens Veterinærkorps 1930-1946 Veterinærkorpsset 1946-1990*. Hamar: Hærstaben/Sjefsveterinæren, 1990.

Hellström, Leif. *Fredsflygarna: Fn-Flyget I Kongo 1960-1964*. Stockholm: Freddy Stenboms Förlag, 2003.

Hole, Arne. *Slik Eg Hugsar Det: Kongo 1960-1964 - Operations Des Naciones Unies Au Congo - Onuc*. Oslo: Kolofon, 2010.

Kristiansen, Rolf. *Norsk Militær Innsats for De Forente Nasjoner (1949-1970)*. Oslo: Forsvarets krigshistoriske avdeling, 1972.

Lundestad, Geir. *Øst, Vest, Nord, Sør : Hovedlinjer I Internasjonal Politikk Etter 1945*. 5. utg. ed. Oslo: Universitetsforlaget, 2004.

- Malm, Ole J. *Forsvarets Sanitet : 50 År under Felles Ledelse*. Oslo: Forsvarets overkommando, 1991.
- Namikas, Lise. *Battleground Africa: Cold War in the Congo, 1960-1965*. California: Stanford University Press, 2013.
- Normann, Jens Erik. *Hvit Slave Blant Svarte*. Oslo: Gyldendal, 1972.
- Norsk Luftmilitært Tidsskrift: Kongobrev Fra Major Harald Hæreid*. Vol. 1 - 12. årgang, Oslo: Luftforsvarets offisersforening, 1961.
- Nzongola-Ntalaja, Georges. *The Congo from Leopold to Kabila: A People's History*. London: Zed Books, 2002.
- Reiermark, Lars. *Den Vanskelige Friheten: Congo/Katanga 1960-1964 Nigeria/Biafra 1968*. Oslo: Forsvarsmuseet, 2011.
- Riste, Olav. *Norway's Foreign Relations: A History*. Oslo: Universitetsforlaget, 2004.
- Sanitetsnytt: Sanitetstjeneste I Elisabethville under Fn Aksjonen 13-20. Sept. 1961 Av Odd Øyen*. Vol. 4 - 7. årgang: Forsvarets sanitet, 1961.
- Schirmer-Mikalsen, Ståle. *Luftforsvaret I Kongo 1960-64*. Trondheim: Luftkrigsskolen, 2005.
- Sköld, Nils. *Med Fn I Kongo: Sveriges Medverkan I Den Fredsbevarande Operationen 1960-1964*. Stockholm: Probus, 1994.
- Smith, Sven-Erik Grieg. *Borger Og Soldat: Historien Om Det Norske Reservebefalet Og Det Forsvaret De Tjente*. Oslo: Grøndahl Dreyer, 1996.
- Sørbo, Gunnar M., Svein Gjerdaaker, Torbjørn L. Knutsen, and Finn B. Larsen. *Norges Utenrikspolitikk*. Bergen: Chr. Michelsens institutt, 1997.
- Van Reybrouck, David. *Kongo : Historien Om Afrikas Hjerte*. 2. utg. ed. Oslo: Font forlag, 2012.

Oppgaver/avhandlinger:

Sletmo, Marthe Espolin. *Norske Veteraner Fra Fn- Og Nato-Operasjoner*. Oslo: M.E. Sletmo, 2010.

Houge, Aase Larssen Nordtorp. *Norges Holdninger Til Fn under Kongo-Krisen 1960-1964*. Oslo: A.L.N. Houge, 1997.